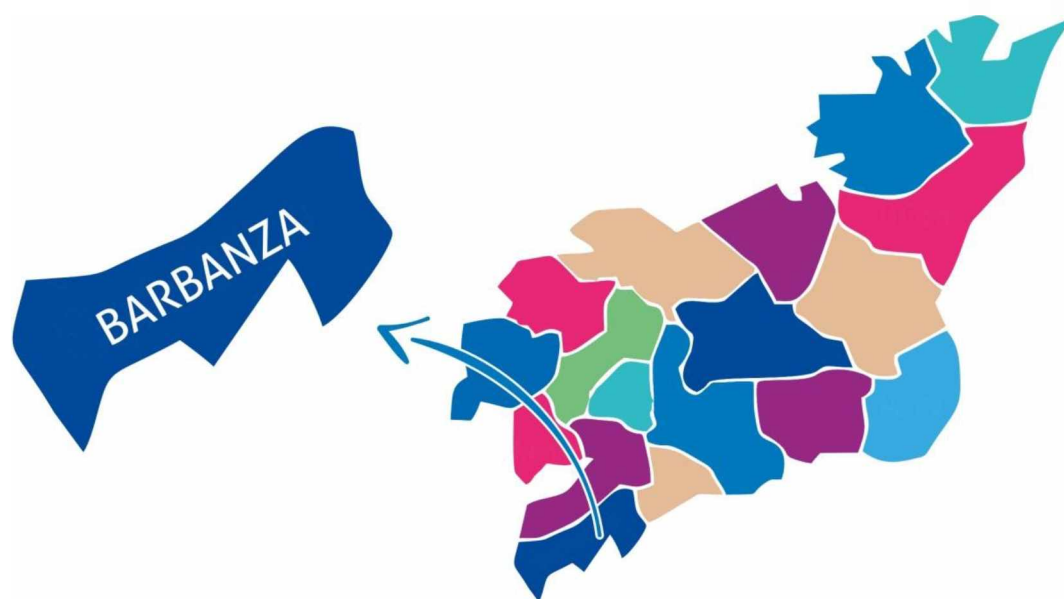

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DA BARBANZA

Plan de Acción de Servizos Sociais

REDE DE CONCELLOS
para o benestar

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DA BARBANZA

Plan de Acción de Servizos Sociais

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN.....	9
OBXECTIVOS DA DIAGNOSE.	11
ESTRUTURA DA DIAGNOSE.	14
A COMARCA DA BARBANZA.....	16
1. A DINÁMICA DEMOGRÁFICA. ELEMENTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	17
1.1 A estrutura da poboación. evolución e proxeccións	17
1.2 O asentamento da poboación. Densidade, dispersión e condicións da vivenda.....	23
1.3 Extracto da dinámica demográfica na Comarca da Barbanza.	26
2. O CONTEXTO SOCIOECONÓMICO. ASPECTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.....	28
2.1 Economía, traballo e ensino.	28
2.2 A cohesión social.	31
2.3 Os gastos dos fogares.	37
2.4 Síntese do contexto socioeconómico na Comarca.	38
3. OS SERVIZOS SOCIAIS. SITUACIÓN E EVOLUCIÓN.....	40
3.1 As entidades e os equipamentos de benestar na Comarca.	40
A)As Entidades de Servizos Sociais.....	41
B)Os Centros de Servizos Sociais.....	43
3.2 Os Departamentos municipais de Benestar.	49
A)O financiamento dos Servizos Sociais.....	49
B)Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.....	53
C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.	55
3.3 Extracto da situación dos servizos sociais na Comarca da Barbanza.....	61
4. CONCLUSIÓNS E RECOMENDACIÓNS.....	66
4.1 As principais conclusións	67
A) A evolución demográfica	67
B) O avellentamento e a soidade.	70
C) As múltiples exclusións.	72

D) Os coidados.....	75
E) Os equipos locais de benestar.....	77
4.2 As principais recomendacións.....	79
A) A evolución demográfica.....	79
B) A soidade e o avellentamento.....	85
C) As múltiples exclusións.	92
D) Os coidados.....	97
E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.	101
4.3 Consideracións finais.....	103

ÍNDICE DE IMAXES

Imaxe 1. Situación e composición da Comarca da Barbanza.	16
Imaxe 2 . Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da Comarca da Barbanza.....	42
Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da Comarca da Barbanza.	44

ÍNDICE DE TÁBOAS

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca da Barbanza. 1996, 2007, 2017.....	17
Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca da Barbanza. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 3. Evolución da idade media na Comarca da Barbanza, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017.....	20
Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca da Barbanza. 1975 - 2016.	21
Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca da Barbanza, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.....	22
Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca da Barbanza por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.	24
Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca da Barbanza e Concellos. 2010 – 2014.....	28
Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca. 2011.	30
Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área Barbanza-Noia. 2011 – 2016.	31
Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área Barbanza-Noia. 2011 – 2016.	32
Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca da Barbanza e Concellos. 2010 – 2015.	33
Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	34
Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca da Barbanza e Concellos. 2010 – 2015.....	35
Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal (€). Galicia e provincia. 2011 – 2016.	36
Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da Comarca da Barbanza segundo o seu ámbito de actuación.	44
Táboa 16. Número de centros de servizos sociais da Comarca da Barbanza segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas.2017.....	45
Táboa 17. Evolución ratio de cobertura nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.	48
Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca da Barbanza para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.	49
Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da Comarca da Barbanza en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.....	51
Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da Comarca da Barbanza en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.....	52
Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca da Barbanza. 2018.	54
Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca da Barbanza. 2018.....	57
Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca da Barbanza. 2018.....	57
Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos de da Comarca da Barbanza. 2016 - 2018...58	
Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do do SAF libre concorrencia nos concellos da comarca da Barbanza. 2016 - 2019.....	58
Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da Comarca da Barbanza en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.	59

ÍNDICE DE GRÁFICOS

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca da Barbanza, 2017.....	18
Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca da Barbanza. 2017.....	19
Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca da Barbanza, anos 1998- 2007 e 2017.	19
Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca da Barbanza. 2017.....	20
Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca da Barbanza. 1975 - 2016.	21
Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca da Barbanza. 1998 – 2016	22
Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca da Barbanza, 2030 en base a proxeccións de poboación.....	23
Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca da Barbanza. 2001-2011.	25
Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca da Barbanza por condición xurídica. 2014.....	29
Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca ao Barbanza. 2011-2018.	30
Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos de entre 10.000 e 20.000 habitantes. 2011-2016.....	37
Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da Comarca da Barbanza da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.	53

Introdución.

A Diagnose sobre os servizos sociais na Comarca da Barbanza forma parte da serie de documentos diagnósticos que integran o Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña.

O Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo dotar á Deputación dun marco estratéxico para o desenvolvemento das políticas de benestar na provincia en relación cos Concellos menores de 20.000 habitantes e coas entidades sociais do territorio.

Este novo marco susténtase na axeitada interpretación do contexto demográfico e socioeconómico do territorio como elemento fundamental para a construción conxunta dun novo modelo de política pública que dea resposta á evolución das necesidades sociais. É, neste sentido, onde radica a importancia de contar non unicamente con datos fiables e actualizados sobre a realidade na que vimos traballando dende os departamentos de servizos sociais, senón dunha adecuada interpretación dos mesmos que nos leve a deseñar medidas efectivas no camiño cara a construción de sociedades máis xustas e con maior benestar.

Deste xeito, se ben a Diagnose que aquí se presenta é un apartado fundamental no conxunto do Plan de Acción, a incorporación dun sistema de traballo participativo leva a transcender ós meros datos a través da obtención de diferentes interpretacións das súas causas e dos fenómenos que os xeran. Así, se ben as problemáticas sociais se poden definir en termos de políticas públicas como *wicked problems* ou problemas malvados debido ás súas múltiples relacións cruzadas, non é posible o deseño dun Plan de Acción efectivo sen asumir tanto a complexidade das propias situacións sociais como a multiplicidade das visións que os actores da política teñen sobre os mesmos, aspectos estes que serán a base das medidas deseñadas dentro do propio Plan de Acción da Deputación.

Con todo, e aínda que a existencia de matices na interpretación da realidade social é un elemento consubstancial ás propias políticas sociais, existen aspectos cuantificables que evidencian a presenza de situacións definidas comunmente como non desexadas sobre as que é preciso incidir dende os poderes públicos. Así, realidades como o devalo demográfico xeral ou o despoboamento de zonas importantes do territorio, o avellentamento ou a presenza de núcleos salientables de exclusión social constitúen realidades que, conxuntamente con outras, marcan e marcarán a actuación dos departamentos de benestar social a medio prazo.

Dentro deste esquema xeral é onde cobra especial valor a obtención de datos fiables sobre a realidade social e sobre a actividade que están a realizar os departamentos municipais de servizos sociais.

A continuación preséntase a Diagnose sobre a situación dos servizos sociais na Comarca da Barbanza como parte dos traballos de diagnose, do territorio provincial e das comarcas da provincia, a partir dos cales se elabora o Plan de Acción de servizos sociais.

Obxectivos da diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca da Barbanza enmarcarse nos traballos do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña e, como tal, é a ferramenta que utilizará a Deputación para conformar o seu marco de actuación e a súa relación cos Concellos e coas Entidades Sociais en relación ás políticas de benestar.

O **obxectivo da Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais** é o seguinte:

A Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo fornecernos de datos oficiais, fiables e contrastados sobre a situación demográfica e socioeconómica do territorio, así como sobre a actuación que as administracións locais están a levar a cabo en relación ás políticas de benestar. Esta recompilación de información será unha parte fundamental sobre a que deseñar o conxunto de medidas que conformen o Plan de Acción, así como a liña de base sobre a cal realizar o seguimento posterior da súa efectividade no marco dun novo modelo de relación entre administracións e entes sociais no seu traballo de procura na mellora da autonomía das persoas.

Para facer fronte a este obxectivo xeral, a Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais realizou as seguintes tarefas:

- Análise de fontes estatísticas oficiais galegas e estatais.
- Análise documental de publicacións oficiais e de recoñecido prestixio.
- Análise da normativa e dos actos administrativos propios da Deputación e dos Concellos relacionados coas políticas de benestar.
- Análise do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia.
- Análise do Sistema de Información de Usuarios dos Servizos Sociais (SIUSS)
- Recompilación de información cuantitativa municipal relacionada coa dotación de recursos dos departamentos de benestar.
- Outras.

Un dos elementos máis importantes do Plan de Acción e da Diagnose como unha das súas partes centrais, é o conxunto de valores sobre os que se sustenta e que, polo tanto, serán os que guíen o seu desenvolvemento. Estes valores, dun xeito coherente coa Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia, aterran o marco normativo vixente á actuación da Deputación da Coruña dentro da súa misión global de apoiar ós Concellos, con especial atención ós de menos de 20.000 habitantes, de modo que supoñen non só a nosa interpretación da lexislación senón os principios que a Deputación

Ile traslada a tódalas actuacións e ós modelos de relación enmarcados dentro do propio Plan de Acción.

Os valores do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña son os seguintes:

- **Compromiso.** O Plan de Acción de Servizos Sociais supón o compromiso da institución coa cidadanía e cos equipos dos Concellos á hora de responder ás demandas sociais e prestar servizos de calidade que promovan e melloren a autonomía das persoas.
- **Solidariedade.** O Plan de Acción define un marco de relación estable entre a Deputación e os Concellos que garante a sustentabilidade dos servizos sociais comunitarios a través da dotación de recursos e de ferramentas compartidas, poñendo a primeira pedra para a creación da Rede de Concellos para o Benestar. A través do valor da solidariedade garántese que a Rede de servizos sociais comunitarios estea ó alcance de toda a cidadanía da provincia, eliminando as fendas territoriais e promovendo o acceso universal.
- **Integración.** O Plan de Acción contén a creación dun modelo de apoio institucional e técnico que a Deputación da Coruña poñerá a disposición dos Concellos. Este modelo garantizará que a asistencia técnica da Deputación chegue a tódolos equipos municipais dando unidade ás intervencións dentro da necesaria adaptación ás realidades locais.
- **Participación.** O Plan de Acción constrúese sobre a base da participación das persoas profesionais dos servizos sociais tanto nos Concellos como nas Entidades Sociais, e mantén ese espírito a través da creación de espazos de reflexión conxunto para compartir experiencias e mellorar na prestación de servizos. A participación é un elemento consubstancial á Rede e á mellora continua, ademais de constituír a base para a co-responsabilidade dos membros da Rede e para o seu compromiso.
- **Proximidade.** O Plan de Acción ten como un dos seus alicerces fundamentais o achegamento tanto á realidade social de cada contexto de referencia como o achegamento ás persoas como xeito de fomentar a súa autonomía. A proximidade dos equipos ás persoas e a proximidade do apoio técnico ós equipos son elementos constituíntes do novo modelo de política de benestar e teñen no fomento do traballo relacional o seu máximo expoñente.
- **Liderado público.** O liderado público das políticas de benestar potencia e dálle forza ás iniciativas de coordinación e complementariedade coas entidades do terceiro sector. O liderado público é a garantía de que a cidadanía pode exercer os seus dereitos sociais con independencia das súas posibilidades ou localización territorial. O liderado público da rede de axentes que traballan nas políticas de benestar afianza as súas capacidades, multiplica o efecto das súas intervencións, posibilita a participación da cidadanía e garante a resposta ás necesidades sociais.

- **Intelixencia.** O Plan de Acción comprende no seu seo un importante abano de información sobre a realidade dos servizos prestados polos Concellos e polas entidades sociais no territorio. Estes datos, así como diferentes propostas especificamente deseñadas para mellorar a toma de información e a súa xestión para incrementar a coordinación local e o rendemento dos servizos, serán elementos básicos á hora de planificar o desenvolvemento das actuacións e xerar maior coñecemento sobre as intervencións. O coñecemento e a intelixencia nos servizos sociais son elementos sobre o que pivotará o desenvolvemento da Rede e a adaptación dos servizos á realidade social.
- **Diversidade.** A diversidade é o valor sobre o que se asenta tanto a especificidade comarcal das análises e das actuacións territoriais de proximidade contempladas no Plan de Acción, como o recoñecemento da complexidade social á que ten que dar resposta os servizos sociais locais. Esta crecente diversidade social comporta un esforzo por parte dos equipos técnicos á hora de adaptarse ás diferentes circunstancias e, polo tanto, a necesidade de maior apoio, maiores recursos e mellores ferramentas á hora de deseñar intervencións no territorio.

Ademais, e na liña mencionada de coherencia coa normativa de referencia, o Plan de Acción asume como propios os principios xerais presentes no Art. 4 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia que son: (I) a universalidade; (II) a prevención; (III) a responsabilidade pública; (IV) a igualdade; (V) a equidade; (VI) a solidariedade; (VII) a atención integral e personalizada; (VIII) a autonomía persoal e vida independente; (IX) a participación; (X) a integración e normalización; (XI) a globalidade; (XII) a descentralización e proximidade; (XIII) a coordinación; (XIV) a economía, eficacia e eficiencia; (XV) a planificación; e (XVI) a avaliación e a calidade.

Estrutura da Diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca da Barbanza, para a consecución dos obxectivos establecidos no punto previo, aséntase sobre a análise, tanto a nivel comarcal como na desagregación para os Concellos que a compoñen (o Concello de Boiro, A Pobra do Caramiñal, Rianxo e Ribeira) dunha serie de indicadores agrupados atendendo ós seguintes contidos:

- Análise **demográfica**, atendendo á evolución da **estrutura poboacional** e ás proxeccións sobre poboación. Un dos apartados a salientar dentro do estudo das variables demográficas é o asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que serán analizadas as dinámicas demográficas a nivel parroquial e o grao de dispersión da poboación na comarca.
- Análise **socioeconómica**. Co obxectivo de estudar o contexto de actuación de carácter socioeconómico, analizaranse elementos como o nivel de renda dos habitantes da comarca, o nivel formativo, a existencia e a evolución do desemprego, ou a conformación dos ingresos dos fogares.
- Análise da **actividade e dos recursos** dos departamentos de benestar social. Dentro deste apartado, estudaranse os principais indicadores relacionados coa actividade dos servizos sociais, a composición dos diferentes departamentos municipais ou as entidades que conforman o Terceiro Sector de Acción Social na comarca e nos seus diferentes Concellos así como os equipamentos e recursos dispoñibles en materia de servizos sociais na zona.
- Finalmente, achegaranse as **conclusións e recomendacións** da análise cuantitativa realizada, que conformarán o contexto para a definición dos principais eixos estratéxicos do Plan de Acción e que, de xeito coherente cos deseñados a nivel provincial, serán aterrados á realidade específica da Comarca e dos Concellos.

As principais fontes de información utilizadas para a elaboración desta Diagnose correspóndense ós Institutos de Estatística tanto galegos (Instituto Galego de Estatística) como estatal (Instituto Nacional de Estadística). Estas fontes son complementadas con diferentes recursos especializados de recoñecido prestixio relacionadas, con informes oficiais procedentes da Deputación da Coruña e dos propios Concellos, así como con datos procedentes da Consellería de Política Social, entre os que salienta o Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais. Neste último sentido salienta a utilización do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais como fonte oficial sobre a que realizar os estudos das entidades e dos centros que prestan servizos no territorio.

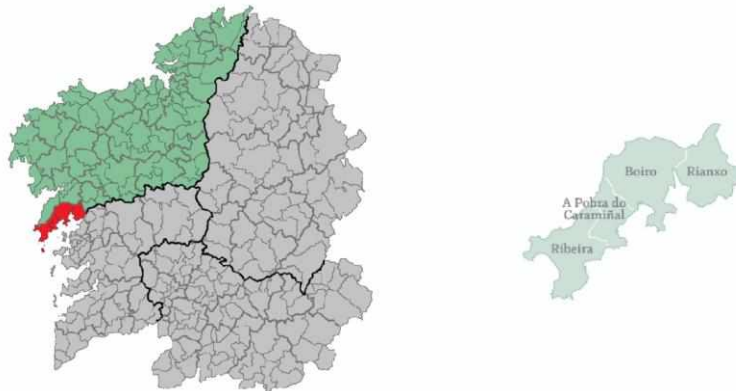
Ademais, é preciso mencionar que serán estudados os orzamentos e os equipos que os Concellos teñen a disposición do público nos seus diferentes departamentos de Servizos Sociais locais, de tal xeito que se conformará unha imaxe tanto do territorio, das condicións da cidadanía e dos recursos

(tanto públicos, sociais como privados) que actúan no territorio dentro das políticas de benestar, completando así unha visión integral da política.

A comarca da Barbanza.

A Comarca da Barbanza está composta polos Concellos de Ribeira (capital da Comarca e nome que recibe o partido xudicial), Boiro, A Pobra do Caramiñal (integrados neste partido xudicial) e Rianxo (pertencente este ó partido xudicial de Padrón). Situada na costa atlántica pertencente ás Rías Baixas máis norteñas, ten unha superficie de 246,7 qm². Limita polo norte coas comarcas de Noia e do Sar. Polo leste atópase, tanto por terra coma por mar, a comarca pontevedresa de Caldas, e o Salnés polo sur.

Imaxe 1. Situación e composición da Comarca da Barbanza.

Fonte: AGADER e Wikipedia.

O territorio ten unha actividade xeral marcada polo sector pesqueiro e a industria conserveira. O turismo e o sector servizos incrementan e centralizan a actividade económica no período estival.

A continuación procederase á análise dos diferentes apartados mencionados, iniciando así a Diagnose sobre os Servizos Sociais na Comarca da Barbanza como paso previo á elaboración do Plan de Acción de servizos sociais.

1. A dinámica demográfica. Elementos básicos e evolución.

Un dos elementos centrais da Diagnose é a análise das principais dinámicas demográficas presentes no territorio co obxectivo de conformar unha imaxe sobre a evolución da poboación que será básica á hora de establecer un proceso de planificación das posibles necesidades e dos recursos a poñer á disposición da cidadanía para garantir os seus dereitos.

Neste sentido, o apartado actual amosa un salientable abano de indicadores demográficos oficiais nos que se verán reflectidas as dinámicas poboacionais a nivel comarcal e a nivel municipal, ás que se lle engadirán as proxeccións oficiais sobre a dinámica demográfica futura, conformando así unha parte do pano de fondo sobre o que actuarán as políticas de benestar, é dicir, as persoas.

1.1A ESTRUCTURA DA POBOACIÓN. EVOLUCIÓN E PROXECCIÓNS

A poboación da Comarca da Barbanza no 2017 é de 66.672 habitantes, o que supón o 5,95% da poboación da provincia da Coruña e o 2,46% sobre a poboación galega. Tal e como se observa na táboa 1, a Comarca da Barbanza mantén a poboación dun xeito estable. Se ben ascendeu no 2007 respecto ó 1998 en 718 persoas, nos últimos dez anos descendeu en 533 persoas, situando a masa poboacional en números de hai 20 anos.

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca da Barbanza. 1996, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Provincia da Coruña	1.106.325	1.132.792	1.120.294
Comarca da Barbanza	66.487	67.205	66.672

Fonte: IGE.

A evolución da poboación na Comarca da Barbanza é parella á que presenta a provincia da Coruña.

A evolución da poboación nos diferentes Concellos que forman parte da Comarca, amósase na seguinte táboa.

Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca da Barbanza. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Concello de Boiro	17.845	18.547	18.885
Concello da Pobra do Caramiñal	10.082	9.923	9.440
Concello de Rianxo	12.147	11.554	11.188

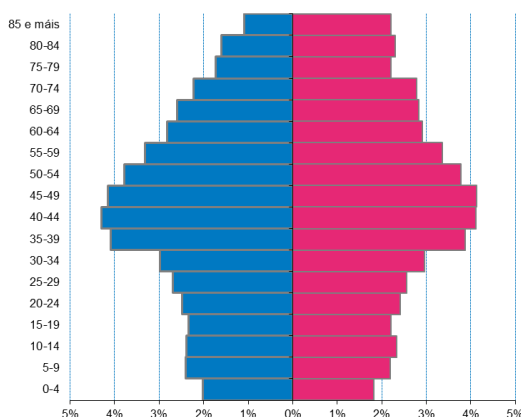
Territorio	1998	2007	2017
Concello de Ribeira	26.413	27.181	27.159
Total Comarca da Barbanza	66.487	67.205	66.672

Fonte: IGE.

Na táboa vese unha evolución positiva nos concellos de Boiro e Ribeira (cun aumento do 5,5% e 2,85% respectivamente), mentres que na Pobra do Caramiñal e en Rianxo a poboación decrece un 6,8% e un 8,6% respectivamente no período analizado. Se ben o descenso é paulatino no caso da Pobra do Caramiñal e Rianxo, tanto Boiro coma Ribeira experimentaron un aumento considerable na década dos 2000 que se ve estabilizado nesta última década. A Comarca da Barbanza, polo tanto, pese á subida xeral experimentada no período 1.998 - 2.007, presenta uns números actuais semellantes ós de hai 20 anos.

Con respecto á estrutura da poboación, a continuación amósase a pirámide poboacional coa distribución por idades dos habitantes, de tal xeito que se pode avanzar non unicamente no afondamento da composición da cidadanía da comarca, senón nos perfís actuais que determinarán as necesidades en termos de políticas de benestar a curto prazo.

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca da Barbanza, 2017.

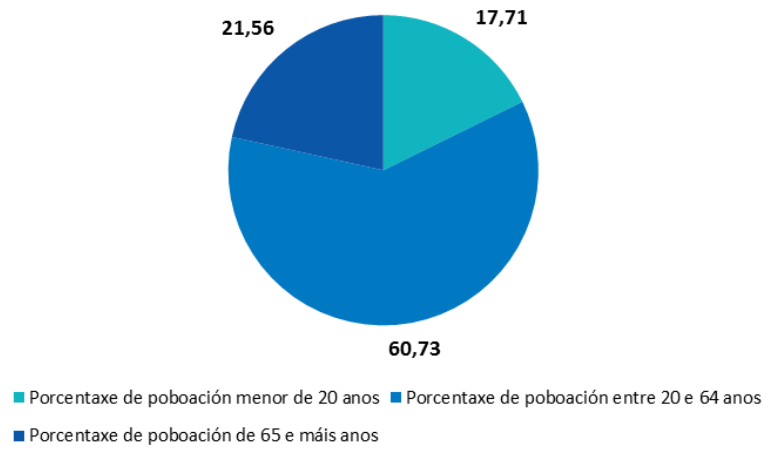

Fonte: IGE.

Como se pode observar graficamente na pirámide de poboación, a estrutura vén determinada por unha base estreita na que tódolos tramos de idade menores de 20 anos superan o 2% da poboación (a excepción das mulleres de 0 a 4 anos). Esta distribución, na que a base é máis estreita que os chanzos centrais, indican un descenso da natalidade da Comarca. Os chanzos superiores van aumentando ata o 4% da poboación nos tramos de 35 a 45 anos, as cohortes co maior peso poboacional na Comarca. Polo que respecta ós tramos de idade máis avanzada, hai unha maior representatividade feminina (as mulleres de 85 anos e máis duplican á poboación de homes). Se ben non hai unha perda importante de poboación, tal e como amosa a táboa 1, a Comarca da Barbanza, en termos de poboación, presenta estabilidade cunha lixeira tendencia decrecente.

Así, agrupando a poboación por grandes treitos de idade, obtense a seguinte distribución.

Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca da Barbanza. 2017.

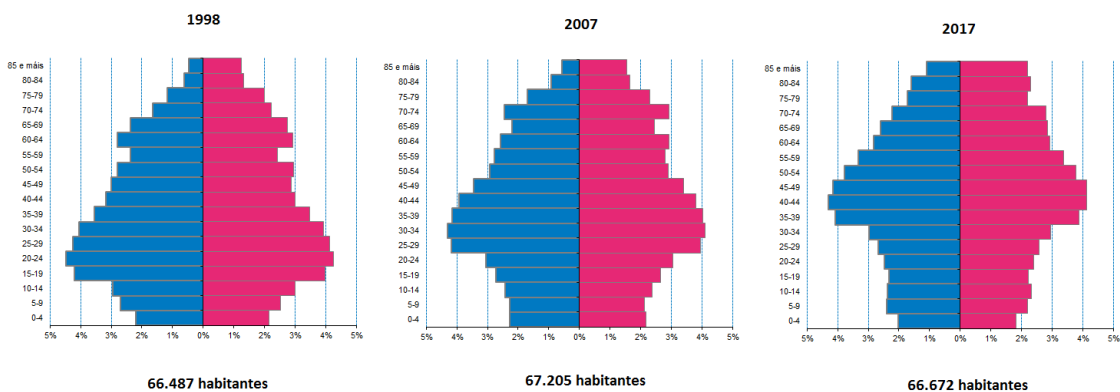

Fonte: IGE.

No gráfico 2, que presenta a distribución da poboación no 2017 por grandes grupos de idade, vese como o groso da poboación concéntrase en torno ós maiores de 20 anos (que suman o 82 % da poboación). Salientando que o peso da poboación maior de 65 anos (22%) supera á menor de 20 anos (18%) en 4 puntos.

A fotografía da distribución actual da poboación na Comarca é resultado da evolución observada ó longo dos últimos anos nos que se produce un proceso de estabilidade demográfica. Este proceso, como se observa na evolución das pirámides do gráfico 3, comporta unha progresiva redución da base da pirámide, representación das persoas de menor idade, acompañada dun incremento da parte superior da pirámide, composta polas persoas de maior idade.

Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca da Barbanza, anos 1998- 2007 e 2017.

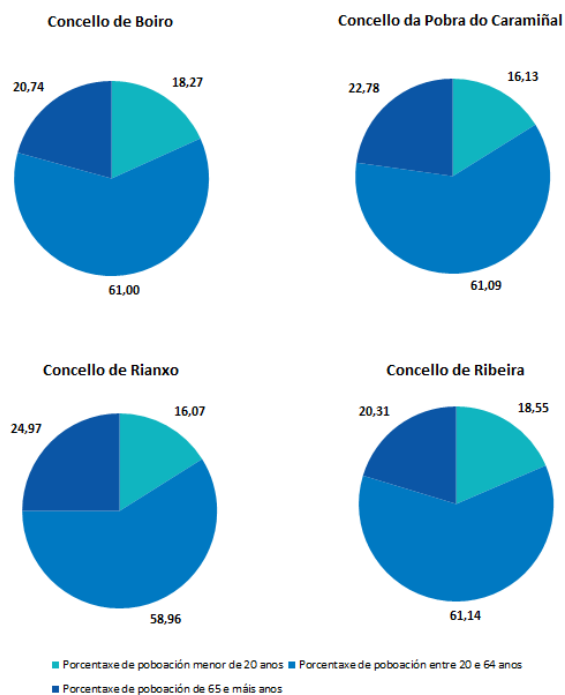

Fonte: IGE.

Así, as imaxes da evolución da estrutura poboacional da Comarca, permiten identificar graficamente o proceso de progresivo avellentamento da poboación conxuntado cun progresivo incremento da esperanza de vida, ó tempo que a base da pirámide diminúe e mantense en porcentaxes limitadas.

Esta estrutura demográfica comarcal trasládase á realidade municipal que presenta, por grandes grupos de idade, a seguinte distribución.

Gráfico 4. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca da Barbanza. 2017.

Fonte: IGE.

Desta forma, tal e como se pode observar, o grupo de menos de 20 anos é semellante en Boiro e Ribeira (con cadanseu 18% da poboación) e tamén na Pobra do Caramiñal e Rianxo (cun 16%). O grupo de 65 anos e máis anos, supera en tódolos concellos o 20%, sendo o concello de Rianxo o que conta cunha porcentaxe maior deste grupo de idade, cun 25% da súa poboación maior de 65 anos.

Outro dos elementos que achega información sobre a evolución da poboación e, máis concretamente sobre o proceso de avellentamento, é a idade media das persoas que habitan a comarca en comparación cos da provincia e do conxunto de Galicia.

Táboa 3. Evolución da idade media na Comarca da Barbanza, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017

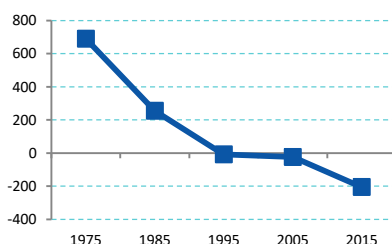
Territorio	2002	2007	2017
Galicia	42,89	44,22	46,76
Provincia da Coruña	42,49	43,87	46,46
Comarca da Barbanza	40,58	42,11	45,30

Fonte: IGE.

Os datos da táboa amosan que a evolución xeral da idade media dos galegos é crecente. Con todo, a Comarca da Barbanza presenta unha idade media inferior á media tanto galega como da provincia da Coruña. A pesar de todo, esta diferenza foise mitigando ó longo do período analizado, pasando de haber unha diferenza na idade media da Comarca con respecto a Galicia de 2,36 anos, no 2002, a ser de 1,46 anos no 2017.

Por outro lado, a análise da evolución que veñen experimentando os nacementos e as defuncións no conxunto da Comarca revela o proceso de devalo na natalidade na Barbanza. No seguinte gráfico, pódese observar como o saldo vexetativo na Comarca é negativo dende o ano 1995, e presenta unha tendencia decrecente cada vez máis aguda.

Gráfico 5. Evolución do saldo vexetativo da Comarca da Barbanza. 1975 - 2016.

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Neste sentido, os concellos da Barbanza presentan dinámicas paralelas, agás no caso de Ribeira. Se ben nos tres casos, Boiro, A Pobra do Caramiñal e Rianxo, teñen un saldo vexetativo negativo no 1995, en Ribeira esta situación xorde a partir do ano 2015. A tónica xeral de diminución en cifras absolutas é unha constante en tódolos concellos no período analizado, agás no concello de Boiro que, puntualmente, no ano 2005 presenta un saldo vexetativo positivo de 15 persoas para volver caer no período posterior.

Táboa 4. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca da Barbanza. 1975 - 2016.

Territorio	1975	1985	1995	2005	2015
Concello de Boiro	194	85	-17	15	-42
Concello da Pobra do Caramiñal	97	11	-14	-20	-47
Concello de Rianxo	105	56	-27	-21	-74
Concello de Ribeira	294	103	50	2	-42

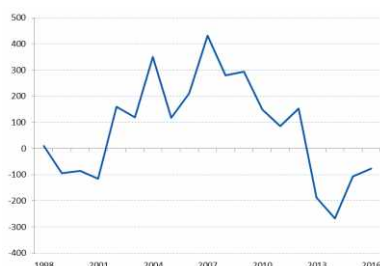
Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Dentro da homoxeneidade que presentan os datos da Comarca salienta o concello da Pobra do Caramiñal por ser o que conta cos datos máis baixos no número de nacementos, representado apenas ó 11% dos nacementos da Comarca no 2015, baixando dunha tendencia estable entorno ó 15% nos anos anteriores analizados.

Ademais, é preciso mencionar que o devalo demográfico observado na comarca, alén de contar co factor determinante do saldo vexetativo negativo xeral, tamén se atopa influído polo saldo de

carácter migratorio. Neste sentido, tal e como se observa no gráfico 6, a tendencia xeral é positiva dende o 2002 ata o 2012. Esta década de saldo migratorio positivo deixou como ano de máis inmigración o 2007 con 432 persoas. A partir do 2013 o saldo tornouse en negativo chegando á cifra negativa das 268 persoas no 2014.

Gráfico 6. Saldo migratorio da Comarca da Barbanza. 1998 – 2016

Fonte: IGE

Deste xeito, o proceso demográfico propio da Comarca vese acentuado nos últimos anos por un saldo migratorio negativo. Este saldo confórmano dúas partes, o saldo interno e o externo. En primeiro lugar, a Barbanza presenta un saldo interno negativo na serie de anos analizados (1998-2016), agás no 1998, 1999 e no 2002, onde a poboación pasou de desprazarse cara a provincia ou cara o resto de Galicia a mobilizarse cara a comarca. En segundo lugar, o saldo externo, que durante dez anos (2002-2012) presentou datos positivos, nos últimos catro anos (2013-2016), o saldo cara o estranxeiro chega a superar á do resto do estado, emigrando 210 persoas neste período cara España e 217 cara o estranxeiro.

Os datos sobre a estrutura demográfica comarcal manifestan un progresivo avellentamento da poboación, polo que é preciso facer referencia ós índices de avellentamento e sobreavellentamento, como elementos de referencia para a análise deste fenómeno demográfico. O índice de avellentamento amosa o número de persoas de 65 ou máis anos por cada 100 menores de 20 anos, en tanto que o índice de sobreavellentamento relaciona as persoas de 85 ou máis anos por cada 100 de 65 ou menos anos.

Os datos oficiais ofrecen a posibilidade de analizar tanto a situación actual dos índices relacionados co avellentamento, como de realizar proxeccións para o futuro.

Táboa 5. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca da Barbanza, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.

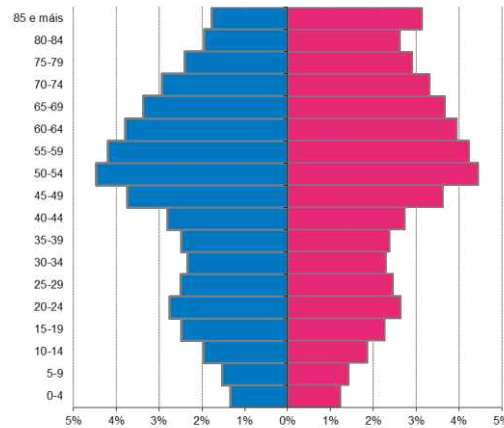
Índice	2017	2020	2025	2030
Índice de avellentamento Barbanza	117,6	132,1	158	199,5
Índice de avellentamento A Coruña	148,98	156,2	177,2	213,1
Índice de avellentamento Galicia	154,77	162,5	185,1	223,6
Índice de sobreavellentamento Barbanza	14	17,4	17,1	17,5
Índice de sobreavellentamento A Coruña	16,35	18,3	17,9	18,3
Índice de sobreavellentamento Galicia	17,48	19,4	18,9	19

Fonte: IGE

A Comarca da Barbanza amosa uns índices menos agravados dos que presenta Galicia e a provincia da Coruña, se ben as proxeccións mostran un continuo e progresivo avellentamento cada o 2030, o índice de sobreavellentamento presenta perspectivas máis estables.

Deste xeito, e como consecuencia do proceso xa mencionado de avellentamento xeral e de incremento da esperanza de vida, a continuación preséntase a proxección da estrutura da poboación propia da Comarca da Barbanza prevista para o 2030.

Gráfico 7. Pirámide de poboación da Comarca da Barbanza, 2030 en base a proxeccións de poboación.

Fonte: IGE

Como se observa, a estrutura demográfica prevista para o 2030 supón a continuidade da evolución observada ata a actualidade, afondando na mesma e obtendo, sobre unha estimación de 59.785 habitantes, un peso das persoas con máis de 85 anos en torno ó 2% nos homes e nun 3% no caso das mulleres, en tanto que o peso xeral das persoas con máis de 65 anos será de case o 28%; cifras pouco comparables coa estimación do peso das persoas con menos de 20 anos sobre o total que se reduciría ó 14%. É dicir, a metade.

1.20 ASENTAMENTO DA POBOACIÓN. DENSIDADE, DISPERSIÓN E CONDICIÓNS DA VIVENDA.

Un dos elementos determinantes para o deseño de políticas de benestar adaptadas á poboación é o seu modelo de asentamento e de ocupación do territorio. Neste sentido, a Comarca da Barbanza comprende, nos seus catro Concellos, un total de 27 parroquias, 384 entidades singulares de poboación, 218 núcleos de poboación, ademais de 167 entidades diseminadas.

Esta distribución completa un panorama de dispersión da poboación xa que, como se pode comprobar, estase a definir un territorio no que, se ben a poboación agrúpase principalmente en torno ás cabeceiras de concello, tamén existen multiplicidade de núcleos diferenciados habitados.

No Concello de Boiro na parroquia da cabeceira do propio concello, Boiro (Santa Eulalia), concéntranse 9.419 persoas das 18.885 (un 49,8%). A metade restante espállase polas seis restantes

parroquias, que teñen dende 2.331 habitantes coma é o caso de Lampón (Santiago) ata os 242 habitantes de Macenda (San Juan) neste 2017.

No caso do Concello da Pobra do Caramiñal o núcleo urbano da Pobra conta co 45% da poboación total do Concello, seguido da Aparroquia de Posmarcos (San Isidoro), Xobre (Santa María) e Lesón (Santa Cruz). Finalmente a parroquia menos poboada é o Caramiñal (Santa María a Antiga) cun 4,7% da poboación.

Rianxo distribúe a súa poboación entre seis parroquias, sendo a cabeceira do concello Rianxo (Santa Columba) a principal cun 42,5% da poboación. Taragoña (Divino Salvador) cun 19,3% é o segundo núcleo máis habitado, sendo o menor Isorna (Santa María) con 620 habitantes que supoñen un 5,5% da poboación do concello.

No tocante a Ribeira e ás súas nove parroquias, o 53,3% da poboación concéntrase no núcleo de Ribeira (Santa Uxía). Entre 1.000 e 3.000 habitantes sitúanse (ordenadas de maior a menor número de poboación) Aguiño (Nosa Señora do Carme), Palmeira (San Pedro), Carreira (San Paio), Castiñeiras (O bo pastor), Olveira (Santa María); e entre 700 e 1.000 habitantes están as tres parroquias de Corrubedo (Santa María), Artes (San Xulián), Oleiros (San Martiño).

Un elemento que contribúe a verificar a relación entre a dimensión do territorio e o volume de poboación é a evolución da densidade, definida como o número de habitantes por quilómetro cadrado de superficie. Neste sentido, tal como se pode observar na seguinte táboa, de xeito coherente coa evolución demográfica xa analizada, é posible observar como a densidade poboacional da Comarca da Barbanza supera tanto á galega como á da provincia da Coruña. Neste punto, hai que sinalar que na última década a densidade poboacional na Comarca experimenta un descenso máis acentuado que nos territorios de referencia.

Táboa 6. Evolución da densidade poboacional da Comarca da Barbanza por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	91,2	92,7	91,6
Provincia de A Coruña	137,9	141	141,1
Comarca de Barbanza	265,6	275,4	216,3
Concello de Boiro	205,1	220,4	216,8
Concello da Pobra do Caramiñal	306,9	295,2	286,7
Concello de Rianxo	198,8	195,1	186,8
Concello de Ribeira	379,4	403,8	394

Fonte: IGE

Outro dos elementos a ter en conta relativo á dispersión, é a heteroxeneidade no comportamento dos diferentes Concellos. Así, no concello de Boiro e Ribeira a densidade aumenta dende o 2002 ó 2007 para despois diminuír no período 2007-2017. Pola contra, tanto na Pobra do Caramiñal coma en Rianxo, a densidade redúcese progresivamente co paso do tempo.

Así, das 27 parroquias da comarca, só 4 gañan poboación entre o ano 2002 e o 2017. Destas catro parroquias – Boiro (Santa Eulalia), Rianxo (Santa Columba), Artes (San Xulián) e Ribeira (Santa Uxía) –

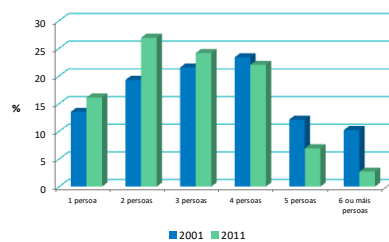
tres son cabeceira de concello. A parroquia que máis poboación gañou dende o ano 2002 ó 2017 é Boiro (Santa Eulalia) con 2.077 persoas máis (un 28% máis de poboación).

Pola contra, as restantes 23 parroquias perden poboación, salientando o caso de Taragoña no Concello de Rianxo, onde se perderon 400 persoas nestes últimos 15 anos (16% da poboación). En Ribeira, a parroquia de Artes (San Xulián) deixou de ser a menos poboada do concello tras recuperar a 45 persoas en números absolutos, ocupando o seu lugar Corrubedo (Santa María) tras perder poboación e quedar nas 735 persoas fronte ás 811 de Artes

Deste xeito, hai un estancamento xeral da poboación unido a unha tendencia de leve decrecemento, agás na evolución positiva de certas parroquias, por exemplo, pola concentración da poboación en torno a Ribeira ou Boiro como vilas de servizos.

Dentro da análise do asentamento da poboación no territorio, é preciso facer referencia ós fogares e á súa ocupación en función do número de persoas que habitan neles. A continuación amósase a evolución da composición dos fogares da Comarca da Barbanza que, no período analizado, pasan de 19.393 no 2001 a un total de 23.490 no 2011.

Gráfico 8. Evolución da composición dos fogares da comarca da Barbanza. 2001-2011¹.

Fonte: IGE e INE

Como se pode comprobar, a composición dos fogares muda no período analizado xa que, aumenta a porcentaxe de fogares formados por 1 persoa (do 13,5% ó 16,1%), 2 persoas (do 19,3% ó 27%) e 3 persoas (do 21% ó 24%) e diminúen os fogares formados por máis de catro persoas.

Neste sentido, no 2001 o principal tipo de fogar era o formado por 4 persoas, representando estes o 24% do total de fogares da Comarca, pasando a ser as vivendas formadas por 2 persoas as maioritarias no 2011, sendo este tipo o 27% dos fogares da Comarca.

No referente á superficie das vivendas, nos catro concellos a maioría das vivendas, o 46,67%, contan cunha superficie entre os 76 e 105 m². As vivendas que dispoñen dunha maior superficie son o 38,19% e as contan cunha superficie menor non chegan ó 15%.

Sobre a tenencia das vivendas, o 85% das vivendas da Comarca están en réxime de propiedade e so o 7% están en alugueiro. Con todo, é preciso indicar que o 23% do total de vivendas está suxeita a hipoteca.

¹ É preciso ter en conta que o INE non recolle os datos nos casos de 6 ou máis residentes en Boiro e na Pobra do Caramiñal

Un elemento salientable que é consecuencia do modelo de asentamento da poboación, así como do nivel da presenza de servizos públicos, é o relacionado coa mobilidade, salientando que o 81% das vivendas da Área (que abarca as comarcas da Barbanza e Noia) contan con automóbil para uso persoal no ano 2015.

Neste sentido, tamén hai que reparar nos equipamentos que forman parte das vivendas da Área de Barbanza-Noia. Así, practicamente a totalidade das vivendas conta cun forno (97%, 5 puntos máis no 2015 ca no 2010) así coma microondas (85%). O lavalouza e a secadora non teñen tanta implantación pese a que a súa presenza incrementouse dende o 2010 ó 2015. Así, en canto ós servizos públicos básicos, a práctica totalidade das vivendas da Área (98,07%) contan con iluminación pública exterior e máis do 80% está cuberto en materia de recollida

Finalmente, en relación ó parque de vivendas os principais problemas manifestados polos fogares da Área son os relacionados coas poucas zonas verdes e pouca limpeza nas rúas (con cadanseu 29%), estando en terceiro lugar as malas comunicacións xunto cos ruídos externos e a contaminación. A preocupación pola delincuencia non acada o 10% das vivendas. Asemade, o 55% dos fogares no 2010 tiña algún problema de falta de espazo, ruídos procedentes do exterior, luz natural insuficiente, deficiencias de illamento, goteiras, humidades e podremia en solos ou ventás. Esta cifra reduciuse no 2015 a un 52%.

A disposición de ordenador e internet nos fogares foi aumentando dende o 2012 ó 2016. Se ben a tenencia dun ordenador no fogar foi aumentando dun 56,8% no 2012 ata un 65,7% no 2015, existe unha pequena baixada no 2016, onde hai un ordenador no 64,5% dos fogares da Área da Comarca da Barbanza e Noia. Pola banda da conexión a internet contratada, a súa evolución é máis acentuada no referente ó seu crecemento. Se no 2012 a metade dos fogares contaban con este servizo, catro anos despois, no 2016, tres cuartas partes dos fogares xa contan cunha conexión a internet contratada.

1.3 EXTRACTO DA DINÁMICA DEMOGRÁFICA NA COMARCA DA BARBANZA.

Tal e como se puido comprobar ó longo do achegamento realizado tanto á evolución demográfica da Comarca da Barbanza como ó modelo de asentamento de poboación e ás condicións das vivendas, o contexto xeral da comarca vén determinado por un estancamento poboacional unido a un proceso de avellentamento, que non se ve tan acelerado coma en comarcas do interior e mesmo coa provincia e Galicia.

Esta dinámica xeral, visualizada a través de datos relativos á evolución global da poboación, á idade media ou ós saldos vexetativos e migratorios, vese trasladada e replicada no modelo de asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que a perda de poboación e o avellentamento son realidades nos diferentes núcleos de poboación e nas parroquias, afectando a todo o territorio, aínda que é posible observar como certos núcleos como Ribeira ou Boiro actúan a xeito de atracción con capacidade para absorber as perdas xerais.

Neste sentido, ó longo do período analizado detéctase como diferentes parroquias perden poboación, elemento que vencellado co avellentamento xeral aínda que substancialmente menor ó observado en termos xerais en Galicia ou no resto da provincia, amosa a realidade mencionada da poboación en todo o territorio disperso que se diferencia dos grandes núcleos da Comarca da Barbanza.

Ó mesmo tempo, obsérvase unha tendencia á concentración poboacional nos núcleos de Ribeira, Boiro e Rianxo entendidas como vilas de servizos e traballo a nivel comarcal. Esta característica policéntrica constata que non é unha comarca cunha soa centralidade ou núcleo poboacional de referencia.

Ademais, é preciso incidir no relativo ás vivendas da comarca, atopándose este parque conformado maioritariamente por vivendas de tamaño medio-grande en réxime de propiedade. Estas vivendas contan cun equipamento básico lixeiramente superior ós promedios da provincia e do conxunto de Galicia. Neste sentido, tamén é preciso referirse á importante porcentaxe de vivendas que declaran contar con problemas relacionados coa falta de espazo ou humidades, por exemplo.

Finalmente, tamén é preciso destacar o asentamento das novas tecnoloxías nos fogares en torno ó acceso dun ordenador e internet, onde 3 de cada 4 fogares contan con conexión a internet.

2. O contexto socioeconómico. Aspectos básicos e evolución.

Tal e como se indicaba con anterioridade, o contexto socioeconómico determina en boa medida as condicións de vida dos habitantes do territorio e, polo tanto, é unha parte fundamental á hora de elaborar unha política de benestar.

Dentro deste apartado, e co obxectivo de contextualizar a situación da cidadanía da comarca, utilizaranse diferentes indicadores relacionados coa evolución da renda, da actividade económica e laboral ou, por exemplo, da cohesión social de tal xeito que se establezan as bases para, de modo complementario coa evolución demográfica xa observada, avanzar nas principais características da sociedade sobre a que deben actuar as medidas do Plan de Acción.

2.1 ECONOMÍA, TRABALLO E ENSINO.

A análise do PIB por habitante (entendido como o resultado da actividade produtiva das unidades de produción residentes na comarca en relación co seu número de habitantes) que permite medir a actividade produtiva da Comarca, amosa como as cifras da Comarca da Barbanza se sitúan por debaixo do nivel galego e da provincia da Coruña

Táboa 7. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca da Barbanza e Concellos. 2010 – 2014.

Territorio	2010	2012	2014
Galicia	20.574	19.660	20.077
Provincia da Coruña	21.918	21.462	22.055
Comarca da Barbanza	16.201	16.285	16.380
Concello de Boiro	14.748	15.367	16.023
Concello da Pobra do Caramiñal	17.940	17.537	17.500
Concello de Rianxo	11.564	10.312	10.373
Concello de Ribeira	18.525	18.943	18.698

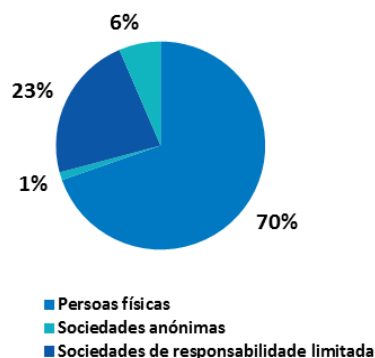
Fonte: IGE

O PIB por habitante observado a nivel comparativo entre Galicia, a provincia e a realidade comarcal, que inclúe as situacións dos diferentes Concellos, amosa a presenza dunha fenda de renda entre a Comarca e os territorios de referencia. O PIB per cápita comarcal ronda entre o 74% e o 82% do PIB per cápita da provincia e de Galicia respectivamente.

Estas diferenzas acentúanse ó observar a realidade municipal onde, se ben o Concello de Ribeira supera os 18.000€ (acadando máis do 90% do PIB galego), o concello de Rianxo presenta, tras un descenso, un PIB per cápita de 10.373 €, o que supón o 52% do dato galego. É dicir, mentres que no concello de Ribeira (e A Pobra do Caramiñal e Boiro en menor medida) os datos roldan entre o 80-90% do PIB en comparación cos territorios de referencia, no caso de Rianxo o PIB supón a metade dos datos que presentan Galicia e a Provincia da Coruña.

Con respecto ó tecido empresarial da Comarca, este conta no ano 2014 cun total de 6.138 empresas, que segundo a súa condición xurídica presentan a seguinte distribución.

Gráfico 9. Estrutura do tecido empresarial da Comarca da Barbanza por condición xurídica. 2014.

Fonte: IGE

O gráfico amosa que o 70% das empresas da Comarca son persoas físicas, en tanto que o 23% corresponde ás sociedades limitadas.

Os principais sectores da actividade empresarial da Comarca distribúese principalmente entre a agricultura e pesca (36%) e o sector servizos (49%), mentres que o sector da construción abarca o 10% e a industria un 5%. Así, o patrón empresarial da Comarca é o de persoa física adicada ó sector primario ou ó sector servizos. No sector servizos destacan o comercio e a hostalaría, cun 19% e un 8% respectivamente sobre o total da actividade económica da comarca.

Polo que respecta ós sectores primarios, o peso do sector agrario na Comarca reduciuse notablemente segundo os datos dispoñibles, así no 1999 na Comarca había 4.628 explotacións agrarias que producían 2.018 Unidades de Traballo / Ano (UTA)², e no 2009 as explotacións agrarias reducíronse ata as 693 que producen 709 UTA.

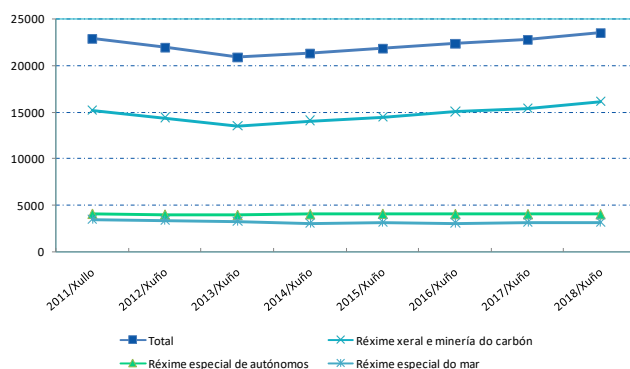
No referente á activade marisqueira, concretamente nas Confrarías de Palmeira (Ribeira) e de Rianxo, produciuse unha diminución dos permisos de marisqueo a pé, entre o 2011 e o 2017, descendendo un 22%.

Con respecto á afiliación á Seguridade Social, entre os anos 2011 e 2018 a cifra final de persoas afiliadas é semellante, situándose por baixo dos 25.000 afiliados, aínda que son observados dous

² Unha UTA equivale ao traballo que realiza unha persoa a tempo completo ao longo dun ano.

períodos diferentes xa que, se ben entre o 2011 e o 2013 a contracción na afiliación é substancial, dende o 2014 á actualidade téndese á recuperación. Neste sentido, os réximes xerais e de autónomos presentan cifras semellantes no inicio e final do período analizado. Pola contra, tanto o réxime agrario coma o do mar presentan un descenso, máis acentuado no primeiro caso (-39%) ca no segundo (-9%). Os empregados do fogar ascenden nun 3%, pasando dos 182 no ano 2011 a 188 no ano 2018.

Gráfico 10. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca do Barbanza. 2011-2018.

Fonte: IGE

Esta tendencia xeral á estabilidade en termos xerais da afiliación á seguridade social é compatible coa diminución do desemprego que, entre o ano 2011 e o mes de maio do 2018 baixa nun 27%, pasando das 5.252 persoas desempregadas a un total de 3.844. Esta baixada vese reflectida tanto no relativo ás mulleres, cuxa cifra baixa nun 14% ata chegar ás 2.309 mulleres desempregadas na actualidade, e nos homes, cuxa baixada é dun 41% ata os 1.535 homes desempregados. Neste sentido, cabe salientar a presenza da fenda de xénero no mercado laboral e, como se pode comprobar, na diminución do desemprego.

Un dos elementos máis salientables para o desenvolvemento económico harmónico do territorio é o relacionado coa capacidade formativa. Neste sentido, na actualidade (ano 2017) a Comarca da Barbanza ten un total de 44 centros educativos. Estes repártense entre os 9 adicados á educación infantil, 20 á primaria, 14 imparten clase da ESO e/ou Postobligatorias e un centro de educación especial situado en Ribeira. A maioría dos centros son de titularidade pública, existindo un centro privado en Boiro, dous na Pobra do Caramiñal e cinco en Ribeira.

O nivel de estudos da poboación da Comarca recóllese na seguinte táboa.

Táboa 8. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca. 2011.

Territorio	Poboación total	Sen estudos	Menores de 16 anos	Primeiro grao	Segundo grao	Estudios superiores
Galicia	2.759.888	11,4%	12,6%	14,9%	47,3%	13,9%
Provincia da Coruña	1.137.555	11,0%	12,7%	14,2%	46,5%	15,5%
Comarca da Barbanza	68.070	12,8%	14,8%	16,5%	47,4%	8,5%

Fonte: IGE

Como se pode comprobar, o nivel formativo da cidadanía da Comarca está en sintonía con respecto aos datos que presenta Galicia e a Provincia. Así, exceptuando a diferenza que se presenta no referente aos estudos superiores (onde a diferenza comarcal é de entre 5 e 7 puntos menos que os territorios de referencia), observase como as porcentaxes respecto ao resto de nivel de estudos son parellas, se ben constátase que a comarca presenta uns datos lixeiramente superiores no tocante ás persoas sen estudos (ou que foron menos de 5 anos á escola), ás menores de 16 anos e no respectivo ao Primeiro Grao.

2.2A COHESIÓN SOCIAL.

Como se vén de analizar, a Comarca da Barbanza presenta, de xeito comparado coa provincia e con Galicia, uns datos económicos que a sitúan na escala de comarcas de PIB per cápita intermedias; entre as que se poden englobar a Betanzos, Fisterra, Terra de Melide, O Sar ou o Xallas.

Esta situación, conxuntamente co tecido empresarial comarcal centrado en micro-empresas (persoas físicas) adicadas ó comercio e á hostalaría, e coa presenza dun sector pesqueiro puxante, leva a prestar unha especial atención ós diferentes indicadores propios da cohesión social.

Neste sentido, salienta o indicador da taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020)³ cuxa evolución se observa na seguinte táboa.

Táboa 9. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área Barbanza-Noia. 2011 – 2016.

Territorio	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Galicia	22,05	23,58	22,83	22,11	22,55	20,33
Provincia da Coruña	21,49	21,49	22,27	19,95	19,13	18,04
Área Barbanza-Noia	19,34	28,53	17,81	19,91	21,46	20,81

Fonte: IGE

A Comarca da Barbanza inclúese dentro da Área do Barbanza-Noia, conxuntamente coa comarca de Noia, como se indica anteriormente.

A taxa de risco de pobreza ou exclusión social da Área para o 2016 é do 20,81%, é dicir, unha de cada cinco persoas da área do Barbanza-Noia atópase en situación de carencia material severa ou que contan cunha renda mensual por baixo do limiar de pobreza, situado no 60% da mediana dos

³ Este indicador define a poboación en risco de pobreza ou exclusión social é aquela que está nalgunha das seguintes situacións: (I) En risco de pobreza: o ingreso por unidade de consumo está por debaixo do 60% da mediana dos ingresos por unidade de consumo; (II) En carencia material severa; e (III) Persoas de 0 a 59 anos que viven en fogares sen ingresos de traballo ou con baixa intensidade de ingresos de traballo, é dicir, onde o número de días que os adultos de 18 a 59 anos dese fogar tiveron ingresos por traballo supón ata o 20% do número total de días que poderían telos durante o ano natural anterior á realización da enquisa

ingresos equivalentes de todas as persoas galegas, que suporía 638,68€ mensuais para o caso de acollerse á cifra de limiar do risco de pobreza do conxunto de Galicia ou 669,55€ para o caso de acollerse á cifra do limiar do risco de pobreza para a provincia da Coruña do 2016.

Con todo, a taxa de risco de pobreza evoluciona de forma irregular, aumentando do ano 2011 ao ano 2012 en 10 puntos, e a partir do 2013 observase un descenso similar, manténdose entornao ao 20% da poboación no anos 2013-2016. A excepción da taxa acadada no ano 2012 (28%) que era notablemente superior aos datos presentados en Galicia e na provincia da Coruña, na seguinte serie de anos a área do Barbanza-Noia sitúase nuns datos lixeiramente superiores ós da provincia á par que lixeiramente inferiores aos datos galegos

A evolución descendente amosada pola taxa de risco de pobreza é parella á que amosan outros indicadores como é, por exemplo, a taxa de fogares que chegan con dificultade a fin de mes. Así, para o ano 2016 esta cifra para a Área sitúase no 44,5% do total, presentando tamén un 8% que chegan a fin de mes con moita dificultade. Este indicador ten o seu teito no ano 2007 cun 57,6% de fogares que chegaban a fin de mes con dificultade, seguido do ano 2014 no que esta declaración era realizada polo 54,9% dos fogares.

Con respecto ás cifras de ingresos fixadas estatisticamente para considerar un fogar dentro da categoría de dificultade ou moita dificultade para chegar a fin de mes, para o conxunto de Galicia establécese para o 2016 que a mediana de ingresos ascende a 1.490€ no caso da dificultade e 883€ no caso da moita dificultade. Estas cifras son, para o caso da provincia da Coruña, de 1.575€ e 880€ respectivamente.

Neste sentido, é preciso indicar que, se ben o diferencial na taxa de risco de pobreza era beneficioso para a Área (a excepción do ano 2012, e no 2016 de maneira axustada) xa que as cifras de Galicia e da provincia amosaban datos superiores, no caso da dificultade para chegar a fin de mes a situación revértese, situándose o dato da Área entre 3 e 14 puntos superior ós datos de Galicia dende o 2011, e entre 3 e 16 no caso provincial. Ben é certo que no ano 2015 e 2016, as familias da área do Barbanza-Noia presentan máis facilidade para chegar a fin de mes.

Estes datos relaciónanse co nivel de ingresos dos fogares do territorio que para o ano 2016 amosa un promedio fixado en 2.040€ mensuais para os fogares da Área, cifra intermedia entre os 2.007€ de Galicia e os 2.095€ do total da provincia. Ademais, en termos de ingresos por cada persoa que forman parte do fogar, estímase que esta cifra para a Área, no mesmo 2016, sitúase nos 737€ mensuais, cifra inferior tanto á de Galicia (792€) como á da provincia (834€). A continuación amósase unha táboa explicativa da evolución das cifras mencionadas ó longo dos últimos anos.

Táboa 10. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área Barbanza-Noia. 2011 – 2016.

Ano	Galicia		Provincia		Área Barbanza-Noia	
	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa
2011	1.908€	745€	1.984€	772€	1.827€	649€

Ano	Galicia		Provincia		Área Barbanza-Noia	
	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa
2012	1.906€	734€	1.995€	775€	1.773€	630€
2013	1.910€	744€	1.993€	783€	1.963€	696€
2014	1.915€	749€	2.015€	795€	1.905€	679€
2015	1.930€	759€	2.036€	807€	1.951€	700€
2016	2.007€	792€	2.095€	834€	2.040€	737€

Fonte: IGE

Como se observa, a táboa presenta un panorama onde os ingresos promedios dos fogares e das persoas son crecentes (dentro da irregularidade) no período analizado. Nesta tendencia a Área amosa unha mellor evolución ca dos territorios de referencia, a pesar de que o punto de partida é menor tanto en ingresos dos fogares como en ingresos das persoas.

Así, a área do Barbanza-Noia presenta uns ingresos por fogares inferiores á media provincial, se ben no tocante á media galega presenta unha evolución dispar, sendo menor nos anos 2011, 2012 e 2014, mentres que presenta uns mellores datos nos anos 2013, 2015 e 2016.

Polo que respecta ós ingresos por persoa, a área presenta uns datos máis baixos que os que amosan a Provincia da Coruña e Galicia. Respecto á primeira, varía entre 87 e 145€ menos por persoa, mentres que o abano respecto a Galicia está entre 30 e 222€ menos.

Ademais destes datos que amosan a evolución dos ingresos por persoa e fogar a nivel provincial e de Área para o ano 2016, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de afondar na realidade da renda dispoñible bruta por habitante. Este indicador, desagregado a nivel municipal e comarcal, obtense a partir do saldo de rendas primarias sumando as prestacións sociais e as transferencias correntes que son un recurso para os fogares; e restando os impostos sobre a renda, as cotizacións sociais e as transferencias correntes.

Táboa 11. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca da Barbanza e Concellos. 2010 – 2015.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	13.661€	13.365€	13.838€
Provincia da Coruña	14.488€	14.247€	14.751€
Comarca da Barbanza	11.639€	11.344€	12.952€
Concello de Boiro	12.015€	11.589€	12.311€
Concello da Pobra do Caramiñal	12.472€	12.192€	12.370€
Concello de Rianxo	12.259€	11.580€	12.192€
Concello de Ribeira	10.828€	10.787€	13.907€

Fonte: IGE

Os datos oficiais da renda dispoñible por habitante amosan un escenario marcado pola presenza dunha etapa inicial decrecente seguida por unha segunda etapa á alza.

En termos territoriais, obsérvase que a renda da Comarca representa en todo o período entre o 80% e o 88% da renda da provincia, e entre o 85% e o 94% da renda de Galicia; polo que en termos xerais a cidadanía da Comarca conta na actualidade cun 6% e cun 12% de renda menos con respecto ó promedio de Galicia e da provincia da Coruña respectivamente.

A nivel municipal, a situación mellora en termos xerais para o Concello de Ribeira, que pasa de ter a renda máis baixa da comarca no 2010 a ser o concello con maior renda dos catro no 2015. Aínda así, tódolos concellos experimentan unha baixada no primeiro tramo, que será revertida no segundo cun ascenso que remata cunha renda municipal superior no 2015 que no 2010 nos concellos de Boiro e Ribeira, mentres que A Pobra do Caramiñal e Rianxo quedan moi preto da súa cifra inicial.

Neste senso, no ano 2015 e en comparación con Galicia, Boiro, A Pobra do Caramiñal e Rianxo presentan un 88-89% da renda galega, mentres que Ribeira supéraa en 0.5%. No tocante á provincia da Coruña, os tres primeiros concellos sitúanse entornao ao 83-84% mentres que a renda no concello de Ribeira ascende ó 94% da renda provincial.

Dentro desta análise é relevante estudar a procedencia dos ingresos dos fogares. Para esta aproximación empréganse ós datos oficiais vixentes que permiten un achegamento territorial á realidade de Galicia e da provincia, e que amosan información sobre as orixes destes ingresos en función do traballo por conta allea, por conta propia, por prestacións ou por rendas e outros ingresos. A continuación amósanse os datos en evolución dende o ano 2011.

Táboa 12. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Traballo por conta allea		Traballo por conta propia		Prestacións		Rendas e outros	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	52,93	54,62	10,05	9,5	33,86	32,64	3,15	3,25
2012	50,58	52,78	10,16	9,96	36,31	34,28	2,95	2,99
2013	49,87	51,69	10,48	10,74	36,9	34,81	2,75	2,76
2014	50,43	52,14	9,87	9,75	36,87	35	2,82	3,1
2015	50,84	53,26	9,89	8,87	36,35	34,75	2,92	3,12
2016	50,47	51,99	10,49	10,43	36,02	34,31	3,02	3,27

Fonte: IGE

A táboa amosa a evolución da estrutura de ingresos dos fogares onde se pode observar como ó longo do período as diferentes orixes de fondos amosan estabilidade. Así, para o caso de Galicia o traballo por conta allea supón ó redor do 50% dos ingresos dos fogares, en tanto que as prestacións supoñen o 36% e o traballo por conta propia non supera o 10,5%. As porcentaxes e a evolución difiren pouco para o caso da provincia, se ben o peso do traballo por conta allea sitúase ó redor do 52% e as prestacións no 34%, en tanto que o traballo por conta propia tampouco supera o 10,5% xa observado para o conxunto de Galicia.

De igual xeito có realizado no estudo da renda dispoñible, é posible analizar o peso das prestacións sobre o total da renda das persoas a nivel municipal e comarcal, se ben para o ano 2015 presenta os seguintes datos.

Táboa 13. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca da Barbanza e Concellos. 2010 – 2015⁴.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	29%	32%	32%
Provincia da Coruña	28%	31%	31%
Comarca da Barbanza	31%	34%	31%
Concello de Boiro	30%	32%	32%
Concello da Pobra do Caramiñal	32%	35%	35%
Concello de Rianxo	29%	33%	34%
Concello de Ribeira	32%	34%	28%

Fonte: IGE

Os datos indican que a Comarca da Barbanza sitúase no ano 2015 lixeiramente por debaixo da porcentaxe galega e á par da porcentaxe provincial, mentres que no 2010 e 2012 presentaba uns datos superiores aos territorios de referencia. A evolución do peso das prestacións no caso da Barbanza experimenta un ascenso que retrucará en descenso no ano 2012, que serve como punto de inflexión.

A nivel municipal os datos evolucionan de xeito diferente. No caso de Boiro pásase dun 30% no ano 2010 a un 32% no 2012 e 2015, un ascenso que se estanca. No concello da Pobra do Caramiñal dáse un caso similar, ascendendo dun 32% a un 35% que mantén dende o 2012. O caso de Rianxo é o único que experimenta un ascenso continuo do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Ascende dun 29% no ano 2010 a un 34% no 2015, pasando polo 33% que se recolle do ano 2012. Pola contra, o concello de Ribeira presenta un ascenso de dous puntos do ano 2010 ao 2012 (do 32% ao 34%), que mitiga na segunda fase (2012-2015), presentando un descenso de 6 puntos, resultando no ano 2015 unha cifra inferior do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante (28%) que a inicial do 2010.

Dentro desta análise, é preciso deterse nas cantidades ingresadas atendendo á fonte do ingreso do fogar. Así, como amosa a táboa 14, na actualidade o ingreso promedio dos fogares rolda os 2.000€ para Galicia e a provincia, mentres a Área do Barbanza-Noia está arredor dos 1.800€, cifras que poden ser desagregadas atendendo a se o ingreso procede do traballo ou das prestacións como principal fonte. Ademais, e co obxectivo de afondar na realidade, tomarase a mediana de ingresos⁵ como indicador.

⁴ Esta análise constrúese sobre os datos oficiais procedentes do IGE relacionados coa conta de distribución secundaria da renda, que amosa como se asigna o saldo das rendas primarias dos fogares por medio da redistribución, é dicir, mediante os impostos correntes sobre a renda, o patrimonio, etc., as cotizacións e prestacións sociais en efectivo e as outras transferencias correntes. Nesta conta rexístranse as operacións que para os fogares residentes, constitúen unha redistribución da renda en efectivo, tanto en recursos (prestacións sociais, indemnizacións de seguros non vida, ...) coma en empregos (impostos correntes, cotizacións sociais, primas netas de seguro...). O saldo da conta é a renda dispoñible, que reflicte as operacións correntes e que exclúe, explicitamente, as transferencias de capital, as ganancias e perdas de posesión reais e as consecuencias de sucesos como as catástrofes naturais. Ademais, dentro das prestacións sociais inclúense as prestacións da seguridade social en efectivo, as prestacións doutros sistemas de seguros sociais e as prestacións da asistencia social en efectivo.

⁵ A mediana dos ingresos é o valor que, ordenando todos os fogares de menor a maior ingreso, deixa unha metade deles por debaixo do dito valor e a outra metade por enriba.

Táboa 14. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal (€). Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Ingresos do traballo		Ingresos por prestacións	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	2.033	2.100	1.212	1.276
2012	2.080	2.143	1.243	1.283
2013	2.057	2.073	1.265	1.334
2014	2.100	2.164	1.282	1.329
2015	2.100	2.190	1.293	1.342
2016	2.150	2.199	1.365	1.400

Fonte: IGE

A táboa amosa a mediana das contías percibidas polos fogares en función da súa principal fonte de ingresos. Así, e dentro dun contexto xeral de incremento limitado das cantidades, obsérvase que aqueles fogares cuxo ingreso principal procede de prestacións contan cunha cifra que rolda o 60% dos ingresos dos fogares cuxo ingreso principal procede do traballo. Ademais, tamén é posible observar unha limitada diferenza tanto en ingresos do traballo como en ingresos procedentes de prestacións favorable á provincia da Coruña.

Estudando as contías relacionadas cos ingresos procedentes do traballo, estas proceden maioritariamente dos salarios ou do traballo por conta allea, como se vén de analizar na táboa 14. Así, para o ano 2014 o salario bruto anual promedio en Galicia ascendía a 20.195€, sendo preciso diferenciar entre as persoas contratadas con duración indefinida, cuxo salario promedio era de 21.591,5€ e das persoas con contratos de duración determinada, cuxo salario promedio era de 15.229,3€. Esta contía promedio supón un ingreso mensual en termos de salario bruto de 1.552,5€ e, en termos netos, de 1.227,4€.

Con todo, é preciso indicar que para o ano 2014 estímase que un 11,2% dos salarios en Galicia considéranse dentro da categoría de salarios baixos, considerando salario baixo a aquelas persoas que gañan 2/3 ou menos da mediana das ganancias brutas por hora na rexión/país de referencia. Esta cifra é do 11% para a provincia da Coruña.

Os datos recollidos na táboa 14 é preciso completalos coa análise do número de fogares nos que os ingresos por prestacións representan máis do 50% do total de ingresos. Neste sentido, as cifras oficiais de Galicia para o período 2011 – 2016 amosan un abano de fogares do 42% - 44% que integran este grupo, en tanto que na provincia este abano sitúase no 40% - 42%. Con todo, salienta o número de fogares nos que o ingreso por prestacións supón o total dos ingresos, que para o 2016 se sitúa en Galicia no 31% e na provincia no 28% do total.

Con respecto á realidade da Área do Barbanza-Noia, para o ano 2016 a porcentaxe de fogares na que os ingresos de prestacións superan o 50% do total é do 43%, en tanto que aqueles nos que o único ingreso procede de prestacións é do 27%. Estas cifras amosan subidas e baixadas entre 5 e 10 puntos dende o ano 2011 de xeito irregular, non sendo nunca inferiores o 38% no primeiro caso e o 22% no segundo caso.

Dentro destas prestacións teñen especial importancia as relacionadas coas pensións de carácter contributivo que, no ano 2017, eran percibidas por 16.116 persoas na Comarca da Barbanza sendo o importe medio destas de 848,32€. Este importe medio evoluciona á alza dende os 743,95€ do ano 2011, aínda que se atopa afastado dos 896,24€ do promedio galego ou dos 927,97€ do promedio das pensións contributivas da provincia.

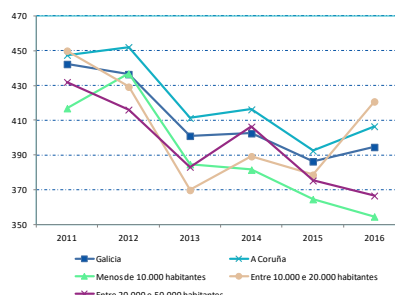
2.3 Os GASTOS DOS FOGARES.

No apartado sobre a dinámica demográfica realízase un primeiro achegamento á realidade da vivenda no territorio. Este achegamento completase no actual punto coa análise dos principais gastos dos fogares e a súa incidencia sobre os hábitos de vida da poboación o cal, vencellado cos datos expostos sobre a renda e os ingresos estudados no anterior apartado, contribuirá a contextualizar as políticas de benestar.

Tal como se mencionaba no apartado demográfico, no ano 2011 na Comarca da Barbanza, máis do 82% das vivendas atopábanse en réxime de propiedade, salientando que o 23% do total de vivendas contaban con hipotecas activas. Esta porcentaxe é lixeiramente inferior á realidade da provincia, onde as hipotecas activas no 2011 corresponden ó 25%, en tanto que é parella á cifra de Galicia que conta co 23%do total de vivendas con hipotecas activas.

Con respecto ó gasto que supón unha hipoteca activa, os datos oficiais amosan as cifras de custo medio para Galicia e para a provincia da Coruña, ofrecendo tamén a posibilidade de estudar o custo medio para os Concellos de entre 10.000 e 20.000 habitantes, rango no que se inclúen os diferentes Concellos da Comarca da Barbanza (agás Ribeira, que conta con máis 27.000 habitantes). A continuación amósase a evolución do gasto.

Gráfico 11. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos de entre 10.000 e 20.000 habitantes. 2011-2016.

Fonte: IGE

Como se pode comprobar no gráfico, os custos mensuais hipotecarios no caso galego e da Provincia da Coruña son parellos, cunha diferenza duns escasos 10€. Así, ámbolos dous territorios pasaron de soportar unha carga de arredor dos 450€ mensuais no ano 2011 a uns 400€ para o ano 2016. No

referente aos concellos de entre 10.000 e 20.000 habitantes, (Boiro e Rianxo) o gráfico amosa como tras un descenso do ano 2011 ao 2013 (chegando a ser neste último ano o custo mensual máis baixo de 370€), os custos comezan a aumentar ata situalos en 420€ ó mes para o ano 2016. Isto constata que na actualidade, os concellos de entre 10.000 e 20.000 habitantes soportan un maior custo hipotecario que a nivel galego e provincial.

Nos concellos de menos de 10.000 habitantes, caso de A Pobra, o gasto medio mensual é duns 355€ mensuais. A evolución é descendente tralo punto de inflexión do ano 2012, onde se chega a un gasto por riba dos 437€. Nese ano o nivel de gasto dos concellos de menos de 10.000 habitantes acadaba o nivel galego. Para o ano 2016 hai unha fenda de 50€ entre os territorios de referencia e o dato referido ós concellos menores de 10.000 habitantes.

Dentro dos concellos de entre 20.000 e 50.000 habitantes no que se atopa o concello de Ribeira, o gasto mensual sitúase nos 366€. A súa evolución presenta un gasto á baixa coa excepción do punto de inflexión que se presenta no ano 2014, onde se acadaba un gasto de 406€.

Outro dos elementos a ter en conta á hora de estudar as condicións socioeconómicas da poboación é o relacionado co aforro que os fogares declaran afrontar en alimentos e reparacións⁶. Así, se ben a porcentaxe de fogares que declara este tipo de aforro en Galicia e na provincia é do 44,3% e do 42,7% para o ano 2016, na Área do Barbanza-Noia esta porcentaxe elévase ata o 67%.

Ademais, á hora de cuantificar este aforro, os datos oficiais amosan que, en tanto en termos xerais os fogares que aforran en Galicia e na provincia declaran uns aforros promedio de 67€ e 72€ mensuais respectivamente, os fogares da Área do Barbanza-Noia sitúan esta cifra nos 66€ mensuais para o ano 2016. Con todo, esta contía é a menor do período 2011 – 2016 para o conxunto de Galicia, diminuindo dende os 113€ do ano 2011 (que sitúa o teito do tramo), mentres que é no 2016 cando acádase menor aforro mensual.

2.4 SÍNTESE DO CONTEXTO SOCIOECONÓMICO NA COMARCA.

O estudo do contexto socioeconómico da Comarca da Barbanza deixa como primeiras achegas as seguintes.

En primeiro lugar, o PIB comarcal ronda entre o 74% e o 82% do PIB galego e da Provincia, sendo así unha das comarcas que máis se achegan á media, aínda que sexa inferior á dos territorios de referencia.

Como segundo dato a ter en conta é que o 70% das empresas son persoas físicas, en tanto que o 23% son sociedades limitadas. A maioría das empresas dedícanse ao sector servizos, salientando tamén o

---

⁶ O aforro en alimentos defínese como o aforro que tivo lugar ó ser o propio fogar o que os produce u ben llos regalou algún familiar ou amigo e, polo tanto, lle evitou ao fogar a súa compra. Con respecto ó aforro en reparacións, refírese a que algún membro do fogar, familiar ou amigo realizou tarefas tales como pintar, reparar avarías, facer ou montar mobles... que supuxeron para o fogar un aforro de máis de 500 euros. Definicións obtidas do IGE.

sector primario, se ben podemos comprobar como a actividade destas dúas variables descenden se o relacionamos coas UTAS e cos permisos de marisqueo, por exemplo. Pola contra, o desemprego diminúe un 27%, e a afiliación á Seguridade Social amosa un comportamento á alza ata retomar as cifras do ano 2011.

Outro dos puntos a ter en conta é que a Comarca da Barbanza presenta uns datos sobre os estudos parellos ao territorio galego e da Provincia da Coruña, se ben marca un diferencial negativo no ensino universitario, onde a comarca conta unha presenza media menor.

Con todo, entre os indicadores que amosan un contexto marcado pola limitada capacidade económica salientan os relacionados coa taxa de risco de pobreza e exclusión social, que amosa unhas cifras parellas ás de Galicia e superiores ás da provincia, salientando que 1 de cada 5 habitantes da comarca se atopa en risco de exclusión social.

Incidindo nesta liña tamén salienta a presenza de fogares que presentan dificultade para chegar a fin de mes, que no 2016 ascendían a máis do 44,5%, ademais de presentar un 8% que teñen moita dificultade.

Finalmente, é preciso mencionar que a Comarca presenta uns datos de renda por habitante lixeiramente inferiores ós de Galicia e da provincia, se be estes datos xerais comarcais matízanse no caso do Concello de Ribeira, que amosa a renda máis elevada da Comarca parella ó dato galego, aínda que inferior ó dato provincial.

3. Os servizos sociais. Situación e evolución.

As administracións locais, atendendo á normativa vixente, teñen un rol fundamental dentro do conxunto coordinado de prestacións, programas e equipamentos que son as políticas de benestar, destinadas a garantir a igualdade de oportunidades no acceso á calidade de vida e a participación social de toda a poboación.

Neste sentido, dentro do conxunto de servizos integrados dentro do sistema público de servizos sociais, é responsabilidade das administracións locais a xestión dos servizos sociais comunitarios, entendidos como o acceso normalizado ós servizos sociais e primeiro nivel de intervención (Art. 9.1 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia), sendo, por tanto, a súa función principal a atención ós cidadáns no achegamento e acceso ó sistema de servizos sociais.

A continuación serán analizadas diferentes variables relacionadas tanto coa existencia e localización de entidades (públicas, privadas e sociais) que traballan en materia de benestar na comarca, como coa súa actividade. Así, dentro deste apartado, estudaranse aspectos como os equipamentos e a súa evolución ó longo do tempo, o financiamento das entidades públicas e os seus equipos de traballo, ou os programas máis salientables que estas desenvolven, facendo especial fincapé naqueles servizos locais de elevada capilaridade territorial e de salientable impacto en termos de emprego e de atención ás persoas usuarias, como é o caso do Servizo de Axuda no Fogar.

3.1 AS ENTIDADES E OS EQUIPAMENTOS DE BENESTAR NA COMARCA.

O conxunto de servizos e prestacións que conforman o sistema de servizos sociais necesita contar coas infraestruturas e equipamentos suficientes que permitan unha axeitada prestación dos mesmos, así como un desenvolvemento que responda tanto á realidade da poboación como ás necesidades dos cidadáns de cada territorio.

Neste sentido, é preciso coñecer a rede de axentes sociais, tanto de titularidade pública como privada, que integran na Comarca da Barbanza o sistema de servizos sociais, así como identificar e ter unha imaxe clara dos centros e equipamentos que, no eido do benestar social, actúan e traballan no territorio da comarca.

A)As Entidades de Servizos Sociais⁷.

A Comarca da Barbanza conta con 36 entidades prestadoras de servizos sociais.

Das 36 entidades presentes na comarca 4 son de titularidade pública e 32 son de titularidade privada, sendo 14 de iniciativa social e 18 de iniciativa privada.

Entidades públicas:

- 1 Concello de Boiro
- 2 Concello de A Pobra do Caramiñal
- 3 Concello de Rianxo
- 4 Concello de Ribeira

Entidades de iniciativa social:

- 5 Asociación AMBAR das persoas con diversidade funcional - A Pobra
- 6 Asociación antidroga Renacer de Ribeira - Ribeira
- 7 Asociación barbancesa de axuda e solidariedade - Ribeira
- 8 Asociación centro social Santa Uxía de Ribeira - Ribeira
- 9 Asociación cooperación o desenvolvemento Eloraj axuda ao necesitado - Boiro
- 10 Asociación cultural aires de dorna - Ribeira
- 11 Asociación de familias de persoas con discapacidade psíquica das comarcas do Barbanza e Noia AMICOS - Ribeira
- 12 Asociación de xubilados e pensionistas de Rianxo - Rianxo
- 13 Asociación xuvenil, cultural, deportiva, mediambiental e de promoción da saúde integrados/as - Ribeira
- 14 Club de pensionistas e xubilados da casa do mar de Aguiño - Ribeira
- 15 Club de xubilados e pensionistas da parroquia de Corrubedo - Ribeira
- 16 Clube de xubilados e pensionistas do mar de Ribeira - Ribeira
- 17 Clube de pensionistas e xubilados mar e terra da casa do mar de Cabo de Cruz - Boiro
- 18 Fundación AMICOS para a protección de persoas con discapacidade psíquica_ - Ribeira

Entidades de iniciativa privada:

- 19 Agarimos contigo na túa casa SC - A Pobra
- 20 Amaran, S.C. - Ribeira
- 21 Amaran, servizos sociais Sociedade Limitada - Ribeira
- 22 A. F. F. - Ribeira
- 23 B. T. B. - Rianxo
- 24 Betta Boiro SL - Boiro
- 25 Calena Barbanza S.L. - Ribeira
- 26 L. F. M. - Rianxo

---

⁷ Neste apartado recóllense as entidades que están rexistradas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca da Barbanza, ata o 30/06/2018.

- 27 M. C. B. P. - Ribeira
- 28 M. S. G. S. - A Pobra
- 29 M. M. P. - Ribeira
- 30 O. G. S. - A Pobra
- 31 P. S. F. - A Pobra
- 32 Residencia centro de día Artes SL - Ribeira
- 33 R. M. L. G. - Boiro
- 34 R. M. A. G. - Boiro
- 35 R M. P. G. - Ribeira
- 36 S. S. F. - Ribeira

Imaxe 2 . Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da Comarca da Barbanza.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

No mapa amosase a distribución territorial das entidades nos municipios da Comarca da Barbanza, observando como no Concello de Ribeira é onde se localiza un maior número de entidades, 20. Nos Concellos de A Pobra do Caramiñal e Boiro hai 6 en cada un e no Concello de Rianxo localízanse 4 entidades.

En base ás áreas estratéxicas de actuación das entidades prestadoras de servizos sociais que establece o artigo 12.2 do Decreto 254/2011⁸ e que o Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais dependente da Consellería de Política Social da Xunta de Galicia inscribe, os principais ámbitos de actuación das entidades presentes na Comarca da Barbanza son a atención ás persoas con discapacidade e a atención as persoas maiores por parte das entidades de iniciativa social, e a atención á infancia e as persoas dependentes por parte das entidades privadas. Polo que respecta ás entidades de titularidade pública, as administracións locais, estas pola súa función de atención ós cidadáns no seu acceso ós servizos sociais, teñen un ámbito de actuación moi amplo que abarca tódalas áreas.

⁸ Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais de Galicia (DOG nº 14, do 20 de xaneiro de 2012).

B) Os Centros de Servizos Sociais⁹.

A Comarca da Barbanza conta cun total de 30 centros de servizos sociais. 12 centros son de titularidade pública, 9 son centros de iniciativa social e 9 corresponden a centros de titularidade privada.

Centos públicos:

- 1 Centro de día de Boiro - Boiro
- 2 Centro de día para persoas maiores de Pobra do Caramiñal - A Pobra
- 3 Centro ocupacional de A Pobra do Caramiñal - A Pobra
- 4 Centro sociocomunitario de benestar da Pobra do Caramiñal -A Pobra
- 5 Escola infantil Barbanziños do hospital do Barbanza - Ribeira
- 6 Escola infantil de Boiro - Boiro
- 7 Escola infantil de Boiro O Salteiro - Boiro
- 8 Escola infantil de Rianxo - Rianxo
- 9 Escola infantil municipal de Ribeira - Ribeira
- 10 R/ Centro de día de alzheimer de Ribeira - Ribeira
- 11 Residencia de maiores da Pobra do Caramiñal - A Pobra
- 12 Residencia de maiores de Ribeira - Ribeira

Centos de iniciativa social:

- 13 Casa de Familia de Ribeira - Ribeira
- 14 Centro de día AMBAR - Ribeira
- 15 Centro de día AMICOS - Ribeira
- 16 Centro de día para persoas con discapacidade AMICOS Boiro - Boiro
- 17 Centro ocupacional AMICOS Boiro - Boiro
- 18 Centro ocupacional AMICOS II - Ribeira
- 19 Centro ocupacional e prelaboral de AMBAR - Ribeira
- 20 Residencia para persoas gravemente afectadas AMICOS - Boiro
- 21 Vivenda tutelada AMBAR - Ribeira

Centos de iniciativa privada:

- 22 Centro de día Artes - Ribeira
- 23 Escola infantil Canguro - A Pobra
- 24 Escola infantil Praia Xardín - Boiro
- 25 Escola infantil Sabeliña II - Ribeira
- 26 Escola infantil Sandra - A Pobra
- 27 Fogar residencial a Rectoral de Artes - Ribeira
- 28 Ludoteca Agarimo - Rianxo

---

⁹ Neste apartado recóllense os centros que están rexistrados no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca da Barbanza, ata o 30/06/2018.

- 29 Ludoteca Xardin Ventureiro - Ribeira
- 30 Rosa Escola infantil dos cativos - Ribeira

Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da Comarca da Barbanza.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

En relación coa distribución de entidades de servizos sociais comentada, o Concello de Ribeira conta con 15 centros, o de A Pobra do Caramiñal con 6 centros de servizos sociais, no Concello de Boiro hai localizados 7 centros e no Concello de Rianxo atópanse 2 dos centros da Comarca.

Táboa 15. Distribución dos centros de servizos sociais da Comarca da Barbanza segundo o seu ámbito de actuación.

Ámbito de actuación	Centros		
	Titularidade pública	Titularidade privada	
		Iniciativa social	Iniciativa privada
Dependencia	4		1
Discapacidade	1	8	
Infancia	5		7
Maiores	2		
Menores		1	

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

A táboa anterior amosa como os centros de titularidade pública teñen na atención ás persoas dependentes, con 4 centros, e na atención á infancia, con 5 centros, os seus principais ámbitos de actuación, a pesar de que tamén teñen presenza na atención ás persoas con discapacidade, con 1 centro, e ós maiores, con dous centros.

A iniciativa social está presente case exclusivamente na atención ás persoas con discapacidade, con 8 centros, aínda que tamén conta cun centro de atención a menores. Os centros que pertencen á iniciativa privada focalizan a súa actuación na atención á infancia, con 7 centros na Comarca, e na atención ás persoas dependentes, cun centro.

Segundo a súa tipoloxía, os centros da Comarca da Barbanza distribúense da seguinte forma:

Táboa 16. Número de centros de servizos sociais da Comarca da Barbanza segundo a súa tipoloxía e número de prazas totais autorizadas.2017.

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
Centro de día	Dependencia	3	Pública	Boiro	40
				A Pobra	40
				Ribeira	40
	Discapacidade	3	Social	Boiro	120
				Ribeira	25 45
Centro ocupacional	Discapacidade	4	Pública	A Pobra	15
			Social	Boiro	62
				Ribeira	40
					60
Centro social	Maiores	1	Pública	A Pobra	-
Escola infantil	Infancia	10	Pública	Boiro	102 41
				Rianxo	82
				Ribeira	169
					30
			Privada	Boiro	28
				A Pobra	36
					30
				Ribeira	20 40
Ludoteca	Infancia	2	Privada	Rianxo	40
				Ribeira	40
Residencia	Dependencia	2	Pública	Ribeira	106
			Privada		22
	Discapacidade	1	Social	Boiro	33
	Maiores	1	Pública	A Pobra	48
	Menores	1	Social	Ribeira	8
Vivenda/piso tutelado	Discapacidade	1	Social	Ribeira	5

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Para a atención á dependencia non residencial, a Comarca conta con 3 centros e un total de 120 prazas autorizadas. Estes tres centros son de titularidade pública e están localizados nos Concellos de Boiro, A Pobra do Caramiñal e Ribeira (cada un conta con 40 prazas autorizadas). Polo que respecta á atención residencial na Comarca hai 2 centros, no Concello de Ribeira un de titularidade pública, con 106 prazas, e outro de titularidade privada con 22 prazas.

A atención as persoas maiores préstase nas 48 prazas autorizadas do centro residencial público do Concello de A Pobra do Caramiñal.

Os centros de atención á primeira infancia, 10 escolas infantís, contan cun total de 578 prazas autorizadas, destas prazas 30 corresponden á escola infantil do Hospital da Barbanza. Das 548 prazas

restantes, 394 prazas son públicas e 154 corresponden a centros privados. Por concellos, o Concello de Boiro conta 3 escolas infantís cun total de 171 prazas, 2 de titularidade pública, con 143 prazas totais, e 28 prazas en 1 escola infantil privada. No Concello da Pobra do Caramiñal hai 2 escolas infantís de titularidade privada, unha con 36 prazas e outra con 30. O Concello de Rianxo ten 1 escola infantil pública cunha capacidade para 82 nenas e nenos. No Concello de Ribeira hai 4 escolas infantís con 259 prazas autorizadas, 2 de titularidade pública cunha capacidade total de 199 prazas autorizadas (unha con 169 e outra con 30 prazas) e 2 escolas infantís privadas con 60 prazas (40 prazas unha e 20 prazas a outra).

Na Comarca tamén se atopan dúas ludotecas para a atención á infancia, as dúas de titularidade privada. Unha está situada no Concello de Rianxo, cunha capacidade para 40 nenas e nenos, e a outra no Concello de Ribeira, cunha capacidade tamén de 40 nenas e nenos.

Para a atención ás persoas con discapacidade a Comarca da Barbanza conta cun total de 9 centros. Destes 9 centros, 3 corresponden a centros de atención non residencial (centros de día) cunha capacidade total de 190 prazas autorizadas, 120 prazas no Concello de Boiro (no Centro de día para persoas con discapacidade AMICOS Boiro) e, 70 prazas no Concello de Ribeira (25 prazas no Centro de día AMBAR e 45 prazas no Centro de día AMICOS). Dous centros son de atención residencial a persoas con discapacidade e contan cun total de 38 prazas, 33 prazas a Residencia de Boiro e 5 a vivenda tutelada de Ribeira.

A Comarca conta con 4 centros ocupacionais, 1 de titularidade pública no Concello da Pobra do Caramiñal cunha capacidade de 15 prazas xestionado polo Concello da Pobra do Caramiñal, e 3 de titularidade social. Destes últimos centros, dous están no Concello de Ribeira (cun total de 100 prazas autorizadas) e un está no Concello de Boiro (con 62 prazas autorizadas).

As entidades sociais responsables da xestión dos centros de iniciativa social son a Asociación AMBAR das persoas con diversidade funcional (xestiona 3 centros cun total de 90 prazas) e a Asociación de familias de persoas con discapacidade psíquica das comarcas da Barbanza e Noia – AMICOS (xestiona 5 centros cun total de 300 prazas).

O Concello de Ribeira tamén conta cun centro residencial para a atención a menores, cunha capacidade de 8 prazas, unha Casa de Familia, xestionada pola entidade social FAIBEN Fundación de apoio á infancia e ó benestar.

Análise e cobertura dos centros.

A Lei 13/2008 de servizos sociais de Galicia no artigo 44.2 define o instrumento de planificación encargado tanto da definición das áreas sociais de Galicia como dos criterios de dotación de centros e servizos sociais no territorio, ó Mapa galego de servizos sociais.

Se ben o Mapa galego de servizos sociais non está publicado nos termos que recolle a Lei 13/2008, no ano 2008 a Xunta de Galicia publica o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios*

para a planificación territorial e sectorial". Esta publicación contén tanto o inventario dos recursos sociais de Galicia, para identificar os recursos existentes no territorio no eido dos servizos sociais, como os criterios para a dotación de centros e servizos sociais, definindo, para determinados equipamentos, as ratios de cobertura obxectivo a lograr nos vindeiros anos para os diferentes territorios.

Nesta diagnose emprégase a metodoloxía definida no "*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*" para a determinación das ratios de cobertura así como para as prazas obxectivo dos diferentes equipamentos sociais, co obxectivo de poder establecer unha comparativa e describir a situación actual dos equipamentos de servizos sociais atendendo ó ámbito territorial obxecto desta diagnose, o comarcal, que define nalgúns casos das áreas sociais definidas no Mapa.

No "*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*" a Comarca da Barbanza inclúese na área social denominada área semiurbana 4 que está formada polos concellos de Boiro, A Pobra do Caramiñal, Rianxo e Ribeira, e dicir, os mesmos que forman a Comarca da Barbanza.

Os centros de atención ás persoas maiores.

No ano 2005¹⁰ a Comarca contaba con 2 centros residenciais, unha miniresidencia no Concello da Pobra do Caramiñal, con 48 prazas, e unha residencia no Concello de Ribeira, con 106 prazas. O índice de cobertura das 154 prazas autorizadas dos centros de atención ás persoas maiores na comarca era do 1,27¹¹.

A Comarca da Barbanza no 2017 conta con 3 centros residenciais, un máis ca no 2005, o Fogar residencial A Rectoral de Artes no Concello de Ribeira, cunha capacidade de 22 prazas. Así o número de total de prazas autorizadas en centros residencias na Comarca da Barbanza é de 176, isto supón un índice de cobertura do 1,21%, lonxe aínda da ratio do 5%¹² de prazas residenciais por área que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*. É dicir, na comarca, para lograr o obxectivo definido, faltan un total de 551 prazas en centros residencias para a atención a persoas maiores e dependentes.

A área da que forma parte a Comarca da Barbanza no 2005 contaba cun centro de día cunha capacidade de 19 prazas autorizadas e un índice de cobertura do 0,16%.

---

¹⁰ Os datos que recolle o "*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*" corresponden ó ano 2005.

¹¹ O índice de cobertura dos centros de atención ás persoas maiores no "*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*" determínase segundo a seguinte fórmula número de prazas en centros adicados á atención as persoas maiores entre o número de persoas maiores de 65 anos.

¹² A Secretaría Xeral de Benestar establece no 5% a ratio de prazas residencias mínima por área, obxectivo que se recolle no "*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*".

No ano 2017 a Comarca conta con 3 centros de atención non residencial, un no Concello de Boiro (40 prazas), un no Concello da Pobra do Caramiñal (40 prazas) e outro no Concello de Ribeira (40 prazas); e o índice de cobertura que proporcionan as 120 prazas autorizadas é do 0,82. Para chegar ó obxectivo do 2¹³% de prazas en centros non residenciais que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais* na Comarca habería que crear 171 prazas nestes centros.

Táboa 17. Evolución ratio de cobertura nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.

Tipo de centro	Ratios de cobertura obxectivo	Ano	Nº de centros	Prazas totais	índice de cobertura ≥ 65 anos (%)	Prazas ratios obxectivos	Diferenza de prazas
Residencias	5	2005	1	154	1,27	607	-453
		2017	3	176	1,21	727	-551
Centros de día	2	2005	1	19	0,16	243	-224
		2017	3	120	0,82	291	-171

Fonte: Elaboración propia.

Centros de atención á infancia.

En tódolos concellos da Comarca da Barbanza hai centros de atención á primeira infancia. No Concello de Rianxo hai unha escola infantil con 82 prazas, no Concello da Pobra do Caramiñal hai dúas escolas infantís cun total de 66 prazas autorizadas, o Concello de Boiro conta con 3 escolas infantís cunha oferta de 171 prazas e en Ribeira hai un total de 4 escolas infantís que contan con de 259 prazas autorizadas.

A Comarca, coa actual oferta de prazas en centros de atención á primeira infancia que ascende a 548 prazas autorizadas, non acada o obxectivo definido no Cumio de Barcelona da Unión Europea para o 2010 do 33% de taxa de escolarización para menores de 3 anos. Para as/os 2.035 nenas e nenos de entre 0 e 3 anos de idade, as 548 prazas dispoñibles supoñen un índice de cobertura do 27%, precisándose 124 prazas máis para conseguir o obxectivo de escolarización para menores de 3 anos definido pola Unión Europea.

Centros de atención ás persoas con discapacidade.

No 2005 na Comarca había dous centros ocupacionais cunha capacidade total de 55 prazas e un centro de día con 37 prazas. Os centros estaban localizados no Concello de Ribeira.

O ano 2017 a Comarca conta cun total de 9 centros para a atención ás persoas con discapacidade: hai 4 centros ocupacionais, este tipo de centro amplía a oferta con 2 novos centros, un no Concello da Pobra do Caramiñal e outro no Concello de Boiro, e con 122 novas prazas, hai 3 centros de día, incrementándose en dous a oferta de centros de día, e en 153 a oferta de prazas autorizadas neste

¹³ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 2% a ratio de prazas de centros de día mínima por área, obxectivo que se recolle no "Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial".

tipo de centros e tamén hai 2 centros residenciais, unha residencia con 33 prazas e unha vivenda tutelada con 5 prazas autorizadas.

Centros de atención a menores.

A Comarca da Barbanza conta dende o ano 2014 cun centro de atención a menores, a Casa de Familia de Ribeira, localizada no Concello Ribeira, cunha capacidade para atender a 8 menores.

3.2 OS DEPARTAMENTOS MUNICIPAIS DE BENESTAR.

A) O financiamento dos Servizos Sociais.

Para que os servizos sociais comunitarios poidan desenvolver de xeito óptimo os seus programas e servizos é necesario contar cun financiamento apropiado dos mesmos. Segundo a normativa vixente as fontes de financiamento dos servizos sociais comunitarios son (I) os orzamentos das entidades locais, (II) as achegas que realicen as Deputacións provinciais, (III) as achegas realizadas pola Xunta de Galicia e (IV) os ingresos xerados en concepto de copagamento que realizan as persoas usuarias dos servizos.

Neste sentido, a clasificación por programas¹⁴ dos orzamentos municipais permítenos identificar os créditos iniciais que as corporacións destinan a “Servizos sociais e promoción social¹⁵”, identificada esta como política de gasto 23 da súa clasificación interna da estrutura orzamentaria.

Táboa 18. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca da Barbanza para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Boiro	14.775.000,00 € ¹⁶	1.057.826,48 €	7,16%

¹⁴ Segundo a Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais.

¹⁵ A Orden EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais, no anexo I define a política de gasto 23: Servizos sociais e promoción social neste sentido: “Imputaranse a esta política de gasto os levados a cabo pola entidade local para a promoción da igualdade de xénero, promoción e reinserción social de marxinados, así como para a xestión dos servizos sociais; prestación de servizos a persoas dependentes e de asistencia social, reisdencias de anciáns e outros de natureza análoga. Tamén se incluírán as transferencias finalistas a entidades e familias que colaboren na consecución destes fins. Inclúiranse os gastos correspondentes á Administración Xeral, que corresponderán ás actividades dirixidas á planificación, coordinación, control, organización, xestión administrativa e desenvolvemento de funcións de apoio dos distintos centros directivos que integran a política de gasto.”

¹⁶ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 11/01/2018 (consulta realizada en data 18/06/2019) e no BOP nº12 de 17 de xaneiro de 2018.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
A Pobra do Caramiñal	9.583.717,54 € ¹⁷	772.155,83 €	8,06%
Rianxo	9.684.370,70 € ¹⁸	2.375.415,33 €	24,53%
Ribeira	22.874.568,55 € ¹⁹	1.532.230,03 €	6,70%

Fonte: BOP coa aprobación definitiva dos orzamentos municipais para o exercicio 2018 e Ministerio de Facenda <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

Segundo os orzamentos aprobados para o ano 2018, o gasto dos concellos da Comarca en “servizos sociais e promoción social”, é dicir, na política de gasto 23 dos orzamentos, vai do 24,53% que destina o Concello de Rianxo ó 6,71% que asigna o Concello de Ribeira. Polo que respecta ós concellos de Boiro e A Pobra do Caramiñal estes dedican ó programa de “servizos sociais e promoción social” o 7,16% e o 8,06% do seu orzamento respectivamente.

Sobre as achegas finalistas para o financiamento dos servizos sociais comunitarios que fan tanto a Deputación da Coruña como a Xunta de Galicia ós concellos da comarca, é necesario deterse no obxecto que estas teñen segundo a normativa vixente. Así, as achegas procedentes da Deputación da Coruña teñen como obxecto o apoio ó financiamento do servizo de axuda no fogar básico, a través da contratación dos profesionais de axuda no fogar, e a contratación dos equipos municipais diferentes e complementarios ó do persoal de referencia²⁰.

No referente ás achegas de natureza corrente da Xunta de Galicia, realizadas a través do denominado Plan Concertado mediante o sistema de financiamento recollido no Decreto 99/2012, estas teñen por obxecto o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais en cada exercicio orzamentario.

A seguinte táboa amosa a evolución, do ano 2016 ó ano 2018, das achegas da Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Nesta obsérvase como a

¹⁷ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 06/07/2018 (consulta realizada en data 18/06/2019) e no BOP nº130 de 10 de xullo de 2018.

¹⁸ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 07/08/2018 (consulta realizada en data 18/06/2019) e no BOP nº154 de 14 de agosto de 2018.

¹⁹ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 11/06/2018 (consulta realizada en data 18/06/2019) e no BOP nº133 de 13 de xullo de 2018.

²⁰ O obxecto de financiamento do **Programa de financiamento dos Servizos Sociais Comunitarios Municipais (FOPSS)** é “(...)o cofinanciamento dos gastos polos conceptos de salarios e seguridade social do persoal con perfís profesionais diferentes e complementarios ao do/a profesional de referencia (que se regula no artigo 37 do Decreto: persoal auxiliar administrativo, persoal técnico de grao medio e persoal técnico de grao superior) como do persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, o SAF básico, todo el (...)” (base 3 das bases de financiamento BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FOAXCA** consiste no mantemento, programas e promoción de actividades contemplados na convocatoria véxase base 3 das Bases reguladoras do programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. (BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FO036A** é o impulso as entidades locais a través de “(...)axudas para gastos de mantemento, programas e promoción de actividades(...)” relacionadas coas políticas de envellecemento activo, seguindo a Base 3 das Bases reguladoras do Programa de Subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016 ((BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.)

evolución foi á baixa nos concellos da Comarca, coa excepción do Concello de Boiro que incrementa nun 54%, e quedando excluído o Concello de Ribeira por non ser obxecto de financiamento²¹.

Táboa 19. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da Comarca da Barbanza en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018²².

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Boiro	83.099,91 €	65.023,07 €	127.697,80 €	54%
A Pobra do Caramiñal	78.097,31 €	56.043,65 €	66.929,96 €	-14%
Rianxo	76.998,89 €	59.008,79 €	67.252,00 €	-13%
Ribeira	34.955,31 €	0,00 €	0,00 €	-100%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación da Coruña.

A variación no apoio económico da Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios dos concellos da Comarca responde tanto a un cambio do sistema de financiamento da propia Deputación, como á nova fórmula empregada no financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais.

O novo sistema empregado pola Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios baséase no apoio directo ós concellos de menos de 20.000 habitantes no financiamento do persoal de servizos sociais comunitarios distinto do/a traballador/a social, conforme os módulos no que se encadra o persoal correspondente: persoal administrativo grupo C1 e C2, persoal técnico A2, persoal técnico A1 e o persoal auxiliar do Servizo de Axuda no Fogar en réxime de libre concorrència (SAF libre concorrència), segundo base 3 das Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2019²³.

²¹ A partir do ano 2017 o Concello de Ribeira non percibe estas achegas da Deputación da Deputación por non ser entidade beneficiaria das mesmas segundo as Bases reguladoras do Programa de subvencións FOPPSS, a Base 5 establece que "... os destinatarios das achegas son os concellos e corporacións locais con menos de 20.000 habitantes...". O número de habitantes do Concello de Ribeira no 2017 é de 27.159.

²² Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/11712 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FOAXCA 2016. BOP núm. 103, do mércores 1 de xuño de 2016.

Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/8711 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FO036A. BOP núm. 82, do luns 2 de maio de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 39, do venres 24 de febreiro de 2017.

RP 16525/ 2017 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP núm. 99, do luns 29 de maio de 2017.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 242, do venres 22 de decembro de 2017.

RP núm. 2018/14387 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP núm. 81, do luns 30 de abril de 2017.

²³ BOP nº 5, do martes 5 de xaneiro de 2019.

O conфинanciamento²⁴ da administración autonómica para os servizos sociais comunitarios dos Concellos da Comarca da Barbanza tamén se ve incrementado nos últimos anos. Neste caso, o crecemento dáse só na partida que ten como obxecto o financiamento da axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes, xa que o resto de partidas da achega, é dicir, a dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios básicos e a do programa específico de atención á primeira infancia en centros e instalacións que posibiliten a conciliación da vida laboral e familiar mantense fixa.

Táboa 20. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da Comarca da Barbanza en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 - 2018 (%)
Boiro	390.884,00 €	440.574,46 €	466.741,03 €	19%
A Pobra do Caramiñal	164.081,06 €	170.533,16 €	198.248,48 €	21%
Rianxo	205.411,43 €	253.849,98 €	282.727,86 €	38%
Ribeira	475.903,64 €	546.733,72 €	602.704,91 €	27%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Xunta de Galicia.

Neste sentido, é salientable que a partida máis notable do financiamento da Xunta de Galicia ós servizos sociais comunitarios municipais vai dirixido á prestación por parte dos Concellos de servizos derivados da Lei 39/2006, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia, concretamente os relacionados co Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de atención ás persoas dependentes, cubrindo así as necesidades financeiras derivadas da competencia local que determina o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, no que se establece que o servizo de axuda no fogar será prestado polas entidades locais.

Na análise dos obxectos de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, evidénciase que o financiamento do servizo de axuda no fogar, nas súas modalidades de dependencia e libre concorrencia, é o obxecto de financiamento que ten un maior peso dentro das achegas realizadas pola Deputación da Coruña e a Xunta de Galicia ós servizos sociais comunitarios municipais da Comarca.

No seguinte gráfico recóllese esta evidencia, amosando como o 80,15% do financiamento que perciben os concellos da Comarca da Barbanza da administración autonómica ten como destino o financiamento da axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes, e máis do 50% dos fondos que a Deputación da Coruña achega ós Concellos da comarca para o financiamento dos servizos

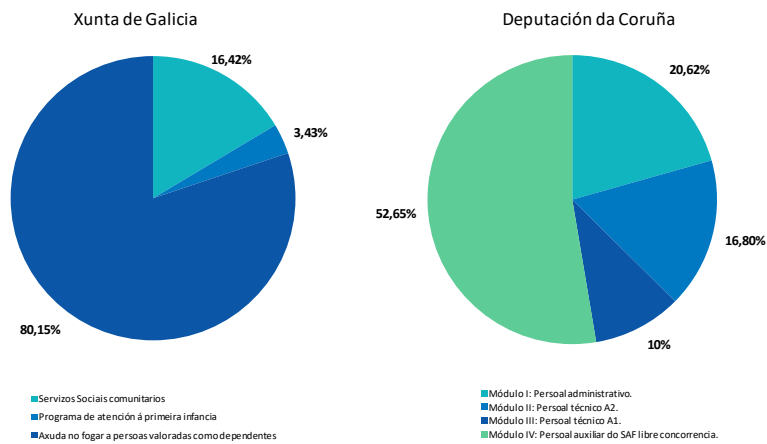
²⁴ Resolución do 5 de abril de 2016 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2015 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 71, do xoves 14 de abril de 2016.

Resolución do 8 de maio de 2017 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2016 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 100, do luns 29 de maio de 2017.

Resolución do 30 de abril de 2018 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2017 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 105, do luns 4 de maio de 2018.

sociais comunitarios municipais ten como obxecto a subvención do persoal auxiliar do SAF libre concorrencia.

Gráfico 12. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da Comarca da Barbanza da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación e Xunta de Galicia.

Así, e segundo os obxectos das fontes de financiamento dos servizos sociais comunitarios, constátase que o programa que conta cun volume maior de recursos é o Servizo de Axuda no Fogar, tanto na modalidade de atención ás persoas dependentes como na modalidade de libre concorrencia. Este servizo vaise erixindo como o programa máis relevante que están a xestionar os departamentos municipais de benestar.

B) Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.

Os recursos humanos son a peza fundamental dos servizos sociais comunitarios municipais na súa función como porta de entrada o sistema público de servizos sociais.

O número de profesionais que prestaban servizo nos servizos municipais da Comarca da Barbanza é de 132 no ano 2018. Dentro deste volume, inclúese o total de profesionais que traballan nos servizos sociais comunitarios da comarca incluíndo á totalidade do persoal auxiliar de SAF con independencia da súa forma de xestión.

Na seguinte táboa recóllese a dotación de profesionais, segundo as súas ocupacións, que prestan servizo e forman parte dos equipos das áreas de benestar e servizos sociais municipais da comarca:

Táboa 21. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca da Barbanza. 2018.

Ocupación profesional	Concellos			
	Boiro ²⁵	A Pobra do Caramiñal	Rianxo	Ribeira
Traballador/a social	3	2	2	4
Educador/a familiar	1	1	1	-
Psicólogo/a	-	-	-	1
Pedagogo/a	-	-	-	1
Persoal de dirección	-	-	-	1
Animador sociocultural	-	-	-	1
Administrativo - Auxiliar Administrativo/a	1	1	1	2
Auxiliar SAF	7	33	29	40

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos.

Os concellos da Comarca contan todos con equipos formados, como mínimo, polos profesionais de referencia, o/a traballador/a social, outro profesional, o/a educador/a familiar ou o/a psicólogo/a, como acontece no caso do Concello de Ribeira, e con profesionais de apoio administrativo. O número de profesionais do SAF supón o 82,6% dos profesionais que están a traballar nos servizos sociais comunitarios na comarca, polo que é notorio o seu elevado impacto en termos de contratación de persoal.

A normativa determina as dotacións mínimas de persoal que deben formar parte do servizo en base a unha definición de equipos profesionais en función da área social²⁶ na que se atope o concello. Segundo a clasificación do Decreto 99/2012 na que se atopan os concellos da Comarca da Barbanza, estes cobren a dotación mínima, en termos de número pero existe algunha disonancia con respecto das categorías profesionais.

Así, o Concello de Boiro, que debería contar con 2-3 traballadores/as sociais, 1-2 educadores, 1 profesional en psicoloxía e 1-2 auxiliares administrativos, non conta no seu cadro de persoal con profesionais en psicoloxía ou profesional titulado superior en materia relacionada cos programas desenvolvidos polos servizos sociais comunitarios.

O Concello da Pobra, para o que se determina unha dotación de 1-2 traballador/a social e ½ auxiliar administrativo, complementa o seu equipo tamén cun profesional en educación social.

A dotación mínima de persoal definida para o Concello de Rianxo é de 1-2 traballadores/as sociais, 1 educador/a e 1 auxiliar administrativo, dotación que está completa no equipo do Concello.

²⁵ Os datos que se recollen sobre os profesionais que forman parte do equipo de servizos sociais no Concello de Boiro foron extraídos do cadro de persoal 2018, publicado no BOP nº 12 do 17 de xaneiro de 2018 xunto coa aprobación definitiva do orzamento 2018, ó non poder contar con datos facilitados polo Concello de Boiro.

²⁶ As áreas sociais establécense atendendo ás características dos concellos, referidas fundamentalmente ao tamaño, densidade e dispersión poboacional, configuración orográfica e ós índices de dependencia, envellecemento e discapacidade. As áreas sociais están definidas no Anexo I do Decreto 99/2012 e son unha ferramenta para a planificación de referencia das dotacións de servizos sociais comunitarios.

Polo que respecta ó Concello de Ribeira, o Decreto 99/2012 determina unha dotación mínima de 3-5 traballadores/as sociais, 2-3 educadores, 1 profesional en psicoloxía e 2-3 auxiliares administrativos o que supón un equipo mínimo de 8 profesionais. O equipo de servizos sociais do Concello de Ribeira está formado por 10 profesionais que, se ben non coinciden en categoría profesional coa definición recollida no Decreto, están a levar cabo os programas que lle son asignados á categoría profesional dos educadores, non presentes neste concello.

No referente ás dotacións de persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar estas poden ser variables en función das propias necesidades e variacións do servizo pero, e con independencia do tipo de xestión do servizo, o persoal mínimo co que contan os SAF dos concellos da Comarca é de 109 persoas.

C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.

Os servizos sociais das administracións locais desenvolven as súas funcións a través do desenvolvemento e implementación dos programas e servizos definidos no artigo 9 do Decreto 99/2012 e que son o Programa de información e orientación en materia social, o Servizo de educación e apoio familiar, o Programa básico de inserción social, o Programa de fomento da cooperación e solidariedade social e o Programa de axuda no fogar (SAF).

Como se observa, a heteroxeneidade é o factor que determina a actividade dos departamentos de benestar locais, por elo este aspecto é necesario telo en presente á hora de xerar o dato primario referente á poboación á que efectivamente se lle presta servizo nestes departamentos locais, ben sexa a través de intervencións directas, ben sexa a través de información ou asesoramento puntual de xeito presencial ou telefónico.

Neste sentido, as dificultades de confiabilidade coas que contan os datos primarios relacionados coa actividade xeral dos departamentos de benestar, provoca que a explotación estatística do Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais (SIUSS) non permita albiscar toda a profundidade e amplitude do traballo realizado polos equipos técnicos. Con todo, a efectos de realizar unha estimación sobre o número de persoas ós que se presta servizo público dende os Concellos, e tendo en conta as experiencias analizadas ó longo da elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña, é posible afirmar que na actualidade os departamentos municipais de benestar dos Concellos menores de 20.000 habitantes da provincia están a chegar a unha porcentaxe da poboación que rolda o 20%, de tal xeito que para a Comarca da Barbanza os departamentos de benestar atenderon, aproximadamente, a unhas 13.334 persoas no ano 2017.

Do conxunto de programas e servizos que desenvolven os servizos sociais comunitarios municipais o programa de axuda no fogar preséntase como o principal programa dos servizos sociais, tanto pola súa importancia en termos de financiamento como pola dotación de persoal coa que conta. Así, a relevancia do servizo plásmase tanto no conxunto do traballo que realizan os técnicos e auxiliares

dos departamentos municipais de benestar e servizos sociais, como na propia existencia de entidades sociais e privadas que prestan este servizo e que complementan a oferta pública municipal.

Na Comarca da Barbanza o programa de axuda no fogar préstase dende as administracións locais, é dicir, os concellos da Comarca e dende os catro programas que subministran catro entidades privadas da comarca.

O servizo de axuda no fogar (SAF) é un servizo que consiste en ofrecer un conxunto de atencións ás persoas ou unidades de convivencia no propio domicilio para facilitar o seu desenvolvemento e a permanencia no seu medio habitual, de acordo coa valoración técnica correspondente. Este servizo préstase e xestionase dende o ámbito municipal tanto na súa dimensión básica como na modalidade de atención ás persoas valoradas como dependentes, segundo o recolle o artigo 11 da Orde 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar.

Os concellos, en base ás competencias regulamentarias e de autoorganización de que dispoñen, teñen regulado²⁷ o servizo de axuda no fogar co obxectivo de garantir a equidade, calidade e intensidade homoxéneas do servizo de conformidade co marco autonómico²⁸ que define e regula o servizo de axuda no fogar.

O servizo de axuda no fogar municipal da Comarca da Barbanza prestouse a 400²⁹ persoas usuarias no ano 2018, mediante 108.354,60 horas de servizo. Na táboa seguinte recóllese o número de horas prestadas por cada concello da Comarca así como o número de persoas usuarias beneficiarias do servizo nas súas diferentes modalidades, libre concorrencia e dependencia.

---

²⁷ O Concello de Boiro aprobou a Ordenanza municipal reguladora do servizo de axuda no fogar (SAF) do Concello de Boiro no pleno do día 7 de maio de 2014, BOP nº 123 do 2 de xullo de 2015. O Pleno do Concello da Pobra do Caramiñal aprobou o día 1 de agosto de 2013 a Ordenanza reguladora do servizo de axuda no fogar do Concello da Pobra do Caramiñal, BOP nº 200 do 21 de outubro de 2013. A Ordenanza municipal reguladora do servizo de axuda no fogar do Concello de Rianxo foi aprobada polo Pleno do consistorio o día 12 de xuño de 2014, BOP nº 171 do 9 de setembro de 2014. O Concello de Ribeira aprobou o Regulamento municipal do servizo de axuda no fogar do Concello de Ribeira no pleno do 29 de xullo de 2013 e publicouse no BOP nº 144 do 31 de xullo de 2013.

²⁸ Lei 13/2008, do 3 de decembro de servizos sociais de Galicia, no capítulo II, define o servizo de axuda no fogar e no seu artigo 11.f) establece que é función dos servizos sociais comunitarios básicos a xestión da axuda no fogar.

Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar responde a necesidade de establecer un marco regulador de carácter básico dos contidos, formas de prestación e aspectos procedementais e organizativos de axuda no fogar ó abeiro da entrada en vigor da Lei 39/2006, do 14 de decembro, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia.

Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais en Galicia, que establece como requisito xeral dos centros e programas de servizos sociais, dispoñer dunhas normas de funcionamento que garanta o respecto ao dereito das persoas usuarias e establezan as condicións da prestación e desenvolvemento dos servizos no seu artigo 7.b).

Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento que establece na súa disposición derradeira primeira a necesidade de que as corporacións locais adapten a súa normativa municipal, neste caso en materia de axuda no fogar. Igual que acontece co Decreto 149/2013, do 5 de setembro, polo que se define a carteira de servizos sociais para a promoción da autonomía persoal e a atención ás persoas en situación de dependencia e se determina o sistema de participación das persoas usuarias no financiamento do seu custo.

²⁹ Neste dato non se inclúen os usuarios/as do SAF da modalidade de dependencia do Concello de Boiro ó non contar con datos oficiais subministrados por este Concello.

Táboa 22. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca da Barbanza³⁰. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia	
	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as
Boiro	5.978,66	22	-	-
A Pobra do Caramiñal	2.845,14	25	16.786,30	52
Rianxo	6.317,30	53	26.110,00	81
Ribeira	6.639,75	53	43.677,45	114
Total	21.780,85	153	86.573,75	247

Fonte: Elaboración propia a partires da información facilitada polos concellos e pola Deputación da Coruña.

A taxa de cobertura que está a ter este servizo nos diferentes concellos pódese determinar en base ós/ás usuarios/as atendidos/as polo servizo.

Táboa 23. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidade de libre concorrencia e dependencia nos concellos da Comarca da Barbanza. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia		Taxa de cobertura SAF (%)
	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura libre concorrencia ³¹ (%)	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura dependencia ³² (%)	
Boiro	22	-	-	-	-
A Pobra do Caramiñal	25	1,18	52	2,39	3,57
Rianxo	53	1,94	81	2,87	4,81
Ribeira	53	0,97	114	2,04	3,01
Total comarca³³	153	1,07	247	2,34	3,41

Fonte: Elaboración propia.

A taxa de cobertura do servizo de axuda no fogar na Comarca da Barbanza é do 3,41%.

Obsérvase como as taxas de cobertura presentan certas diferenzas entre concellos. Así, por exemplo, a cobertura en libre concorrencia vai do 0,97% no Concello de Ribeira ó 1,94% no Concello de Rianxo, e o mesmo acontece na modalidade de dependencia na que o Concello que conta cunha cobertura máis elevada é o de Rianxo cun 2,87%, en tanto que o da Pobra do Caramiñal ten un 2,39% de cobertura e o de Ribeira un 2,04%

Con todo, e tendo en conta o relevancia do servizo en número de persoas atendidas, nas súas dúas modalidades, para o ano 2018 revélanse listas de agarda no servizo. Así, o Concello de Ribeira ten unha lista de agarda de 36 persoas para dependencia e 29 para libre concorrencia, o Concello de

³⁰ Os únicos datos oficiais do Concello de Boiro cos que se contan son os relativos ós usuarios/as atendidos en libre concorrencia no ano 2018.

³¹ A taxa de cobertura do SAF libre concorrencia determínase segundo a seguinte fórmula: número de persoas usuarias do SAF libre concorrencia entre a diferenza entre número de persoas maiores de 65 anos menos o número de persoas usuarias do SAF dependencia. Neste sentido, a ausencia de certos datos oficiais para o Concello de Boiro supón a imposibilidade de construír esta ratio en Boiro. Ó mesmo tempo, a efectos aclaratorios, a taxa de libre concorrencia comarcal constrúese sen parte dos datos do Concello de Boiro, aspecto este que tamén afecta á taxa total de cobertura SAF.

³² A taxa de cobertura do SAF dependencia determínase segundo a seguinte fórmula número de persoas usuarias do SAF dependencia entre o número de persoas maiores de 65 anos.

³³ Para o cálculo da taxa de cobertura da comarca non se conta coa poboación de persoas menores de 65 anos do Concello de Boiro.

Rianxo ten 28 usuarios/as en lista de agarda de dependencia e 16 en libre concorrencia e o Concello da Pobra do Caramiñal ten unha lista de agarda para SAF dependencia de 12 persoas e para libre concorrencia 4.

A prestación do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia evolucionou nos últimos anos de xeito dispar nos concellos da Comarca. Na seguinte táboa amósase como nos concellos de A Pobra do Caramiñal e Rianxo as horas de SAF aumentan de xeito substancial con respecto ó ano 2016, case un 50% no caso da Pobra do Caramiñal e máis dun 170% no Concello de Rianxo. Este dato contraponse á evolución de Boiro e Ribeira, que reducen o número de horas prestadas polo servizo de libre concorrencia, o 14% o Concello de Ribeira e o 18% o de Boiro.

Táboa 24. Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos de da Comarca da Barbanza. 2016 - 2018.

Concello	2016	2017	2018
Boiro	7.308,15	6.666,41	5.978,66
A Pobra do Caramiñal	1.910,83	2.810,22	2.845,14
Rianxo	2.271,00	3.886,00	6.317,30
Ribeira	7.553,00	7.579,50	6.512,45

Fonte: Elaboración propia a partir de información facilitada polos concellos e a Deputación da Coruña.

Na análise do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia é necesario deterse no apoio que a Deputación da Coruña lle está a prestar no marco do Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPSS). Este programa, tal e como se cita con anterioridade, que responde á competencia da institución determinada no Decreto 99/2012 que regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento, financia os custos correspondentes ó persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, establecéndose, para elo, unha achega³⁴ de 12,00€ por hora de servizo prestada.

A evolución das achegas da Deputación da Coruña ós Concellos da comarca para o financiamento do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia recóllese na seguinte táboa.

Táboa 25. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do do SAF libre concorrencia nos concellos da comarca da Barbanza. 2016 - 2019.

Concello	2016 ³⁵	2017 ³⁶	2018 ³⁷	2019 ³⁸
Boiro	17.643,83 €	17.643,83 €	87.697,80 €	87.697,80 €

³⁴ A achega para o financiamento do persoal auxiliar do SAF libre concorrencia, establecido na base 4 das Bases Reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, pasou de seu unha achega fixa de 17.643,83€ o primeiro ano de vixencia do Programa no 2017 (BOP nº 39 de 24 de febreiro de 2017) a unha achega calculada en función das horas previstas de prestación do servizo sobre a base de 12,00€ por hora prestada de servizo.

³⁵ Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

³⁶ RP 16525/2017.Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPSS/2017). BOP nº 99 de data 29 de maio de 2017.

³⁷ RP num. 2018/1487. Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPSS/2018). BOP nº 81 de data 30 de abril de 2018.

³⁸ RP 13220/2019.Resolución pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais en 2019 (FOPSS/2019). BOP nº 73 de data 16 de abril de 2019.

Concello	2016 ³⁵	2017 ³⁶	2018 ³⁷	2019 ³⁸
A Pobra do Caramiñal	17.643,83 €	17.643,83 €	22.929,96 €	31.859,11 €
Rianxo	17.643,83 €	17.643,83 €	27.252,00 €	57.721,29 €
Ribeira³⁹	-	-	-	-

Fonte: Resolucións pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPSS) os anos 2016, 2017, 2018 e 2019.

Os importes das achegas para o financiamento do SAF libre concorrencia amosan como o apoio da Deputación para este obxecto tivo unha evolución positiva, consecuencia esta do paso da modalidade de financiamento de carácter lineal dos anos 2016 e 2017 á modalidade de financiamento por hora de prestación efectiva do servizo. Neste sentido, o cambio dos volumes entre os anos 2016 e 2019 oscilan entre o incremento do 81% do financiamento do Concello da Pobra do Caramiñal ó 397% do Concello de Boiro, pasando polo 210% de incremento da achega ó Concello de Rianxo.

A relevancia do SAF nos servizos sociais comunitarios, tal e como se recolle anteriormente, tamén se reflicte na composición dos equipos, xa que unha parte importante destes está relacionada coa prestación do servizo de axuda no fogar, nas súas diferentes modalidades. Neste sentido, e para analizar o volume de profesionais do SAF é necesario ter en conta a presenza de diferentes ocupacións no desenvolvemento do servizo así como os sistemas de xestión empregados polos concellos para a prestación do mesmo.

Táboa 26. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da Comarca da Barbanza en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.

Concello	Modalidade de SAF	Tipo de xestión	Persoal de coordinación	Persoal auxiliar	Custo /hora
Boiro	<i>Libre concorrencia</i>	-	1	7 ⁴⁰	-
	<i>Dependencia</i>				
A Pobra do Caramiñal	<i>Libre concorrencia</i>	Directo	2	33	16,60 €
	<i>Dependencia</i>	Mixto			14,00 €- 15,00 €
Rianxo	<i>Libre concorrencia</i>	Mixto	3	29	15,01 € ⁴¹
	<i>Dependencia</i>				14,70 € ⁴²
Ribeira	<i>Libre concorrencia</i>	Mixto	5	40	21,02 €
	<i>Dependencia</i>				12,83 €

Fonte: Elaboración propia a partir de información facilitada polos concellos

³⁹ O Concello de Ribeira non percibe estas achegas da Deputación da Deputación por non ser entidade beneficiaria das mesmas segundo as Bases reguladoras dos Programa de subvencións FOPSS, a Base 5 establece que "... os destinatarios das achegas son os concellos e corporacións locais con menos de 20.000 habitantes...", como xa se menciona na nota 20.

⁴⁰ O número de persoal auxiliar de SAF é o recollido no cadro de persoal 2018, publicado no BOP nº 12 do 17 de xaneiro de 2018 xunto coa aprobación definitiva do orzamento 2018, ó non poder contar con datos facilitados polo Concello de Boiro.

⁴¹ A cifra de 15,01€/hora corresponde á media dos custos/hora vixentes segundo os datos oficiais proporcionados polo Concello de Rianxo para a prestación do SAF libre concorrencia (12,65€/hora laborais – empresa 14,85€/hora festivos – empresa e 17,80€/hora concello). A media obtense sen aplicar ningún tipo de corrección en función do número de horas prestadas a cada un dos custos/hora.

⁴² A cifra de 14,70€/hora corresponde á media dos custos/hora vixentes segundo os datos oficiais proporcionados polo Concello de Rianxo para a prestación do SAF dependencia (11,96€/hora laborais – empresa 14,04€/hora festivos – empresa e 18,11€/hora concello). A media obtense sen aplicar ningún tipo de corrección en función do número de horas prestadas a cada un dos custos/hora

Segundo os datos que mostra a táboa anterior, no 2018 o servizo de axuda no fogar municipal na Comarca da Barbanza, en termos laborais, ocupaba a un total de 119 profesionais, dos cales 10 desempeñan tarefas de coordinación do servizo nos diferentes Concellos, e un total de 109 son profesionais auxiliares que prestan servizo directamente nos fogares das persoas usuarias.

En canto as formas de xestión do servizo utilizadas, advírtese como a convivencia dos diferentes tipos de xestión é a fórmula maioritaria nos concellos da Comarca, é dicir, o servizo préstase de xeito coordinado entre o persoal municipal e o persoal de entidades privadas.

Así, o Concello da Pobra do Caramiñal presta de xeito directo o servizo na súa modalidade de libre concorrancia, para o cal conta con dous profesionais na coordinación do servizo e un equipo de auxiliares de SAF formado por 7 auxiliares permanentes e 2 auxiliares eventuais en función das necesidades de cobertura do persoal por motivos de baixas, vacacións, permisos, et. Polo que respecta ó servizo na modalidade de dependencia, o servizo préstase a través de dúas entidades privadas co apoio do propio persoal municipal. Así, o equipo de profesionais que prestan o SAF dependencia está formado por 2 profesionais na coordinación, en permanente coordinación coas entidades privadas, e por un total de 33 auxiliares, 24 teñen unha relación laboral coas entidades privadas e 9 son persoal municipal.

O Concello de Rianxo presta o servizo de axuda no fogar de xeito mixto. Para elo, o Concello conta cun equipo de 29 de auxiliares, das cales 4 son persoal municipal e 25 teñen unha relación laboral coa entidade contratada para os efectos, e un equipo de coordinación formado por 3 profesionais, 2 traballadoras sociais municipais e un profesional da empresa prestadora. A prestación do servizo nas súas dúas modalidades faise de xeito indistinto por parte do persoal municipal e por parte do persoal da entidade contratada.

A prestación do SAF no Concello de Ribeira tamén é mixta. O Concello conta cun equipo 4 de auxiliares municipais e 35 auxiliares contratadas a través de 3 entidades prestadoras de SAF. O equipo de coordinación está formado por unha traballadora social municipal e 4 profesionais nas entidades contratadas. A prestación do servizo faise de xeito indistinto, todo e que as auxiliares municipais prestan o servizo principalmente ás persoas usuarias da modalidade de libre concorrancia.

Finalmente, hai que prestar atención as diferenzas nos custos/hora do servizo do SAF en función do Concello, neste sentido é posible evidenciar diferenzas, por unha parte, entre os propios concellos, así no Concello da Pobra do Caramiñal os custos están entre os 14,00€/hora e ós 16,60€/hora e no Concello de Ribeira estes custos oscilan entre os 12,83€/hora e os 21,02€/hora e, por outra parte, en función da modalidade do servizo, así o custo do servizo de libre concorrancia é superior que o custo/hora do servizo na modalidade de dependencia, en tódolos concellos.

3.3 EXTRACTO DA SITUACIÓN DOS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DA BARBANZA.

Na Comarca da Barbanza conviven entidades públicas, privadas e sociais no que a prestación de servizos sociais se refire. Neste sentido, é posible albiscar unha complementariedade entre os principais ámbitos de actuación tanto das entidades como dos centros de servizos sociais en función da súa titularidade. Así, as entidades privadas da Comarca centran a súa actividade principalmente na atención á infancia e na atención ás persoas dependentes, e as entidades sociais fano na atención ás persoas con discapacidade e nas persoas maiores.

Polo que respecta ós centros da Comarca, dos 30 centros de servizos sociais presentes 12 son públicos. A actividade dos centros públicos da comarca repártese principalmente entre a atención ás persoas dependentes, con 4 centros e 236 prazas (3 centros de día e 1 residencia) e a atención á primeira infancia, con 5 escolas infantís e 424 prazas, todo e que tamén se conta cun centro de atención á discapacidade (con 15 prazas), dúas residencias (unha para a atención ás persoas maiores con 48 prazas e outra para a atención ás persoas dependentes con 106 prazas), e un centro social.

Os centros de titularidade privada complementan fundamentalmente a oferta en centros de atención a primeira infancia, con 5 escolas infantís (154 prazas) e 2 ludotecas (80 prazas), e na atención ás persoas dependentes cun centro residencial con 22 prazas. A atención ás persoas con discapacidade lévase a cabo nos 8 centros de iniciativa social presentes na comarca, nos 3 centros de día (190 prazas), nos 3 centros ocupacionais (177 prazas) e nos 2 centros de carácter residencial (unha residencia con 33 prazas e unha vivenda tutelada con 5 prazas).

Os equipamentos non residenciais de atención ás persoas maiores e dependentes na Comarca melloraron a súa cobertura ó longo dos últimos anos, pasando de contar con 1 centro de día a 3 centros e de 19 a 120 prazas. A pesar da mellora, aínda faltan 171 prazas para chegar ó obxectivo definido no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*. Polo que respecta ós equipamentos residenciais, o incremento de centros, pasando de 1 a 3, e o exíguo aumento de prazas autorizadas (no 2017 hai 22 prazas máis que no 2005) fan que a cobertura destes equipamentos baixase con respecto á do ano 2005 (pasouse dunha cobertura do 1,27 a 1,21), identificándose unha diferenza de 551 prazas de carácter residencial na comarca para lograr os obxectivos establecidos polo *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*.

A actual dotación de prazas en centros de atención á primeira infancia da Comarca, 548 prazas, deixa á Comarca 6 puntos por debaixo da taxa de escolarización que para nenas e nenos menores de 3 anos definiu a Unión Europea para o ano 2010. Así, para procurar a taxa definida pola UE para os 2.035 nenos e nenas de entre 0 e 3 anos que hai na Comarca no 2017 precisaríanse 124 prazas máis. Neste contexto, evidénciase a necesidade de valorar as posibilidades de ampliación da oferta destes equipamentos que faciliten a conciliación á poboación da Comarca, tanto dende o ámbito público como dende o privado, favorecendo tamén a xeración de actividade económica de proximidade.

Os centros de atención ás persoas con discapacidade experimentaron nos últimos anos un importante incremento, pasando de contar con tres centros no 2005 a ter, no ano 2017, nove

centros. Así, a Comarca conta con 4 centros ocupacionais cunha capacidade de 177 prazas autorizadas, 3 centros de día para 190 persoas usuarias e 2 equipamentos residenciais cunha capacidade total de 38 prazas. A iniciativa social é a principal responsable destes centros de servizos sociais para as persoas con discapacidade.

Dende os equipos técnicos municipais detéctase unha carencia importante en equipamentos de atención ás persoas maiores e dependentes. Os recursos existentes, tanto centros de día como residencias, son equipamentos coñecidos e valorados pola poboación, aspecto este que contrasta coa súa capacidade e as listas de agarda vixentes nos mesmos. Neste contexto, concellos como o de Ribeira están a empregar os recursos sociais presentes na Comarca como a é a Asociación galega de axuda ós enfermos con demencias tipo Alzheimer de Santiago (AGADEA), que xestiona dende o 2010 o Centro de día de Alzheimer de Ribeira, para cubrir os tempos de espera no acceso ós centros non residencias das persoas usuarias a través dos seus obradoiros diarios de estimulación cognitiva. Así mesmo, dende os Concellos faise unha demanda expresa sobre a necesidade de contar na Comarca cun Punto de encontro familiar, contribuíndo deste xeito a evitar os desprazamentos das familias a Santiago e favorecendo a relación entre os menores e as súas familias en contornas máis próximas ós núcleos de convivencia da familia.

As políticas de benestar nos concellos da comarca, segundo a asignación de créditos iniciais do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais, presenta notables diferenzas entre os concellos, así hai unha liña similar na asignación que realizan os concellos de Boiro, A Pobra do Caramiñal e Ribeira que oscila entre o 6,70% e o 8,06€ dos seus orzamentos que difire apreciablemente do 24,53% do orzamento que destina o Concello de Rianxo ás políticas de benestar. Evidenciándose, así, adicacións sensiblemente diferentes dos recursos municipais ás políticas de benestar entre os concellos da Comarca.

O apoio financeiro que da Deputación da Coruña e da Xunta de Galicia tiveron os concellos da Comarca da Barbanza evolucionou de xeito dispar nos últimos anos. Neste sentido, as achegas realizadas pola Xunta de Galicia aumentaron entre o 19% e o 38%, en función do Concello, aumento que experimenta en exclusiva a partida destinada ó financiamento das horas prestadas polo servizo de axuda no fogar as persoas valoradas como dependentes. Polo que respecta ó apoio financeiro da Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios municipais, concellos como A Pobra e Rianxo reduciron as cantidades nun 14% e 13% respectivamente, non así no caso de Boiro que incrementa o seu financiamento nun 54%. As variacións nas achegas realizadas pola Deputación ós Concellos están enmarcados no cambio de sistema de financiamento empregado pola institución a partir do ano 2017, enmarcado no POS, e que contribúe a que o apoio económico ós servizos sociais comunitarios se basee no financiamento do persoal técnico complementario e do persoal administrativo así como á actividade do persoal do Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de libre concorrência.

Polo que respecta ós recursos humanos, os equipos dos servizos sociais municipais na Comarca da Barbanza están formados polos diferentes perfís profesionais básicos definidos para servizos sociais comunitarios (traballador/a social, educador/a familiar e persoal administrativo) e estes equipos están a consolidarse como equipos estables. Debido á importante carga de traballo administrativa e

burocrática que teñen os departamentos, a figura do persoal administrativo é enormemente valorada, non unicamente dende o apoio ó traballo administrativo no departamento, senón como punto de entrada e recepción das persoas usuarias do servizo e como profesional que proporciona a primeira información e se encarga da derivación necesaria en función das demandas formuladas polas persoas usuarias.

A pesar de contar con múltiples programas e servizos a través dos cales os servizos sociais comunitarios desenvolven as súas funcións, o programa de axuda no fogar estase convertendo no centro dos servizos sociais comunitarios municipais. Por elo, é coherente que a actividade dos servizos de benestar locais se focalice na prestación do SAF, nas súas diferentes modalidades, e que sexa este servizo o que maior carga de traballo xera nos equipos técnicos e, principalmente, na figura do traballador/a social quen acaba concentrando a maior parte do seu traballo en todo o relacionado coa tramitación de recursos, a xestión administrativa e a coordinación do servizo.

Así, aínda que os Concellos contan con equipos multidisciplinares que deberían favorecer o desenvolvemento de programas de carácter comunitarios no marco dos servizos sociais, os equipos técnicos constatan que existen espazos que sería necesario fortalecer, como acontece, por exemplo, coas actuacións coa mocidade en temas de prevención de adicións ou en intervencións con colectivos como os “ninis”. Considérase que estas problemáticas non se están abordando de xeito integral, nin tampouco se están desenvolvendo programas estruturados e estables no tempo que permitan un maior impacto dos mesmos.

Por elo, sería positivo contar cunha programación complementaria estable que dotase ós concellos de recursos suficientes para completar a oferta de programas existentes dende as diferentes áreas municipais, así como contar con profesionais no ámbito da psicoloxía a nivel comarcal que reforzaran e complementaran o traballo que se fai coa poboación infantil, nos casos de saúde mental ou que ampliara as accións emprendidas con familias con conflitos.

Nas diferentes programacións que tódolos concellos desenvolven para as persoas maiores detéctase por unha parte, certa dificultade para chegar a máis público dentro do obxectivo das actividades programadas e, por outra, certo esgotamento das metodoloxías empregadas nos propios programas. Neste sentido, este é un ámbito que se presenta como unha oportunidade para a actualización das iniciativas de intervención que fomenten a rexeneración da vida comunitaria, a loita contra a soidade ou a recuperación dos hábitos sociais.

Neste contexto, hai que prestar unha especial atención á área de influencia que supón para a poboación da comarca o Concello de Ribeira como centro de servizos. Así, un exemplo desta centralidade pódese observar no Hospital da Barbanza e na influencia que ten sobre a poboación, en xeral, e sobre a xente maior, en particular. Neste sentido, a ausencia dun transporte público integrado está a dificultar as relacións co centro hospitalario, principalmente entre a poboación maior ou en situación de soidade, á hora de asistir a consultas médicas especializadas, recibir tratamentos por enfermidades crónicas ou mesmo nos ingresos hospitalarios.

Con todo, tamén é preciso incidir en determinados servizos que se prestan na Comarca e que contribúen a mudar os concellos onde se levan a cabo en centralidades. Este é o caso do Centro de Atención á Discapacidade da Pobra do Caramiñal que é un servizo comarcal que atende nenos/as (con problemas no seu desenvolvemento e/ou discapacidade) e adultos (con discapacidade) dende os 0 ós 59 anos, a través dos diferentes servizos como son o servizo de atención temperá (0 – 3 anos), o servizo de integración sociocomunitaria (6 a 16 anos) e o centro ocupacional (16 – 59 anos); ou o Programa de atención ás persoas inmigrantes de Ribeira que presta un servizo de atención específica a este colectivo.

Na prestación do servizo de axuda no fogar os concellos da Barbanza amosan unha mesma pauta de actuación, a convivencia dos diferentes tipos de xestión para a prestación do servizo. Neste sentido, tódolos concellos contan con persoal propio, é dicir, cun equipo de profesionais auxiliares de axuda no fogar para a prestación directa do servizo que é complementado e reforzado coa contratación de entidades privadas. O persoal municipal dos SAF, a pesar de prestar servizo en ambas modalidades, traballa maioritariamente na modalidade de libre concorrència.

Nin o rendemento do servizo, nin o custo do mesmo parecen ser unha consecuencia do tipo de xestión empregada polos Concellos. Así, os concellos, empregando sistemas semellantes de prestación do servizo, presentan taxas de cobertura diferentes, entre o 3,01% de cobertura do servizo no Concello de Ribeira ó 4,81% do Concello de Rianxo, pasando polo 3,57% da cobertura do servizo no Concello da Pobra do Caramiñal.

O mesmo acontece no referente ós custos/ hora dos servizos analizados, xa que o mesmo concello é o que presenta o custo/hora maior (21,02€/hora) e menor (12,83€/hora) do servizo. As cifras presentadas dos custos/hora do SAF implican unha chamada de atención tanto sobre a suficiencia financeira das facendas locais como sobre a equidade xeral das estimacións sobre as que se establecen os copagos individuais, xa que, os custos/hora analizados superan ós financiamentos tanto da Deputación da Coruña, para a modalidade de libre concorrència fixado en 12,00€/hora, como o da Xunta de Galicia, que para a modalidade de dependencia o establece en 9,70€/hora

A multitude de aspectos a contemplar, coordinar e xestionar que implica o SAF, xunto coa carga de recursos técnicos, humanos e financeiros que supón, aconsellaría contar coas ferramentas de control de xestión e seguimento necesarias para unha axeitada xestión do mesmo. Neste sentido, a utilización destas ferramentas é incipiente entre os concellos da Comarca, todo e recoñecerse a necesidade e a utilidade que suporía contar con elas.

Dende o punto de vista máis operativo do servizo, o SAF preséntase como unha oportunidade para a detonación doutras intervencións relacionadas coa persoa usuaria e o seu contexto, como son a mellora e adaptabilidade da vivenda, as relacións familiares, ou outros tipo de aspectos que redunden na mellora da autonomía das persoas usuarias e dos seus contextos familiares. Ata o momento, estas oportunidades estanse aproveitando de forma puntual e principalmente referidas á subministración de axudas técnicas que poidan necesitar as persoas usuarias do servizo.

Así, enténdese como unha necesidade o aproveitamento do coñecemento que xera a prestación do SAF, que permita convertelo en accións estruturadas de intervención integral sobre o contexto das persoas usuarias e, para elo, é preciso poñer medios a disposición dos equipos municipais que, por unha parte, complementen os perfís dos propios equipos, e por outra, lles facilite este traballo.

Para elo, é preciso tamén contar con equipos de auxiliares suficientes e ben formados que posibiliten unha prestación de calidade do servizo. Nestes momentos na Comarca da Barbanza evidenciase a falta de profesionais formados/as en servizos de atención sociosanitaria que opten por traballar no servizo de axuda a domicilio a pesar de contar co IES Félix Muriel que imparte un Ciclo Medio de atención ás persoas en situación de dependencia. Sería, polo tanto, necesario mellorar a cobertura das necesidades de formación e actualización das profesionais do SAF en activo e propiciar espazos para a formación de novas, así como contribuír a facer do servizo un sector laboral atractivo e estable.

4. Conclusións e Recomendacións.

Ó longo do presente documento foron analizados, en tres apartados diferentes, os principais aspectos relacionados coa evolución demográfica, co contexto socioeconómico, e coa situación dos servizos sociais e dos principais programas das políticas locais de benestar; amosando así un panorama integral resultante do estudo conxunto (I) das persoas, (II) das súas condicións de vida, e (III) da actividade dos servizos de benestar.

O último punto da Diagnose da Comarca da Barbanza vén conformada pola formulación das principais conclusións extraídas da análise dos anteriores apartados, así como pola elaboración de diferentes propostas para a mellora e ampliación do alcance e profundidade das actividades dos departamentos locais de benestar.

Estas conclusións e recomendacións terán como viero xeral a procura da mellora da calidade de vida da poboación e, máis concretamente, da mellora da autonomía individual e relacional das persoas, de tal xeito que se enmarquen e sexan coherentes coas liñas xerais que o Plan de Acción diseña para a actividade de Área de Benestar da Deputación da Coruña. É dicir, as recomendacións propostas para a Comarca da Barbanza non só son coherentes cun deseño xeral a nivel provincial, senón que contribúen a este deseño trasladando de xeito *abaixo – arriba* tanto as necesidades locais como as circunstancias puntuais que se presentan no desenvolvemento cotiá das tarefas dos departamentos locais, e que inflúen de xeito determinante no rendemento das políticas locais de benestar e, polo tanto, na súa capacidade de resposta fronte ás situacións sociais.

Neste sentido, ó longo dos últimos anos a Deputación da Coruña evoluciona no seu sistema de apoio ós Concellos de menos de 20.000 habitantes. Esta evolución insírese na emerxencia do POS+ como principal ferramenta de colaboración financeira xeral, en tanto que tamén presenta no relativo ás políticas de benestar unha fonda evolución das ferramentas de apoio financeiro.

Así, tanto o contido do apoio como os volumes financiados evolucionaron de xeito significativo a partir do ano 2017, sempre dentro da modalidade incentivadora, sendo minoría os programas de apoio técnico directo ós Concellos, aspecto este no que a continuación se fará fincapé atendendo á realidade territorial.

Deste xeito, na procura de seguir avanzando e mellorando no apoio integral que a Área de Benestar da Deputación presta ós Concellos, e tendo como referencia o principio de autonomía local, a continuación preséntanse as principais conclusións e recomendacións xurdidas para a Comarca da

Barbanza no seo dos traballos de elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

4.1 AS PRINCIPAIS CONCLUSIÓN .

A) A evolución demográfica

A análise da demografía levada a cabo ó longo do documento reflicte unha estabilidade no relativo ás grandes cifras da poboación da Comarca nestes últimos 20 anos, observándose a nivel municipal unha lixeira tendencia ó crecemento dos Concellos de Boiro e Ribeira que é compensada á baixa polos Concellos de Rianxo e A Pobra. De tódolos xeitos, as evolucións á alza e á baixa son limitadas, xa que o Concello de Rianxo presenta a caída máis elevada cun 7,8%, en tanto que o ascenso máis importante é de Boiro cun 5,8%.

Esta estabilidade xeral non oculta que o saldo vexetativo evoluciona á baixa dende mediados dos anos 70, para caer en cifras negativas dende mediados dos anos 90 e tocar o seu punto máis baixo no último ano da serie histórica analizada, que foi o ano 2015. Esta evolución ten o seu matiz no Concello de Ribeira, o máis poboado da Comarca, que non presenta datos negativos ata a actualidade.

Ademais, a evolución demográfica vén marcada por un intenso saldo migratorio positivo dende inicios do século XXI ata o ano 2012, data na que se cae en cifras negativas a nivel comarcal. Esta evolución cruzada do saldo vexetativo e do saldo demográfico é o que marca a lixeira tendencia ó decrecemento da poboación observada entre os anos 2007 e o 2017 cuantificada nun 0,8%, a pesar de que entre o 1998 e o 2017 conséguese un incremento do 0,3%.

De tódolos xeitos, a tendencia de ámbolos saldos determina unha proxección negativa na evolución da poboación de cara ó ano 2030, que se estima en 59.785 habitantes. Esta cifra suporá a perda dun 10% da poboación con respecto ás cifras do 2017.

A evolución demográfica da Comarca non é homoxénea en todo o territorio, diferenciándose dúas tendencias. A primeira delas supón a perda de habitantes na maior parte das parroquias dos Concellos xa que, concretamente, 23 parroquias das 27 totais perden poboación. A segunda das tendencias é o incremento da poboación nas centralidades municipais xa que, agás no caso da Pobra, os núcleos centrais dos Concellos de Rianxo, Boiro e Ribeira gañan poboación. Neste caso, salienta Santa Eulalia de Boiro que medra entre o 2000 e o 2017 en máis de 2.000 habitantes, ou o caso de Santa Uxía de Ribeira que ve incrementada a súa poboación no mesmo período en case 1.600 habitantes.

Así, as centralidades municipais amósanse o suficientemente potentes para atraer a poboación das parroquias ou para xerar dinámicas socioeconómicas que eviten a caída da poboación e estabilizan as cifras ata a actualidade. Isto supón o recoñecemento da importancia a nivel galego e provincial das

dinámicas xeradas por localidades como Ribeira ou Boiro, que contribúen decisivamente á vitalidade demográfica da Comarca e que, como se observou ó longo do documento, se configuran como centralidades con capacidade de retención e de atracción de persoas, así como de xeración de servizos para atender ás mesmas o cal, ó seu tempo, contribúe á xeración de economías de proximidade coa retroalimentación que isto comporta para a dinámica demográfica.

A prestación de servizos de benestar, e o deseño dos mesmos dende os departamentos municipais, atópase intimamente vencellada coa realidade demográfica local, de tal xeito que no Barbanza é posible detectar unha dobre liña de evolución dos mesmos.

A primeira dela relaciónase coa emerxencia da resposta local ós dereitos subxectivos da dependencia en termos xerais, que se plasman sobre todo nos requirimentos operativos dos Servizos de Axuda no Fogar municipais e na súa intervención tanto relacionada coa propia dependencia como coa modalidade de libre concorrência. Con todo, este é o exemplo máis salientable dunha serie de servizos e programas relacionados coa atención ás persoas maiores que, na actualidade están a demandar máis recursos por parte dos Concellos.

A segunda delas atópase relacionada coa resposta local a outro tipo de necesidades non directamente vencelladas coa atención á dependencia ou ás persoas maiores que, se ben no caso de comarcas máis avellentadas se pode observar unha limitación nas mesmas, no caso da Barbanza son obxecto dunha especial atención debido ó contexto demográfico. Así, dentro desta evolución atópanse, por exemplo, programas como o de logopedia ou o Centro Integral de Atención á Discapacidade do Concello de A Pobra; ou no caso do Concello de Ribeira, os programas específicos de atención ás persoas inmigrantes, ou o programa de intervención coas minorías étnicas.

Ademais, salienta a existencia nos Concellos de Rianxo, Ribeira e Boiro de equipamentos de atención á primeira infancia tanto de xestión municipal como do Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, e incluso do SERGAS no caso dunha das dúas coas que conta o Concello de Ribeira.

Neste sentido, a pesar da relevancia dos servizos de atención ás persoas maiores non é posible observar unha *hiperfocalización* dos departamentos de benestar municipais no mencionado colectivo, a pesar de que a tensión operativa xerada dende servizos como o SAF marca boa parte do traballo cotiá dos equipos técnicos dos servizos comunitarios.

Dentro deste contexto demográfico, os servizos prestados á cidadanía dende os departamentos de benestar pasan de configurarse como elementos dinamizadores da vida económica local dende unha perspectiva de proximidade a, sen perder de todo esta condición debido á intensidade das súas necesidades en termos de profesionais, configurarse como elementos que garanten a calidade de vida da poboación, de tal xeito que contribúen ó proceso de retención/atracción de poboación dende unha perspectiva de complementariedade ó resto dos recursos socioeconómicos da Comarca.

Neste sentido, é preciso mencionar a importancia que para a vida socioeconómica comarcal teñen os diferentes equipamentos de benestar de carácter público, privado ou social, así como a amplitude de colectivos ós que se dirixen, configurando esta oferta unha salientable fonte de atracción de

profesionais de elevada especialización que dan resposta non só ás necesidades da poboación comarcal senón que amplían o seu radio de acción ás comarcas lindeiras, sobre todo tendo en conta a limitación da dotación de equipamentos nas mesmas.

Un dos elementos máis importantes á hora de vencellar a dotación de equipamentos de benestar coa evolución demográfica é a posibilidade de establecer nexos entre a formación e a inserción laboral das persoas formadas. Así, resulta clave a presenza do Ciclo Medio de Formación Profesional de Atención a persoas en situación de dependencia no IES Félix Muriel de Rianxo, único centro no que se imparten esta formación na provincia que se sitúa fora das grandes cidades.

Con todo, é preciso facer fincapé na oferta doutro tipo de accións formativas encamiñadas á obtención dos requirimentos académicos mínimos para a inserción laboral no SAF, respondendo á situación de elevada demanda de profesionais das diferentes entidades prestadoras do servizo na Comarca. Ademais, neste mesmo sentido, considérase de elevada importancia tanto a selección previa de perfís axeitados para a prestación de servizos nos fogares, como a énfase na mellora das condicións laborais do SAF, pechando o círculo entre a selección e formación de profesionais capacitados e motivados e a prestación de servizos de calidade á cidadanía.

Como se pode observar, a dotación de servizos e equipamentos de benestar da Comarca sitúaa nunha posición de referente polo cal é preciso traballar no afianzamento destes servizos e garantir a continuidade dos equipamentos, evolucionando na dotación de novos servizos de carácter complementario que cubran necesidades sociais que, ata o intre, non están a ser consideradas. Trátase, por exemplo, da mellora de servizos como o transporte público local e comarcal, considerado polos equipos técnicos de benestar como un elemento susceptible dunha profunda mellora.

Neste sentido, é preciso afondar en iniciativas como a levada a cabo polo Concello de Rianxo a través do seu servizo de transporte polas parroquias. A dotación destes servizos locais contribúe dende múltiples vías á mellora da calidade de vida da poboación, tanto nos núcleos centrais (dende a óptica do fomento do comercio e hostalaría de proximidade, por exemplo) como nas parroquias máis rurais ó garantir a existencia de conectividade. Con todo, para optimizar estes servizos é preciso estudar os fluxos e as centralidades, tendo en conta a existencia de equipamentos sanitarios de referencia como é o Hospital da Barbanza, co impacto que este ten para a mobilidade xeral e para a coordinación dos sistemas locais.

Finalmente, a evolución demográfica da Comarca e a súa capacidade atendendo ó seu volume supón que as necesidades sociais sexan diferentes á de boa parte das Comarcas de Galicia e da provincia, aínda que as proxeccións de futuro non se amosan optimistas.

Neste sentido, dende unha perspectiva integral de fortalecemento da dinámica demográfica, considérase básico o traballo de reforzo dos servizos de benestar e dos equipamentos operativos na actualidade, sobre todo tendo en conta a amplitude de colectivos de referencia; avanzar na prestación de servizos como o transporte local; mellorar na formación e inserción laboral de calidade das ocupacións relacionadas coa prestación de servizos de benestar; así como avanzar na construción

de *coalicións internas* municipais entre os departamentos de benestar, promoción económica ou asesorías xurídicas, por exemplo, que relacionen os diferentes servizos municipais co obxectivo de fortalecer iniciativas de xeración de oportunidades laborais de proximidade e de mellora da inclusión laboral.

B) O avellentamento e a soidade.

Tal como se vén comentando, a Comarca da Barbanza presenta unha evolución da súa poboación estable no período analizado, se ben é preciso mencionar a importancia da tendencia negativa do saldo vexetativo que resulta clave para explicar a lixeira caída global dos últimos anos que afecta, sobre todo, ós Concellos de Rianxo e A Pobra.

Esta evolución demográfica incide en que a Comarca presente uns datos de avellentamento e sobreavellentamento inferiores ós promedios de Galicia e da provincia. Con todo, a tendencia dos últimos anos é á redución do diferencial presente entre a Comarca e os territorios de referencia, de tal xeito que a medio prazo a realidade do avellentamento, xa presente, emerxerá na axenda social comarcal con forza aínda que cunha salientable diferenza cuantitativa con respecto ás restantes comarcas da provincia.

Neste sentido é preciso mencionar que nas proxeccións oficiais para 2030 os grupos de idade máis amplos serán os de persoas (tanto homes como mulleres) con entre 50 e 60 anos, sendo os grupos de menor idade os de menor volume, o cal representa unha firme evolución cara unha pirámide demográfica regresiva, co que isto comporta para as políticas de benestar locais.

O avellentamento é un aspecto da realidade demográfica que afecta na actualidade, sobre todo, ós núcleos máis rurais da Comarca que, como se mencionaba con anterioridade, son os que máis están a sufrir o devalo demográfico. Así, nos núcleos urbanos (sobre todo de Ribeira e Boiro) estase a producir un proceso de concentración da poboación de menor idade, ficando nos núcleos rurais as persoas de maior idade, co cal a curto prazo o fenómeno do avellentamento e da dispersión atópanse vencellados, determinando os requirimentos das medidas deseñadas para dar cobertura a este perfil da poboación.

O vencello entre ruralidade e avellentamento (e, por extensión a medio prazo, a soidade) é claro a curto e medio prazo, pero este non é único xa que nos núcleos urbanos tamén se están a producir casos de soidade de persoas maiores, así como outro tipo de casos que vencellan a soidade coa inexistencia de redes sociais de apoio e que teñen como derivada a presenza da exclusión social. Ademais, tamén é salientable a detección do fenómeno *nini*. Con todo, os enfoques recomendados para a actuación con estes colectivos son de carácter proactivo e familiar, se ben estes enfoques baten cunha realidade xeral da actuación dos departamentos locais marcada pola elevada intensidade operativa da reactividade e a tramitación de recursos, a pesar da existencia na Comarca de iniciativas interesantes de relación con entidades sociais que traballan a nivel comunitario.

Así, dentro das medidas que na actualidade se están a poñer en práctica que poden incidir en materia de avellentamento e soidade, ademais das propias dos diferentes programas de avellentamento activo, atópanse en termos xerais as relacionadas co transporte público local (Ribeira e Rianxo), en tanto que dende unha perspectiva máis focalizada atópanse as relacionadas coa teleasistencia e o SAF, consideradas como ferramentas básicas para paliar a soidade. Neste sentido, tamén se recoñece a importante potencialidade que teñen os programas de voluntariado, aínda que na actualidade considérase un elemento no que mellorar a nivel de deseño dos propios programas e de coordinación e traballo coas persoas voluntarias.

Este recoñecemento por parte dos equipos de benestar locais das limitacións no traballo co voluntariado tamén se estende ás relacións coas diferentes entidades sociais que teñen a súa localización na Comarca, ou que prestan servizos na mesma. Así, alén de experiencias puntuais de éxito, recoñécese que a mellora na coordinación e nos fluxos de información coas entidades suporía ampliar as ferramentas das políticas locais de benestar, incrementando o seu alcance e incluso mellorando o deseño de medidas, co que isto comportaría en termos de mellora xeral do rendemento a medio prazo das actuacións preventivas.

Neste sentido, é importante facer énfase na mellora da coordinación coa importante rede de entidades sociais, aproveitando así a súa vitalidade e os seus efectos á hora de traballar tanto a nivel xeral como a nivel de colectivos específicos evitando así a soidade e o illamento que, como se está indicando, non unicamente se atopa relacionado co avellentamento.

Outro dos elementos a ter en conta de cara á mellora xeral da calidade de vida, na liña da xeración de redes coas entidades sociais, é a xeración de actuacións conxuntas con Centros de Saúde e con Centros Educativos. Estas relacións son heteroxéneas xa que, se ben se bota en falla unha maior coordinación cos equipos de saúde (tanto a nivel local como Comarcal, tendo en conta a presenza do Hospital da Barbanza) para xerar actividades coordinadas ou complementarias de carácter sociosanitario, con respecto ós Centros Educativos á realidade é diferente.

Así, se ben se verifica a presenza de actividades nos Centros Educativos relacionadas co benestar, coa igualdade ou coa prevención, esta presenza considérase limitada e, sobre todo, discontinua, aspecto que se pretende mellorar a nivel local con iniciativas como, por exemplo, a de Rianxo co Consello de Participación Infantil e da Adolescencia, que está a ser coordinado pola Concellería de Educación.

Dentro deste campo, tamén é preciso salientar que non tódalas accións de benestar implementadas nos Centros Educativos deben ser executadas polos Concellos. Así, continuando coa potencialidade da creación de redes de actores locais para o benestar e para a mellora xeral da calidade de vida, atópanse experiencias como a de Cruz Vermella co seu programa de reforzo do éxito escolar e apoio educativo no Concello de Rianxo con usuarios/as derivados do IES e do departamento local de benestar ós que, como complemento, se lles ofrecen merendas saudables, ampliando así os efectos do programa en clave de benestar e introducindo elementos tan interesantes como os relacionados coa nutrición que, neste caso se centra en menores, pero que sería preciso estender ó colectivo das persoas maiores a través doutro tipo de medidas específicas.

Ademais, dende un punto de vista da complementariedade, e aproveitando a existencia de diferentes actividades tanto relacionadas coas persoas maiores como coas escolas, os equipos técnicos municipais reflicten a existencia dunha elevada potencialidade para o desenvolvemento de programas de carácter interxeneracional cos que, ademais de mellorar a socialización das persoas maiores, se poidan desenvolver actividades de transmisión de tradicións culturais. Ademais, esta ampliación do perímetro das actuacións para as persoas maiores é posible estendela ás actividades deseñadas polas Concellerías de Cultura ou Deportes, por exemplo, de tal xeito que se incrementen os efectos das mesmas tanto dende o punto de vista sectorial (recuperación de costumes, camiños, oficios...) como dende o punto de vista de reforzo das relacións comunitarias, co que isto comporta en termos da loita contra a soidade.

Un dos elementos importantes á hora de estudar a resposta ó avellentamento é a través da situación actual dos equipamentos especificamente adicados ó coidado das persoas maiores nas súas diferentes modalidades, tanto de carácter residencial como non residencial. Neste caso, a pesar da existencia de equipamentos na comarca, verifícase un déficit de prazas tanto de carácter residencial como non residencial, prestando especial atención ás de carácter non residencial de proximidade, entendidos como equipamentos de especial interese que inciden tanto na mellora da calidade de vida das persoas usuarias e das coidadoras, como na xeración de economías de proximidade.

Finalmente, tendo en conta a emerxencia xeral do problema da soidade, considérase necesario reflexionar sobre a ausencia de programas específicos neste sentido nos Concellos da Comarca, se ben como se mencionou utilízanse diferentes ferramentas (tanto formais como informais) para a súa detección e para o seu tratamento. Así, a vitalidade das redes informais e comunitarias para a transmisión da información sobre a situación das persoas en soidade é un aspecto clave, se ben é preciso potenciar esta vitalidade con programas específicos que relacionen axentes de proximidade (establecementos de hostalaría, comercios de proximidade, parroquias...) de xeito complementario á colaboración institucional cos Centros de Saúde, completando un mapa de *antenas* que permitan a detección destas situacións e o traballo con elas cunha axeitada temporalización sen agardar á cronificación.

C) As múltiples exclusións.

A Comarca da Barbanza forma parte da Área Barbanza-Noia, utilizada polas fontes oficiais á hora de analizar a taxa de risco de pobreza ou exclusión social, amosando os datos que o 20,81% da poboación se atopa en risco de pobreza⁴³ (Estratexia Europa 2020 para o ano 2016), o que supón que case 13 mil persoas se atopan nesta situación.

A evolución da taxa na Comarca amosa unha abrupta suba entre os anos 2011 e 2012, nos que pasa do 19,34% ó 28,53%, para caer nos anos seguintes e roldar o 20% dende o ano 2014 ata a actualidade. Neste sentido, dende o ano 2014 preséntase un limitado diferencial positivo para coas

---

⁴³ Os datos do ano 2017 contemplan como esta cifra representa o 19,12%, en tanto que Galicia conta co 20,26% e a provincia co 18,65%.

cifras de Galicia, en tanto que este diferencial é negativo en comparación coas da provincia. Esta limitación dos diferenciais racha no último ano con datos dispoñibles, o 2017, onde se observa unha diferenza en contra da Comarca de 0,5 puntos coa provincia e de algo máis de 1 punto con Galicia.

A Comarca presenta tamén uns datos de renda dispoñible bruta por habitante menores ós de Galicia e do conxunto da provincia. Neste caso, a diferenza coa renda galega é de algo menos de 900€, en tanto que coa da provincia ascende a case 1.800€, aínda que é preciso indicar que o dato da Comarca presenta unha importante suba no período 2012 – 2015. Con todo, a renda dos habitantes da Comarca presenta uns datos inferiores ós do promedio galego que se sitúan entre o 15% do 2010 e o 6,5% do 2015.

A nivel municipal os habitantes do Concello de Ribeira son os que presentan unha maior renda no 2015, situándose en cifras un 10% superiores ós dos restantes Concellos. De tódolos xeitos, esta realidade xérase con posterioridade ó ano 2012, xa que entre os anos 2010 e 2012 a renda dos habitantes de Ribeira era a máis baixa, situándose no propio 2012 un 7% por baixo, por exemplo, do dato de Boiro.

Esta evolución da renda, coa importante suba observada no caso de Ribeira, tamén é posible analizala a través do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Neste caso, os datos de Galicia, da provincia e da Comarca son parellos, presentando a Comarca datos inferiores ós galegos (Galicia conta cun peso dun 32% e o Barbanza do 31%) e iguais ós da provincia.

O peso das prestacións na renda tamén é posible analizalo a nivel municipal, onde se pode observar unha importante fenda entre o Concello de Ribeira cos restantes. Así, Ribeira presenta un 28% de peso das prestacións sobre a renda, cifra substancialmente inferior á galega e á provincial. Boiro presenta un peso do 32%, de xeito parello á cifra galega e lixeiramente superior á provincial; en tanto que os Concellos de Rianxo e a Pobra presentan datos do 34% e do 35% respectivamente, sendo superiores ós territorios de referencia.

Estes datos converten ós Concellos de Ribeira e Boiro nas centralidades económicas (e demográficas) da Comarca, co que isto comporta tanto en termos de xeración de emprego como en diferentes necesidades sociais ás que deben responder as políticas de benestar locais.

Ademais, este contexto socioeconómico xeral vén marcado pola importancia na Comarca do sector servizos (comercio e hostalaría) e do sector primario, con especial atención á pesca, cun perfil empresarial de micro-peme ou de persoas autónomas.

A evolución da afiliación á Seguridade Social entre os anos 2011 e 2018 é lixeiramente ascendente, se ben é preciso ter en conta a presenza dun período de fonda caída entre os anos 2011 e 2013, para pasar á recuperación ata a actualidade no que se superan os datos iniciais nun 2,7%. Esta evolución afecta, sobre todo ó réxime xeral, que presenta unha suba do 6,3%, en tanto que o réxime de autónomos amosa unha importante estabilidade, presentando o réxime especial do mar un descenso do 9%. Ademais, o número de persoas que están a percibir pensións contributivas sitúase no 2017

nas 16.166 persoas, cun importe medio de 848€ mensuais, fronte ós 896€ de Galicia e os 927€ do conxunto da provincia.

Ás exclusións de carácter económico vencelladas co ámbito laboral e coa renda únenselle outro tipo de exclusións relacionadas coa emerxencia das situacións de dependencia derivadas do intenso avellentamento e coa necesidade de coidados.

Neste sentido, un dos elementos máis salientables relacionado coas necesidades de coidados é o impacto que a intensa feminización dos mesmos ten sobre as persoas, sobre o seu emprego/empregabilidade e sobre as súas carreiras profesionais, sobre todo atendendo ás súas cotizacións e á xeración de dereitos relacionados coa xubilación. Así, outra das exclusións máis importantes que se está a observar é a relacionada coa das persoas coidadoras, que ten efectos inmediatos a través da ruptura das súas relacións laborais actuais e das relacións sociais no seu contexto, e que ten efectos diferidos sobre as pensións de xubilación, o que incrementa as posibilidades de risco de pobreza no futuro.

Outra das exclusións máis salientables é a relacionada coa presenza das discapacidades, tanto polas propias persoas con discapacidades que no 2017 eran 4.200 persoas na Comarca, como polas persoas coidadoras, sendo preciso mencionar que na Comarca atópanse diferentes centros xestionados por entidades de iniciativa social e iniciativa pública dirixidos a cubrir as necesidades destes colectivos. Neste sentido, salienta a presenza de tres centros de día especializados en atención a persoas con discapacidade (con 190 prazas), catro centros ocupacionais con 162 prazas (un de iniciativa pública), e un centro de carácter residencial cun total de 33 prazas. Ademais, a Comarca tamén se atopa dotada dunha vivenda/piso tutelado para persoas con discapacidade, tamén de iniciativa social, cun total de 5 prazas.

A importancia dos equipamentos especializados na atención ás persoas con discapacidade provoca que a Comarca se erixa nunha centralidade a nivel provincial e galego, véndose superada unicamente polas Comarcas da Coruña, Santiago e Ferrol. Este feito, así como as necesidades das entidades sociais para a xestión dos devanditos equipamentos, provoca que sexa preciso prestar especial atención á continuidade destes centros como elementos clave de benestar.

Finalmente é preciso mencionar o caso das exclusións vencelladas coas adicións de especial incidencia entre a mocidade, entre as que salientan as relacionadas coas tecnoloxías, co repuntamento das drogadiccións e co alcoholismo, para as cales non hai programas estables nos centros educativos liderados dende os departamentos de benestar locais, senón accións puntuais nas que os centros colaboran cos departamentos de benestar ou, como no caso de Rianxo, coa Concellería de Xuventude. Dentro destas accións, salientan as levadas a cabo en Ribeira a través da Asociación Antidroga Renacer.

Con todo, os equipos técnicos de benestar aluden á necesidade de deseñar e implementar nos centros educativos programas amplos e estables relacionados coa prevención, nos que se integren ás familias a través das ANPAS, co obxectivo de incrementar o impacto dos mesmos e a extensión das modificacións da conduta dende o ámbito dos menores ó ámbito familiar.

D) Os coidados.

Na liña do mencionado, é preciso reiterar que a Comarca conta cunha importante presenza de diferentes tipos de equipamentos de servizos sociais, salientando tanto o relacionado coa atención á primeira infancia (escolas infantís e, dende un punto de vista complementario, as ludotecas) como o relacionado coa atención á dependencia, discapacidade e maiores.

A importante dotación de equipamentos realízase de xeito complementario entre as diferentes titularidades, xa que tanto a iniciativa pública como social teñen un amplo asentamento na Comarca, salientando tamén a iniciativa privada, aínda que esta máis focalizada nas ludotecas e nas prazas residenciais para a atención á dependencia.

Con todo, esta importante presenza de equipamentos así como a súa intensa evolución na última década non obsta para verificar un salientable déficit de prazas que, se ben afecta tanto á atención á primeira infancia (co que isto comporta para a conciliación da vida familiar e laboral nunha Comarca con salientables centralidades económicas) como ás persoas maiores, ten no relativo ás prazas residenciais para as persoas maiores o seu maior punto feble.

Un dos elementos diferenciais da realidade comarcal, como xa se vén mencionando, é o referido tanto ó asentamento de numerosos equipamentos de servizos sociais como á importancia da complementariedade das titularidades dos mesmos.

Neste sentido, sempre dentro do recoñecemento das necesidades de ampliación das prazas na liña indicada, esta complementariedade das titularidades, e sobre todo da relación entre entidades públicas e sociais, amósase como un dos grandes activos da comarca na liña da creación de redes comarcais de entidades para o benestar co que isto comporta en termos de ampliación das capacidades conxuntas de deseño de medidas de benestar ou de profundidade das mesmas. Ademais, é preciso recoñecer o traballo que as entidades sociais están a desenvolver en relación a colectivos como o das persoas discapacitadas, exercendo o liderado das tarefas de atención e reforzando de xeito imprescindible a rede de coidados conxuntamente coa familiarización.

A elevada importancia da iniciativa social na política de coidados a nivel local e comarcal supón que a política de benestar debe prestar especial atención á colaboración con estas iniciativas dende un duplo punto de vista conformando un escenario de interdependencia. En primeiro lugar mellorando a intensidade dos fluxos de información entre entidades e equipos municipais, co obxectivo de avanzar no deseño de medidas conxuntas e, polo tanto, de ampliar tanto o abano de medidas como a súa profundidade. En segundo lugar, dende a mellora da estabilidade do funcionamento dos equipamentos das iniciativas sociais, tanto máis canto estes equipamentos se están a focalizar no colectivo das persoas con discapacidade para os cales o sector público non está a dar respostas de proximidade.

Así, na procura desta estabilidade local e da sustentabilidade das iniciativas sociais, dos equipamentos que estas xestionan e dos seus equipos técnicos, amósase preciso non só que os Concellos avancen na colaboración, senón que esta filosofía da estabilidade se estenda ós programas de colaboración sostidos dende ámbitos como a Deputación da Coruña, co que isto supón á hora de

multiplicar a potencialidade das redes comarcais e das políticas locais de benestar a través de iniciativas innovadoras como, por exemplo, a que está a desenvolver AGADEA coas persoas usuarias do Centro de Día de Alzheimer no Concello de Ribeira “12 meses, 12 receitas para o recordo” en colaboración coa hostalaría local.

Outro dos elementos centrais das políticas de benestar en relación ós coidados ás persoas no ámbito local é, sen dúbida, o SAF nas súas dúas modalidades (dependencia e libre concorrencia). Este servizo, que é dunha salientable intensidade en recursos económicos e humanos, na actualidade está a chegar a 400 fogares na Comarca, dando emprego directo a un mínimo de 109 persoas auxiliares, co cal o servizo conxuga á perfección a potencialidade de creación de postos de traballo de proximidade coa atención individualizada a un elevado número de persoas usuarias.

Esta elevada importancia cuantitativa do SAF supón unha elevada tensión en termos de servucción para os Concellos, para a cal se utilizan as formas de xestión directa e mixta agás para o caso específico da libre concorrencia da Pobra que se presta exclusivamente de xeito directo. Neste sentido, é salientable a amplitude dos custos/hora mencionados dende os equipos técnicos de benestar, que van dende cantidades inferiores ós 13€ ás superiores ós 21€ (ámbolos dous casos no Concello de Ribeira), así como a heteroxeneidade da presenza de ferramentas informatizadas de xestión do propio servizo.

Con todo, a pesar da importancia do SAF e da súa elevada potencialidade, é preciso facer fincapé no esforzo que os equipos locais de benestar están a asumir para evitar a *hiperfocalización* da política de benestar local en torno ó devandito SAF, respondendo así a unha variedade de necesidades sociais. Estes son os casos, por exemplo, do Concello da Pobra co seu programa de logopedia e co equipo de atención temperá que dá servizo tamén a Ribeira e Boiro; do Concello de Rianxo coa súa colaboración coa Cruz Vermella de reforzo do éxito escolar e apoio educativo, coa escola de familias, ou coas actividades relacionadas cos arrolos xurdidas a raíz dos obradoiros de memoria; ou do Concello de Ribeira coas actividades relacionadas coas minorías culturais ou coa atención á inmigración.

De tódolos xeitos, un dos aspectos relacionados cos coidados nos que é preciso incidir é na atención ás persoas coidadoras. Neste sentido, nos Concellos detéctase a importancia do traballo organizado coas persoas coidadoras tanto a nivel formativo como a nivel de asistencia de carácter psicolóxico individual ou grupal, pero este é un eido no que aínda non se está a afondar coa suficiente intensidade, pero para o cal se pode aproveitar tanto a fertilidade do ecosistema do TSAS (tendo en conta, por exemplo, as actividades levadas a cabo por AGADEA relacionadas tanto coa atención a persoas con Alzheimer, coa prevención ou coas familias) como as propias actividades desenvolvidas dende os Concellos (en eidos como a cultura ou o deporte, por exemplo) xerando efectos multiplicadores e maiores posibilidades de inclusión relacional das persoas coidadoras.

E) Os equipos locais de benestar.

A evolución das modalidades de financiamento que a Sección de Benestar da Deputación da Coruña pon a disposición dos Concellos menores de 20.000 habitantes supón unha variación nas posibilidades dos servizos a raíz dun dobre efecto.

Por unha banda, o financiamento do perfil do apoio administrativo e de persoal técnico complementario ó/á traballador/s social de referencia permite completar dende un punto de vista integral ó equipo inicial, permitindo tanto unha maior axilidade administrativa e unha mellor atención inicial ó público, como unha atención multidisciplinar ós diferentes casos, achegando tamén posibilidades de ampliar o abano de servizos ofrecidos dende os Concellos.

Por outra banda, a fonda variación do financiamento do SAF da modalidade de libre concorrancia supón un incremento no ingreso dos Concellos e, polo tanto, unha maior capacidade á hora da prestación deste servizo que, como se puido observar, aínda non é posible avaliar e que tamén depende doutros factores individuais de cada Concello como pode ser o referente á existencia de sistemas de xestión informatizados ou o rendemento dos equipos propios ou de entidades prestadoras externas.

A evolución do financiamento da Deputación da Coruña, vencéllase coa maior capacidade dos Concellos á hora de incrementar os seus equipos técnicos e administrativos dos departamentos de benestar, así como coas posibilidades do SAF básico. Así, nos Concellos da Comarca atópanse asentadas figuras como a da Educadora Familiar (presente en tódolos Concellos agás en Ribeira) ou o persoal administrativo. Con todo, é preciso facer referencia ó caso de Ribeira, que conta cun profesional da psicoloxía, da pedagogía, e un profesional da animación sociocultural, alén dunha persoa específica para a dirección do equipo, catro traballadoras sociais e dúas persoas de apoio administrativo para o equipo de benestar. Ademais, salienta o volume de profesionais do SAF, que nos casos de Ribeira e A Pobra superan as 30 persoas.

Con respecto á prestación do SAF de Libre Concorrancia, a evolución da modalidade de financiamento da Deputación non vai seguida dunha evolución ascendente homoxénea en tódolos Concellos da Comarca. Así, alén do caso de Ribeira que conta con máis de 20.000 habitantes e non se integra dentro do FOPPSS da Deputación, é posible observar como as evolucións nos tres Concellos restantes son diverxentes xa que en tanto Boiro amosa un descenso de máis de 1.300 horas entre o 2018 e 2016, A Pobra amosa estabilidade entre o 2017 e 2018 despois de incrementar o servizo en 900 horas entre 2016 e 2017, e finalmente Rianxo case triplica a cifra do 2016 ó pasar de 2.271 horas a 6.317,30 horas, cifra esta que se aproxima ás 6.512,45 do Concello de Ribeira.

Na actualidade, o SAF Libre Concorrancia é un servizo que é utilizado dende os Concellos da Comarca cun dobre obxectivo, tentando complementar a súa finalidade orixinaria cunha utilización a xeito de *acceso inicial* ós servizos da Lei da Dependencia para cubrir o importante período temporal de agarda do proceso de valoración. Neste sentido, as evolucións positivas das horas de SAF dependencia irán en detrimento da necesidade do Concello de utilizar o SAF libre concorrancia para atender casos de persoas usuarias con dependencia en proceso de valoración, quedando recursos liberados para outro

tipo de casos de necesidade que, tal como se recoñece dende os equipos técnicos, se están a incrementar.

De tódolos xeitos, a xestión do SAF (de ámbalas modalidades) está a supoñer un reto salientable para os equipos técnicos municipais, chegándose en diferentes Concellos a un tope operativo relacionado coas capacidades económicas, coa capacidade técnica e coa presenza de persoas capacitadas no territorio que integren os equipos das diferentes entidades prestadoras.

Este é un aspecto no que se debe prestar especial atención xa que, se ben en Rianxo se atopa o IES Félix Muriel, único IES da provincia que oferta o Ciclo Medio de Formación Profesional da familia de Servizos socioculturais e á comunidade de Atención a persoas en situación de dependencia, os equipos técnicos municipais afirman a existencia de necesidades de persoal capacitado non cubertas, polo cal é preciso incidir nunha maior presenza de accións formativas encamiñadas á obtención do Certificado de Profesionalidade, así como dunha mellora das condicións xerais do traballo do SAF incrementando a súa capacidade de atracción de persoas formadas.

Outro dos elementos salientables en referencia ós equipos de benestar municipais é, tal como se comenta con anterioridade, a presenza de equipos básicos conformados por traballadoras sociais, por educadoras familiares e por apoio administrativo. Este equipo básico está a atender na actualidade, sobre todo ó SAF (do que xa se mencionaron as súas esixencias operativas) e outro tipo de programas non focalizados na atención á dependencia e ás persoas maiores como son os relacionados cos colectivos de persoas inmigrantes ou cos centros educativos.

Ademais deste equipo básico, no Concello de A Pobra cóntase cos programas de logopedia e de atención temperá, cos seus respectivos equipos específicos, ademais de contar tamén co equipo específico do CIM. Con todo, dentro dos equipos comunitarios de benestar non se está a contar con perfís técnicos como o de psicoloxía, que poderían mellorar o deseño de accións, e ampliar o seu alcance e a súa profundidade, respondendo, por exemplo, a necesidades sociais detectadas como pode ser o traballo con coidadoras ou a mellora das accións de prevención nos centros educativos.

De tódolos xeitos, neste mesmo sentido, é preciso mencionar as experiencias de colaboración interdepartamental ou trasversalidade do concepto de benestar xa que, por exemplo, en Rianxo existen diferentes programas que se están a executar dende as Concellerías de Normalización (Escola de Familias), de Deportes (andainas saudables), ou Xuventude (campamentos urbanos); existindo tamén programas específicos como os Obradoiros de Memoria que contan con equipos específicos conformados, neste caso, por profesionais da docencia e da pedagogía.

Así, é preciso incidir nunha mellora da multidisciplinabilidade dos equipos municipais dos Concellos menores de 20.000 habitantes da Comarca co obxectivo tanto de ampliar o alcance das accións como de mellorar a súa profundidade, favorecendo a existencia de exemplos de transversalidade interna que multipliquen o efecto dos programas emprendidos, e evitando prácticas de *hiperfocalización* na xestión do SAF que reducirían a capacidade de resposta local ás novas e emerxentes necesidades sociais de colectivos diferentes ó das persoas maiores.

Nesta liña, afondando na análise dos orzamentos municipais, é preciso salientar a heteroxeneidade dos orzamentos adicados nos Concellos da Comarca á política de gasto 23, que tocan teito co 24,5% do Concello de Rianxo e que teñen o seu chan no 6,7% do Concello de Ribeira no ano 2018. Esta disparidade supón a verificación da presenza de axendas sociais locais de diferente potencia e capacidade para atraer recursos ás políticas de benestar locais, sendo un elemento fundamental para o sostemento destas políticas as achegas procedentes tanto da Xunta de Galicia como da Deputación da Coruña, sobre todo a raíz da modificación do sistema de financiamento do ente provincial acontecido nos últimos anos que non só evoluciona á alza de xeito substancial, senón que é de recoñecida efectividade por parte dos equipos de benestar dos diferentes Concellos.

Ademais, esta heteroxeneidade orzamentaria comarcal plásmase en substanciais diferenzas ó ter en conta o gasto municipal por habitante da devandita política de gasto 23 para o ano 2018, observando que o teito dos datos márcan o Concello de Rianxo (con 212€) e o chan do Concello de Boiro (con 56,1€), seguido de Ribeira con 56,4€, e de A Pobra con 81,8€.

Ademais, finalmente, sobre todo tendo en conta o elevado peso que as entidades sociais teñen a raíz da xestión de equipamentos de referencia, salienta a necesidade de mellorar o traballo co TSAS da Comarca. Estas relacións terían un efecto multiplicador das accións lideradas polos departamentos de benestar dos Concellos, ofrecendo a posibilidade de chegar a novos potenciais usuarios/as a raíz da mellora, por exemplo, dos sistemas de difusión e captación, e xerando complementariedades que incrementen a información obtida polos equipos técnicos para mellorar a profundidade dos programas relacionados, por exemplo, co colectivo de persoas con discapacidade.

4.2 AS PRINCIPAIS RECOMENDACIÓNS.

A) A evolución demográfica

A evolución dos principais indicadores demográficos analizados ó longo do documento achegan unha idea complexa da situación da Comarca. Así, a estabilidade, en liñas xerais, da poboación complementábase cos datos negativos do saldo vexetativo (que veñen caendo dende mediados dos anos 70) e cunha salientable irregularidade do saldo migratorio que nos últimos anos tamén amosa cifras negativas.

Neste sentido, a dinámica da poboación na Comarca amosa uns inicios de decrecemento que, como se pode observar nas proxeccións a medio prazo, se asentarán. Estas proxeccións de decrecemento, que non son comparables coas proxeccións de boa parte das Comarcas da provincia e do conxunto de Galicia, complementábase co afondamento dos índices de avellentamento e sobreavellentamento, entrando a Comarca nunha liña de semellanza coa evolución de Galicia e da provincia.

Ademais, é preciso ter en conta o proceso paralelo de concentración da poboación nos grandes núcleos, aspecto este que incide nos datos positivos que na actualidade amosan os Concellos de

Ribeira e Boiro. Deste xeito, a tendencia á concentración provoca que o avellentamento e a diminución cuantitativa da poboación se focalicen nas áreas máis rurais dos Concellos. Esta situación supón, a curto prazo, que as esixencias para as políticas de benestar locais se focalicen territorialmente de xeito diverxente, xa que entremetres nas zonas rurais se producirán tensións relacionadas con servizos como o SAF de especial intensidade en situacións de avellentamento, nas zonas máis urbanas estas tensións centraranse na prestación de outro tipo de servizos relacionados con outros colectivos diferentes das persoas maiores, sendo un elemento de especial atención a mobilidade das persoas.

É importante salientar que a Comarca sitúase nunha posición atractiva tanto de cara á xeración de dinámicas socioeconómicas de proximidade, como dende a presenza de servizos e equipamentos de benestar que, á súa vez, atraen usuarios/as e profesionais de elevada capacitación.

Así, a vitalidade de sectores económicos de proximidade tractors supón un efecto arrastre con efecto para a xeración de centralidades (Ribeira, Boiro ou os núcleos de Rianxo e A Pobra) e que, ó mesmo tempo, limitan a saída de poboación por motivos laborais. Con todo, é preciso incidir no desenvolvemento de economías de proximidade de maior valor que continúen o efecto tractor dos principais sectores locais e que garantan o pulo do territorio.

Dentro destes novos sectores atópase, entre outros, o benestar que, como se menciona, presenta diferentes liñas de desenvolvemento, todas elas de elevado valor social e elevado impacto en termos de emprego. Neste sentido, é salientable a creación de postos de traballo no SAF, así como a importancia dos equipamentos de benestar radicados na Comarca, prestando especial atención ós adicados á discapacidade. Estes servizos son centrais á hora de construír territorios atractivos que atraian ou reteñan poboación formada, contribuíndo ó ciclo das economías de proximidade e do benestar.

Recomendación 1. Xeración de estratexias compartidas entre os Departamentos de Promoción Económica e Emprego locais cos de Benestar.

Como se menciona ó longo do documento, a Comarca é un núcleo de xeración de economías de proximidade xa que conta con sectores tractors de elevada intensidade en recursos humanos. Neste sentido, é preciso afondar no desenvolvemento destes sectores así como doutros de carácter complementario que dean continuidade ó pulo territorial na liña de impedir o devalo poboacional que se apunta nas proxeccións.

Este desenvolvemento socioeconómico debe ser harmónico, para o cal se recomenda a introdución da visión do benestar como elemento consubstancial na acción municipal. Esta visión, que dará na creación de *coalicións internas de benestar*, suporá tanto a introdución da necesaria planificación dos servizos de benestar (servizos de conciliación, servizos de transporte público...) para dar resposta á creación de novas iniciativas económicas que reterán/atraerán persoal, ó

mesmo tempo que estes servizos de benestar serán identificados como fontes de ocupacións cualificadas que redundarán na retención/atracción de poboación.

Dentro destas *coalicións internas de benestar* salientan ferramentas como as bolsas de traballo municipais que poñan en relación ás entidades demandantes de recursos humanos e ás persoas demandantes de emprego, aspecto este que fornece de información, ó mesmo tempo, ós servizos técnicos municipais para anticipar demandas sociais ás que responder en termos de benestar a través da creación de novos servizos ou a través da ampliación ou redefinición dos xa existentes.

Ademais, é preciso indicar que na actualidade os equipamentos de benestar que se atopan operativos na Comarca poden actuar como centros de atracción de persoal formado, sendo de especial interese a presenza no IES Félix Muriel do Ciclo Medio de Atención a persoas en situación de dependencia dentro da Formación Profesional da familia de Servizos socioculturais e á comunidade. Esta presenza supón un elemento diferencial á hora de avanzar no peche de círculo de formación/inserción laboral de profesionais de elevada capacitación.

Dentro da relación entre a dinamización económica do territorio (ou a continuación da mesma) e as políticas de benestar, o SAF é un servizo de elevado impacto en termos de creación de postos de traballo e de indubidable valor social. Na actualidade, o SAF xestionado polos Concellos está a xerar ó redor de 130 postos de traballo de proximidade, co cal non é posible abstraerse da importancia deste servizo a nivel laboral, debendo avanzar tanto para consolidar este servizo como para mellorar as condicións xerais do mesmo garantindo así que sexa considerado atractivo a nivel laboral.

Dentro desta lóxica, é preciso facer referencia ás ferramentas que na actualidade están a disposición das administracións locais á hora de incidir na dinamización económica local. Neste sentido, a lexislación vixente a través da utilización de cláusulas sociais, laborais e medioambientais, así como da reserva de contratos⁴⁴, permite mellorar a colaboración coas entidades sociais, por exemplo, a través dos seus centros especiais de emprego que teñen especial relación cos centros ocupacionais (AMICOS e AMBAR), o cal contribúe á xeración de economías de proximidade de especial valor para colectivos específicos.

Recomendación 2. Mellora da oferta comarcal de formación dirixida á atención ás persoas.

Tanto o fomento de iniciativas económicas de benestar de carácter endógeno como a atracción das mesmas deben xerar emprego de calidade de proximidade, sendo un dos seus alicerces a presenza de profesionais coa formación axeitada para dar resposta ós servizos de benestar que se presten.

---

⁴⁴ Disposición adicional 4ª da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de contratos do sector público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro do 2014.

Neste sentido, a Comarca conta co IES Félix Muriel que está a ofrecer o Ciclo Medio de Formación Profesional de atención ás persoas en situación de dependencia, co cal o territorio está a contar cun activo substancial que xera anualmente persoal de elevada capacitación para responder ás necesidades sociais.

Con todo, os equipos técnicos municipais afirman que, na actualidade, servizos como o SAF están en fase de expansión (o caso da evolución do SAF libre concorrencia do Concello de Rianxo nos últimos anos é exemplar), polo que a súa demanda de persoal formado supera as posibilidades do IES, debendo avanzar no deseño de accións que permitan á poboación acceder ó certificado de profesionalidade correspondente.

Así, ferramentas como os obradoiros de emprego demostraron ser de importante utilidade polo que é preciso incidir nelas mellorando a selección de perfís e garantindo que os/as profesionais formados/as accedan ós postos de traballo ofertados polos diferentes prestadores.

Ademais, estas accións xerarán persoal formado para a súa inserción nos equipamentos de benestar que se localizan na Comarca, o cal redundará, como se menciona con anterioridade, tanto na mellora da prestación de servizos, como na xeración de economías de proximidade para a atracción/retención de poboación.

Con todo, nesta mesma liña e tendo en conta tanto a situación da poboación na Comarca como a presenza de equipamentos de benestar, bótase en falla a ampliación no IES da oferta de formación da familia dos Servizos socioculturais e á comunidade, como poden ser os Ciclos Superiores de Educación Infantil ou Integración Social (só presentes nas grandes cidades da provincia), que poderían completar un interesante abano de formación dirixida ós servizos de benestar, convertendo á Comarca nunha centralidade formativa que dea resposta ás súas propias necesidades e ás necesidades de territorios lindeiros.

Recomendación 3. Programa de estabilidade das entidades sociais e das actividades das entidades asociativas radicadas na Comarca.

Ó longo do documento salientase a importante presenza de entidades sociais na Comarca e, sobre todo, da xestión de diferentes equipamentos de benestar que estas entidades do TSAS están a levar adiante, asumindo, sobre todo, traballo relacionado coas persoas con discapacidade.

Neste sentido, a raíz da elevada complementariedade entre os servizos de benestar de titularidade pública e os asumidos polas entidades do TSAS, na Comarca dáse unha situación de interdependencia que é preciso ter en conta para xerar novas actuacións que amplíen o abano das existentes e que melloren a profundidade das mesmas.

Así, non só é preciso que os equipos municipais melloren o seu coñecemento e coordinación coas entidades sociais, e cos servizos que estas ofrecen nos seus equipamentos e na súa

actividade xeral co obxectivo de asentar unha actuación conxunta en forma de *rede*, senón que é preciso avanzar cara fórmulas de estabilidade da actividade destas entidades.

Esta estabilidade debe partir, tanto das propias entidades locais como de institucións superiores ós Concellos que teñen entre as súas liñas de actuación a colaboración e o cofinanciamento de entidades sociais. Esta estabilidade debe colaborar para garantir o funcionamento cotiá das entidades e dos seus equipamentos, de elevado interese social local e comarcal, e debe ser o elemento que una ós diferentes actores para a xeración de actividades conxuntas e complementarias.

Ademais, na liña da mellora da colaboración entre Administracións locais e tecido asociativo en clave de benestar, a intensidade dos fluxos de comunicación non só se debe circunscribir ás entidades do TSAS, senón que debe ser ampliada a outras entidades asociativas de carácter cultural, deportivo... Dende este punto de vista, a mellora da comunicación coas entidades asociativas tanto a nivel sectorial como territorial mellorará o deseño e a implementación das accións de benestar, multiplicando o seu efecto e chegando a máis potenciais usuarios/as.

É dicir, a nivel local é preciso contar cunha estrutura de gobernanza informal que dea capacidade ó equipo de benestar de integrar achegas das entidades para a mellora do deseño das actividades, ó tempo que se conte con elas para a difusión e implementación. Do mesmo xeito, as actividades das entidades asociativas deben ser deseñadas atendendo ás prioridades do benestar e da inclusión e deben contar co apoio dos equipos técnicos municipais á hora da súa implementación.

Esta gobernanza xerará maiores capacidades para as accións de benestar, maior riqueza no deseño e maiores posibilidades de mellorar a calidade de vida das persoas, sobre todo tendo atendendo ás circunstancias daquelas que viven en contornas de elevada dispersión.

Recomendación 4. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES da Comarca e as ANPA.

Tal como se menciona ó longo do documento, os equipos técnicos dos Concellos consideran o traballo en rede coas institucións educativas un aspecto no que é preciso mellorar e do cal depende o éxito de numerosas accións de carácter multisectorial.

Esta mellora recomendada supón avanzar con respecto a un modelo de traballo entre os departamentos de benestar locais e os centros educativos de carácter reactivo, pasando a traballar proactivamente, é dicir, establecendo programacións conxuntas estables que, como se indica, poidan responder a diferentes propósitos que van, por exemplo, dende a loita contra as adiccións, ás actividades de carácter interxeneracional.

Así, co foco posto na xeración de accións en rede entre os centros escolares e os departamentos locais de benestar, detéctase un amplo espazo de traballo no eido das relacións comunitarias interxeneracionais.

Dentro deste campo, aínda que no marco dun programa de colaboración máis amplo, débense aproveitar as potencialidades que a proximidade xera para o deseño de actividades conxuntas de transmisión de tradicións, oficios, lendas ou toponimias e camiños tradicionais entre as persoas maiores usuarias das actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e dos IES, na liña, por exemplo, do Programa Arrollos do Concello de Rianxo.

Estas experiencias poden ser recollidas e recompiladas polo seu elevado interese en termos de difusión en múltiples formatos, tanto entre o público xeral como entre profesionais especializados/as, xerando material de interese para publicacións de carácter académico.

Ademais, esta colaboración entre os departamentos de benestar locais e os CEIP e as ANPA debe ser expandida a outros eidos, entre os cales salienta a posibilidade de deseñar programas de nutrición saudable de proximidade en equidade, accións estas que inciden na xeración de economías locais e que ó mesmo tempo trasladan ó alumnado a posibilidade de almorzar de xeito saudable e equitativo, loitando así contra os casos de risco de pobreza infantil. Neste sentido, é preciso aproveitar o caudal de coñecemento que na actualidade está a acumular Cruz Vermella co programa que está a desenvolver en Rianxo que conxuga merendas saudables con reforzo escolar e apoio ó éxito educativo, tecendo redes de colaboración co profesorado e alumnado do Ciclo Superior de Dietética que se está a impartir no IES da Pobra.

Unha derivada salientable do traballo conxunto é a posibilidade que se abre para os equipos técnicos de xerar novos ámbitos de actuación, tal como é o caso do traballo con colectivos de persoas inmigradas que se está a desenvolver en Ribeira. Neste sentido, é interesante abrir os servizos de benestar locais á posibilidade de incorporar nos programas de prácticas laborais ó alumnado do Ciclo Medio de Atención ás persoas en situación de dependencia do IES Félix Muriel, ampliado esta posibilidade ós prestadores do SAF ou ás entidades do TSAS que xestionan equipamentos na Comarca.

Finalmente, na liña de ampliar o abano de servizos ofertados dende os departamentos de benestar, e en relación coas familias e coa infancia, considérase de especial interese redeseñar e expandir as iniciativas relacionadas coas Escolas de Familia que, como se indica no caso de Rianxo, son consideradas de éxito, pero que precisan unha actualización metodolóxica e chegar a maior cantidade de potenciais usuarios/as para mellorar no establecemento/reforzo de redes de socialización, favorecendo a intensificación da vida comunitaria.

Recomendación 5. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os Centros de Saúde, os IES e o Hospital da Barbanza.

Na liña do mencionado con respecto á colaboración entre os departamentos de benestar e as institucións educativas, os equipos técnicos municipais recoñecen o traballo conxunto cos Centros de Saúde como outro dos elementos a mellorar.

Dentro das posibilidades que abre o establecemento de redes de actuación cos Centros de Saúde, e na lóxica de xeración/rexeneración de hábitos comunitarios que fagan máis atractivo o territorio para a atracción/retención de poboación, atópase o deseño (baixo criterios sanitarios) de actividades relacionadas coa activación física das persoas maiores aproveitando camiños tradicionais e roteiros recuperados, o deseño de obradoiros relacionados coa nutrición saudable, ou o deseño de actividades de información e orientación sobre saúde sexual nos IES.

Neste sentido, é de importancia ter en conta que na actualidade no IES da Pobra estase a impartir un Ciclo Medio de Formación Profesional de coidados auxiliares de enfermaría, polo cal este tipo de programas en rede de carácter sociosanitario serían un campo de actuación axeitado para a colaboración coa formación.

Ademais, non é posible obviar que a presenza do Hospital da Barbanza xera un salientable abano de posibilidades para a colaboración conxunta entre os departamentos locais de benestar e os equipos do centro hospitalario, sobre todo a través da presenza de profesionais do traballo social no mesmo. Esta coordinación potenciaría e complementaría as actuacións que, por exemplo, está levando adiante o Concello de Ribeira nos centros educativos en materia de prevención de adiccións en colaboración coa Asociación Renacer.

Ademais, tamén é posible deseñar protocolos de actuación para a detección e actuación en casos de soidade, casos de saúde mental ou casos de adiccións. Así, dun xeito complementario co SAF, a colaboración co sector saúde debe contemplar a redacción de protocolos conxuntos en situacións de emerxencia sanitaria nos domicilios para as persoas auxiliares do devandito SAF.

Como se pode comprobar, dende o liderado local dos departamentos de benestar é posible incidir tanto na dinamización de sectores económicos de elevado impacto laboral, como na creación de estratexias de mellora da vida comunitaria, favorecendo o establecemento de redes de actores que traballen no territorio para a mellora do benestar e a calidade de vida da poboación, e favorecendo de xeito directo e indirecto a capacidade de atracción/retención de poboación na Comarca.

B) A soidade e o avellentamento.

A evolución demográfica observada na Comarca supón que, se ben se inicia un proceso de perda de poboación no que se afondará a medio prazo, esta evolución polo momento non é profunda co cal, en termos xerais non é posible falar de devalo demográfico.

Con todo, os datos relacionados co avellentamento amosan unha tendencia ó emparellamento cos datos xerais de Galicia e da provincia, co cal é posible afirmar que a Comarca se insire nun proceso de avellentamento que, a pesar de que non ter a intensidade dos territorios de referencia, é unha realidade.

Este avellentamento dáse, sobre todo, nas parroquias máis rurais dos Concellos, xa que os núcleos urbanos están a ter un efecto centralidade salientable. Así, este efecto centralidade dáse a nivel comarcal nos núcleos de Boiro e Ribeira e, a nivel municipal, nos núcleos de Rianxo, A Pobra (aínda que este non gaña poboación), e os xa mencionados Ribeira e Boiro.

Este proceso vai construíndo unha equiparación entre ruralidade e avellentamento que conta coa derivada da soidade como efecto da perda de poboación nestes núcleos rurais, e que a curto prazo constituirá un reto para os equipos de benestar locais.

De tódolos xeitos, é importante ter en conta que o fenómeno do avellentamento e da soidade non é único do eido rural, detectándose tamén nos núcleos urbanos se ben nestes casos non está relacionado co illamento físico (provocado pola perda de poboación ou desaparición dos veciños) senón que se relaciona coa perda das relacións sociais ou da vida comunitaria.

Dende as políticas de benestar, na actualidade, estase traballando de xeito directo ou indirecto en relación á soidade e ó avellentamento dende un duplo punto de vista. Dende o punto de vista dos coidados, salienta pola súa elevada capilaridade e impacto o SAF que, nas súas dúas modalidades, chega a un elevado número de fogares e de persoas maiores.

Ademais, tamén salienta o programa de Teleasistencia que, tanto en relación á dependencia como o propio da Deputación da Coruña, son ferramentas moi utilizadas e valoradas tecnicamente para o seu uso en situacións de soidade.

Dende o punto de vista comunitario, os Concellos están traballando na xeración dunha salientable oferta de actividades relacionadas coa activación (física, memoria...) ás que subxacen obxectivos implícitos/explicitos de revitalización relacional para as persoas usuarias, aínda que a profundidade destas accións é fragmentada, de tal xeito que se amosa preciso potencialas e actualizalas, á vez que dotalas de ferramentas complementarias que minimicen o efecto negativo que servizos como o transporte público (ou a ausencia do mesmo) teñen á hora de incidir na vida social das persoas.

Neste sentido, e dende un punto de vista integral, é posible orientar un mesmo programa a diferentes obxectivos. Este é o caso da primeira recomendación.

Recomendación 6. Actualización e ampliación do programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña.

Os equipos técnicos dos Concellos da Barbanza recoñecen que o programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, non só é unha ferramenta de importante eficacia á hora de loitar contra a

soidade, senón que é moi valorada polas persoas usuarias polo seu funcionamento, así como polos propios equipos técnicos.

Con todo, é posible mellorar o rendemento deste programa dende varias ópticas diferentes. En primeiro lugar, a través da ampliación da resposta ás situacións de soidade. Na actualidade estanse a detectar casos onde o illamento físico nos núcleos rurais e a soidade se complementan, non existindo nas proximidades dos/as usuarios/as fogares habitados que sexan susceptibles de recolleren as chaves dos fogares dos/as usuarios/as.

Neste sentido, e tendo en conta que esta situación previsiblemente se verá incrementada, é preciso incorporar ó programa protocolos de colaboración con Protección Civil, coa Policía Local, cos servizos de emerxencia sanitaria ou coa Garda Civil, alén dos propios equipos de benestar municipal, para contar coas devanditas chaves dos domicilios das persoas usuarias que teñan problemas á hora de atopar fogares nas súas proximidades onde depositaren as chaves.

En segundo lugar, é preciso incidir na difusión do programa para mellorar o coñecemento social do mesmo e incrementar a súa demanda. Neste sentido, na liña do xa mencionado con anterioridade, un elemento fundamental para a mellora da difusión dos programas é a colaboración coas entidades asociativas, de tal xeito que poidan operar a xeito de altofalantes e, no caso de teleasistencia, transmitir a importancia do programa para a mellora da calidade de vida e da seguridade das persoas, sobre todo en casos de soidade e illamento.

Esta recomendación, atendendo á ampliación de medidas dixitais de seguridade coas que conta o vixente Programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, atópase na liña do traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa implantación de medios tecnolóxicos para mellorar a permanencia das persoas maiores nos fogares a través da mellora da seguridade (Fogar dixital). Como se pode observar, este é un eido no que se está a traballar dende diferentes entidades e iniciativas, xerando unha fiestra de oportunidade a través da creación de sinerxias que deben ser aproveitadas dende o local para a mellora efectiva das condicións de vida da poboación con necesidades especiais.

Recomendación 7. Actualización e ampliación das actividades levadas a cabo con persoas maiores.

Na actualidade as actividades relacionadas co envellecemento activo ou, en termos xerais, dirixidas ás persoas maiores, son un elemento común a tódolos Concellos da Comarca que amosan, como se mencionou con anterioridade, non só unha importante vitalidade, éxito e demanda entre os colectivos obxectivo, senón a súa validez tanto dende o punto de vista da actividade levada a cabo, como dende os obxectivos implícitos de mellorar a socialización das persoas maiores e xerar motivacións para saíren dos fogares e se relacionaren, con todo o que isto implica en termos de activación psicolóxica.

Con todo, é posible introducir novos elementos dentro do deseño das programacións co obxectivo de avanzar na súa actualización e incremento da profundidade das mesmas. Así, por exemplo, é posible mellorar no deseño de actividades interxeneracionais tanto a través do contacto entre a programación de accións para as persoas maiores cos centros educativos, como a través da programación de accións para persoas maiores que se vencellen con entidades sociais ou veciñais na que se integre de xeito explícito á mocidade ou á infancia.

Este é un exemplo de posibilidades de ampliación do alcance das actividades dirixidas ás persoas maiores que, en termos xerais, deben ser obxecto de actualización metodolóxica e de innovación.

Ademais, é preciso indicar que a curto/medio prazo vai haber un troco substancial dos perfís de persoas maiores usuarias destas actividades, emerxendo un tipo de persoa maior activa, usuaria da tecnoloxía e con inquiredanzas de carácter cultural; características estas ás que se deben adaptar as programacións actuais para manter a súa vitalidade e éxito.

Así, ábrese a posibilidade de introducir a óptica do benestar nas actividades desenvolvidas relacionadas co sendeirismo ou coa organización de viaxes e excursións, potenciando o seu contido cultural, de recuperación etnográfica e, na liña do mencionado con anterioridade, aproveitando para a introdución da óptica interxeneracional.

Recomendación 8. Expansión dos programas de prevención do deterioro cognitivo e de traballo con familiares cuidadores.

Na actualidade, unha das entidades do TSAS con maior experiencia en traballo con persoas afectadas por Alzheimer en Galicia, como é AGADEA, atópase xestionando o Centro de Día de Ribeira de Alzheimer e outras Demencias Neurodexenerativas da rede pública galega de Alzheimer.

Esta presenza supón un activo na rede de entidades que traballan en materia de benestar na Comarca, xa que proporciona un coñecemento específico sobre as actuacións en materia de prevención e de tratamento con persoas afectadas por deterioro cognitivo, así como coas súas familias e persoas cuidadoras.

Neste sentido, considérase de interese o deseño e a extensión de programas específicos de prevención do deterioro cognitivo a través da detección e realización de actividades de estimulación cognitiva, activación física e activación social das persoas, tendo en conta a prestación de servizos auxiliares como é o caso do transporte adaptado.

Ademais, tamén se considera de interese o deseño de programas de apoio a familiares de persoas afectadas polo Alzheimer e outras demencias que, tanto a nivel de apoio psicolóxico individual, como a nivel grupal, ofrezan ás persoas usuarias a posibilidade de compartir experiencias ou de asistir a xornadas de formación, sempre tendo en conta a necesidade de contar con servizos auxiliares de apoio.

Con todo, estes programas de apoio ás familias e cuidadores/as non se deben circunscribir unicamente ó deseño de actividades específicas para este colectivo, senón que esta especificidade debe ser complementaria coa súa inclusión noutro tipo de actividades xerais deseñadas polo Concello (actividades culturais, deportivas, sendeirismo, lecer...) que deben contar coa posibilidade de acceder a servizos auxiliares para o coidado das persoas dependentes.

O elevado interese destes programas supón a necesidade de realizar un esforzo en termos de difusión dos mesmos para a captación de usuarios/as ou persoas interesadas. Neste sentido, ademais das ferramentas habituais de difusión municipal e outras innovadoras (como poden ser as liñas municipais de whatsapp, por exemplo), recoméndase a transmisión da información relacionada co programa a través das diferentes actividades deseñadas especificamente para persoas maiores polos Concellos, complementando isto coa utilización de establecementos de proximidade (hostalaría, centros de saúde, farmacias, pequeno comercio...) como rede de transmisión de información, así como coa difusión a través das entidades asociativas locais.

Finalmente, para a operativización desta recomendación considérase preciso establecer unha reflexión sobre a posibilidade de localizar un equipo específico de xeito central a nivel comarcal, ou sobre outro tipo de posibilidades como pode ser, por exemplo, a liña de traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) a través de unidades móbiles que complementen estes servizos de información e prevención de demencias con outros relacionados coa podoloxía e oftalmoloxía, tal como actúa o devandito proxecto en diferentes Concellos da provincia.

Recomendación 9. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES, as entidades asociativas e as ANPA.

O programa, que nos apartados anteriores tiña o obxectivo de establecer vencellos comunitarios e interxeneracionais entre as persoas maiores asistentes ás actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e IES, ten á súa vez o obxectivo de, dende o mesmo punto de vista comunitario, contribuír ó reforzo das relacións sociais entre as persoas maiores, polo que é unha ferramenta de salientable utilidade á hora tanto de incidir no avellentamento activo como á hora de incidir na soidade.

Neste sentido, este programa debe ser ampliado incluíndo experiencias que, tanto desenvolvidas polos Concellos como polas entidades asociativas ou culturais en activo a nivel municipal ou parroquial, son de especial interese pola potencialidade interxeneracional que teñen.

Así, como se mencionaba con anterioridade, de cara á mellora e consolidación das redes comunitarias nas que se integran as persoas maiores, así como para facilitar a transmisión de cultura e valores, considérase de interese potenciar a transmisión destas experiencias ó

alumnado dos CEIP e dos IES coa colaboración das ANPAS, facilitando deste xeito a integración de pais e nais nestas experiencias.

Neste sentido, é posible aproveitar o coñecemento xurdido nos Obradoiros de Memoria que os Concellos teñen como unha das súas principais actividades (segundo o exemplo do Programa de Arrollos para a Infancia do Concello de Rianxo), así como outras actividades especificamente desenvolvidas polas persoas maiores de cara ó seu pulo e ampliación.

Deste xeito, os obradoiros e actuacións multisectoriais mencionadas xerarán novas redes de socialización das persoas maiores, elemento este que para ser maximizado debe ir acompañado dun especial esforzo de difusión das iniciativas e captación de usuarios/as, superando os colectivos que tradicionalmente asisten de xeito asiduo ás diferentes actividades de benestar.

Con todo, a pesar de que a capilaridade das actividades municipais é salientable, sobre todo das relacionadas co lecer, é preciso indicar que o perfil das persoas asistentes ás mesmas non responde ó da persoa en situación de soidade, para o cal é preciso deseñar novos programas específicos.

Recomendación 10. Deseño dun programa específico de detección e intervención coas persoas en situación de soidade.

Na actualidade estanse a desenvolver programas específicos de detección e intervención coas persoas en soidade, aínda que estes se levan adiante sobre todo en grandes cidades, como é o caso da Coruña.

No contexto da Comarca é posible identificar, por unha banda, contornas amplamente urbanizadas como é o caso dos núcleos urbanos de Ribeira, A Pobra ou Boiro, en tanto que tamén é posible identificar amplas zonas de carácter rural. Neste sentido, alén dos contextos, é preciso deseñar programas que sigan a liña da revitalización e utilización das redes comunitarias co obxectivo de obter información e previr situacións problemáticas.

Así, os programas de detección e intervención coas persoas en soidade deben ser deseñados tendo en conta a existencia e vitalidade local das redes comunitarias e veciñais coas que colaborar para levalos adiante. Neste sentido, en contornas rurais máis avellentadas estase a observar un proceso de esmorecemento destas redes comunitarias e veciñais no que é preciso incidir co obxectivo de *utilizalas* para mellorar a calidade de vida e a autonomía relacional das persoas.

En contornas urbanas as redes comunitarias son diferentes, vencellando a soidade non ó illamento físico, senón ó illamento social. Con todo, o programa de detección e intervención en situacións de soidade debe colaborar con actores comunitarios colaboradores que actúen a xeito de *antenas* (bares, quioscos, farmacias, Centro de Saúde, parroquia, asociacións locais...), e detecten a presenza de persoas en soidade e as súas principais problemáticas para, a continuación, informar ós departamentos de benestar locais que, a través de ferramentas de carácter comunitario, ou dos servizos propios do Concello (caso do SAF, ou do programa de

Teleasistencia), ou a través das entidades sociais mediante voluntariado ou accións específicas das propias entidades, traballará para a revitalización das redes sociais destas persoas evitando así a soidade e os posibles efectos negativos da mesma.

Este mesmo programa operará a xeito de prevención en casos, por exemplo, como o das persoas cuidadoras de dependentes. Así, estas persoas que contan con servizo de SAF, serán informadas de todo tipo de actividades de lecer e respiro para evitar que a intensidade e extensión no tempo das tarefas de coidado leven aparelado a desaparición das súas redes relacionais. Con todo, para este colectivo, as accións deseñadas dende os departamentos de benestar locais deben contar con servizos paralelos de coidado que cubran as súas tarefas familiares.

Ademais, este programa atópase intimamente relacionado con outros programas xa existentes, como pode ser o Xantar na Casa xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, que deben ser intensificados xa que operan a xeito de dupla ferramenta contra o illamento a través da xeración de menús saudables, individualizados e de calidade.

Finalmente, é preciso facer unha especial reflexión sobre as actividades relacionadas co voluntariado que, como se indica con anterioridade, son unha ferramenta importante para potenciar as accións de benestar co liderado público e que nos Concellos da Comarca son considerados como un elemento de benestar que é preciso potenciar.

Así, os programas de voluntariado contan cun percorrido que se debe aproveitar, sobre todo en contacto directo coas entidades asociativas tanto da Comarca como daquelas que traballan na Comarca, e que poden incrementar as ferramentas tanto relacionadas coa detección de situacións de soidade como de minoración dos seus efectos a raíz non só da mera compañía prestada ós/ás usuarios/as, senón da incorporación destas persoas usuarias a redes de socialización que os leven a, progresivamente, deixar a soidade.

Neste sentido, a creación de redes de voluntariado estable, aproveitando a experiencia coa que contan entidades sociais como Cruz Vermella coa que xa se está a colaborar na Comarca, e a súa focalización en axentes de elevado coñecemento de proximidade (farmacias, bares, comercio de proximidade, quioscos...) potencia a capacidade das mencionadas *antenas* e amplía o seu efecto a numerosos eidos nos que traballar, converténdose nunha potente ferramenta multipropósito das políticas locais de benestar.

Recomendación 11. Potenciar os sistemas de transporte público local.

Na actualidade os Concellos de Ribeira e Rianxo contan con servizos locais de transporte público que comunican diferentes parroquias cos núcleos dos Concellos e que, dende a óptica dos equipos de benestar, son considerados como un éxito.

Con todo, a pesar da existencia destas iniciativas locais, considérase preciso actuar dende un dobre punto de vista en relación á mobilidade.

En primeiro lugar, potenciando os sistemas de transporte local para facer que cheguen a máis parroquias, como pode ser o caso do Concello de Rianxo, mellorar a súa difusión e as súas capacidades e fomentar o seu uso entre a poboación.

En segundo lugar, mellorando a conectividade dos sistemas locais coas grandes rutas. Neste sentido é preciso ter en conta os fluxos, horarios e centralidades xa que, no caso da Comarca, cóntase tanto con diferentes equipamentos de carácter empresarial que atraen importantes cantidades de persoas traballadoras, como con equipamentos sanitarios de referencia que se constitúen como auténticas centralidades e nós de comunicación con necesidades propias ós que é preciso responder.

Ademais, estes sistemas de transporte local, e o deseño da rede de conectividade co sistema supralocal, deben ser mellorados atendendo a múltiples criterios que van dende a mellora da interacción social das persoas maiores que residen en núcleos rurais (facilitando visitas ós Centros de Saúde ou a organismos oficiais, por exemplo), da mocidade que reside en núcleos urbanos ou rurais (facilitando a mobilidade en relación á escola ou ó lecer), ou das persoas en idade activa (facilitando a mobilidade para acceder ás centralidades laborais). É dicir, é preciso establecer unha reflexión sobre a mobilidade local para seleccionar o mellor sistema de transporte acaído a cada territorio, en tanto que esta análise tamén debe ser ampliada á elaboración dun programa comarcal de transporte adaptado específico en relación coas entidades sociais e cos equipamentos que traballan na comarca establecendo unha coordinación entre os sistemas de transporte e as necesidades sociais.

Con todo, amósase preciso aproveitar o caudal de coñecemento das experiencias que están a operar, que se consideran de elevado interese, para avanzar e completar un servizo de mobilidade local efectivo integrado na rede comarcal.

Finalmente, dentro deste programa, tamén é preciso iniciar accións de información/sensibilización/concienciación sobre o axeitado uso de vehículos sen carné que, en colaboración coas autoridades de seguridade viaria, protección civil e tráfico, incidan sobre o colectivo obxectivo de persoas maiores.

C) As múltiples exclusións.

Ó longo da diagnose e das conclusións foron expostas diferentes formas de exclusión que afectan á poboación na Comarca, salientando tanto aquelas de carácter económico relacionadas coa disposición de rendas, como as que teñen un carácter relacional vencelladas coa soidade, coa discapacidade ou as xeradas coas diferentes adicións.

Neste sentido, e directamente vencellado coa dinamización económica que, como se mencionou, é un elemento fundamental á hora de xerar capacidade de atracción dos territorios para a fixación de poboación e na loita contra a exclusión social derivada do risco de pobreza, nos Concellos da Comarca amósase como prioritario o establecemento de coalicións entre os departamentos de

benestar e os de promoción económica e emprego ou desenvolvemento local, coa finalidade de conectar ámbalas políticas públicas co obxectivo de incidir sobre a xeración de economías de proximidade e, polo tanto, para xerar postos de traballo que garantan rendas suficientes para a poboación.

Estas coalicións internas deben ser expandidas á creación de dinámicas de traballo conxunto coas entidades asociativas que traballan no territorio, salientando pola súa importancia aquelas que traballan coas persoas con discapacidade, sobre todo tendo en conta a pouca presenza de equipamentos específicos públicos na Comarca para a súa atención.

Ademais, é preciso facer referencia ó activo que supón a existencia na Comarca de equipamentos especificamente deseñados para o traballo con persoas con discapacidade. Esta presenza abre novas posibilidades para o traballo na inclusión deste colectivo dende múltiples puntos de vista, entre os que salienta o de carácter laboral ou o lecer, sendo preciso deseñar actuacións específicas para incidir neste campo de actuación.

Recomendación 12. Deseño e creación de Bolsas de Traballo locais.

Con anterioridade mencionábase a necesidade de xerar *coalicións* entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego municipais co obxectivo de integrar as axendas do benestar e da dinamización económica para avanzar no proceso de atracción/retención de poboación.

Una das derivadas máis salientables da potencialidade desta *coalición* é a incidencia sobre os colectivos en risco de pobreza ou exclusión social, cos que é posible traballar non unicamente en termos de elaboración de itinerarios formativos, senón superando a inserción laboral a través de programas específicos integrándoos en ferramentas máis amplas e de maior alcance.

Así, a experiencia das diferentes Bolsas de Traballo coas que contan na actualidade Concellos na provincia é positiva á hora de establecer tanto iniciativas de intermediación entre a oferta laboral achegada por empresas e a demanda de postos de traballo solicitada polas persoas desocupadas, como á hora de establecer prioridades atendendo á existencia de diferentes colectivos obxecto de especial atención que poidan ser susceptibles de inserción efectiva.

Ademais, é importante ter en conta a experiencia acumulada polos equipos de promoción económica e orientación laboral dos Concellos da Comarca, que están facer un esforzo especial na difusión de ofertas de traballo a través das redes sociais municipais, co cal estanse a explorar na actualidade múltiples vías de difusión destas ofertas que melloran o seu coñecemento social e van na liña do fomento das economías de proximidade.

A intermediación laboral debe ser complementada co apoio á xeración de novas iniciativas económicas de proximidade. Neste sentido é interesante afondar nas xa mencionadas *coalicións*

internas xa que estas ferramentas poden ser obxecto de interese por persoas coas que se estea a traballar dende benestar.

De tódolos xeitos, a xeración de novas iniciativas económicas non é o único xeito de promover unha mellor inserción laboral de persoas con determinadas necesidades xa que, por exemplo, os Concellos xestionan o SAF que, como se puido comprobar, conta cun volume e cunha intensidade de recursos humanos que o fan unha oportunidade ó mesmo tempo que se estima a súa expansión, para responder á cal é preciso contar con persoal capacitado.

Recomendación 13. Creación dun sistema de bonificación local ás matriculas das accións formativas relacionadas co SAF.

Tal como se observou con anterioridade, o SAF non só é unha oportunidade laboral actual, senón que se prevé unha expansión do mesmo e, polo tanto, o incremento da demanda de persoal capacitado.

Neste caso, tendo en conta a feminización dos perfís que prestan servizo no SAF e o feito de que é un colectivo de especial atención polas políticas de benestar locais, ademais do efecto multiplicador que pode xerar en termos de fixación de poboación, é preciso fomentar o acceso á capacitación requirida para poder acceder ós procesos de selección dos diferentes prestadores a través dun sistema de bonificación ou bolsas que minore os custos da formación ás persoas en situación de desemprego.

Ademais, a pesar de que ó longo das presentes recomendacións se recolle a presenza de accións formativas territorializadas na Comarca, é preciso ter en conta os custos de desprazamento para o alumnado, de xeito que este concepto complete a mencionada bonificación ou bolsa de apoio ós estudos.

Recomendación 14. Fomento dunha contratación pública socialmente responsable.

A introdución tanto das cláusulas sociais, laborais e medioambientais así como a utilización da reserva de contratos⁴⁵ nas licitacións públicas está a converterse nunha ferramenta para que a contratación pública incida na dinamización dos sectores económicos de proximidade e na mellora da inclusión laboral de determinados colectivos con necesidades especiais, sempre dentro do respecto ó principio de seguridade xurídica.

Esta utilización é posible se previamente existe unha extensión das coalicións internas mencionadas con anterioridade entre os departamentos de benestar e promoción económica

---

⁴⁵ Disposición adicional cuarta da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de Contratos do Sector Público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro de 2014.

loais, ós departamentos de carácter xurídico e financeiro, de tal xeito que o Concello utilice un completo abano de alternativas no apoio das políticas de benestar.

A introdución destas ferramentas é posible, e na provincia existen diferentes experiencias de éxito, en licitacións tales como as relacionadas coa recollida e xestión de RSU, por exemplo, de elevada contía económica e de importante intensidade en termos de persoal requirido.

Con todo, na liña do mencionado con anterioridade, o uso das cláusulas sociais e a reserva de contratos por parte das administracións debe atender á normativa vixente, garantindo a seguridade xurídica dos procedementos de contratación.

Recomendación 15. Deseño e implementación dun programa comarcal de prevención de adiccións entre a infancia e mocidade.

Na actualidade estanse a espallar ou repuntar diferentes adiccións entre a mocidade. Algunhas delas, como as relacionadas co consumo de alcohol, contan cun importante asentamento social que, en determinados casos, se agrava a raíz do fenómeno do botellón en lugares localizados. Outro tipo de adiccións son máis novidosas e, polo tanto, máis difíciles de identificar e de traballar con elas. Trátase, por exemplo, das adiccións ás novas tecnoloxías e ós teléfonos móbiles que, na mocidade, poden derivar en diferentes tipos de acoso. Ademais, outra derivada das adiccións de carácter tecnolóxico na mocidade é a relacionada coas apostas e co xogo, tanto nas casas de apostas como a través dos *smartphones*.

Así, se ben se constata a existencia nos centros escolares de actividades de carácter puntual relacionadas coas adiccións mencionadas, estas non son estables nin continuas no tempo como se recoñece por parte dos diferentes equipos técnicos municipais, dificultando a posibilidade de establecer medicións e avaliacións dos seus efectos, así como impedindo o seguimento e garantía de éxito das mesmas.

Deste xeito, considérase necesario o deseño dun programa estable de información e prevención sobre diferentes tipos de adiccións, con especial fincapé nas de carácter tecnolóxico e nas súas derivadas relacionadas co acoso e coa ludomanía. Este programa debería ser complementario coas diferentes accións que se desenvolven, de xeito puntual, por parte dos propios CEIP ou IES, de tal xeito que o deseño territorializado achegará unha maior riqueza e unha maior adaptación ás circunstancias locais.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, debe contar tanto cos centros educativos como coas ANPAS, considerando fundamental para o seu éxito a implicación das familias, para as que se desenvolverán accións específicas de información e sensibilización.

Ademais, é preciso complementar estes programas con outras accións levadas adiante en relación co traballo con colectivos específicos como os *ninis*, ou sectoriais en relación á igualdade ou á sexualidade, completando un abano de actividades de prevención de elevado impacto.

Como se pode comprobar, o traballo conxunto entre as institucións educativas e os departamentos municipais de benestar é básico á hora de establecer estratexias de prevención. A potencialidade desta colaboración tamén abre portas para o desenvolvemento de programas relacionados coa nutrición infantil saudable que poden ser *refocalizados* atendendo á prioridade de loitar contra a exclusión social e a pobreza infantil dende a garantía da equidade.

Recomendación 16. Deseño de programas de nutrición saudable de proximidade en equidade nos CEIP e nos IES da Comarca.

Na actualidade, unha das principais derivadas da desigualdade económica provocada, en grande medida, pola recente crise económica, é a relacionada coa pobreza e o risco de exclusión infantil.

Este risco de exclusión infantil afecta á nutrición dos nenos e nenas, que en vez de caracterizarse polo consumo de alimentos saudables, se centra en consumo de procesados de baixo valor nutricional e baixo custo, afectando polo tanto ó seu desenvolvemento físico e mental, ó mesmo tempo que incide de xeito substancial no seu desenvolvemento académico.

Para paliar este fenómeno é posible o desenvolvemento dun programa de almorzos saudables de proximidade que, co obxectivo explícito de fomentar o consumo de alimentos de proximidade non procesados, tamén conta co obxectivo implícito de garantir o axeitado almorzo de todo o alumnado dos CEIP ou dos IES sen establecer diferenzas entre eles.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, suporía a posta en contacto de (I) produtores, (II) persoal especializado en nutrición, (III) cociñas e/ou servizos de alimentación dos centros educativos, (IV) profesorado, (V) alumnado, e (VI) ANPAS; para o cal se debe contar co apoio tanto das diferentes concellerías municipais (con especial atención a promoción económica e emprego pola súa relación cos produtores de proximidade), así como da dirección dos centros educativos.

Ademais, para a implementación deste programa é posible contar coa experiencia que ten Cruz Vermella na súa colaboración co Concello de Rianxo, así como cos profesionais da docencia e alumnado do IES da Pobra do Ciclo Superior de Dietética.

Recomendación 17. Deseño de programas de fomento do coñecemento da multiculturalidade e inclusión das persoas inmigrantes.

A Comarca da Barbanza conta, como consecuencia da súa importancia xeral a nivel económico e do desenvolvemento dos seus sectores produtivos máis salientables, cunha comunidade de persoas inmigrantes coa que é preciso traballar dende diferentes puntos de vista para mellorar a súa inclusión e o seu benestar, contribuíndo así a crear territorios atractivos nos que as persoas residan con calidade de vida.

Neste sentido, o Concello de Ribeira conta cun programa específico de atención ás persoas inmigrantes, do que é preciso extraer conclusións e coñecemento para melloralo, ampliálo e fortalecelo, no que se establecen colaboracións con administracións e entidades sociais para a prestación de atención integral ás familias integradas no programa.

Con todo, considérase interesante avanzar dende a óptica da atención de carácter individual cara a óptica grupal e comunitaria, deseñando accións que, complementando ás xa presentes no programa en activo, contribúan tanto á mellor inclusión dos colectivos de inmigrantes na sociedade, como á mellora do coñecemento que a sociedade de acollida ten sobre a realidade sociocultural dos lugares de orixe destes colectivos.

Así, na liña de establecer liñas de colaboración estables con centros educativos e entidades sociais e asociativas, é preciso que dentro desta colaboración se inclúan accións específicas relacionadas co fomento da multiculturalidade (sobre todo nas Escolas Infantís, CEIP e IES, así como nas entidades asociativas sectoriais ou territoriais) e coa difusión e mellora do coñecemento da realidade das persoas inmigrantes, sempre co obxectivo de fomentar a mellora da calidade de vida e a loita contra a exclusión.

Ademais, estas accións deben ser complementarias ás propias de información, asesoramento e orientación de carácter xurídico, así como ó deseño de proxectos individualizados de inserción social, con especial énfase no eido laboral e no coñecemento dos idiomas oficiais de Galicia.

Ó longo das diferentes recomendacións vencelladas coa loita contra as diferentes exclusións é posible incidir na potencialidade coa que contan as actuacións en rede, así como o elevado interese das accións *multipropósito* deseñadas para os CEIP e os IES, de tal xeito que estas accións xeren efectos en diferentes campos estratéxicos para as políticas de benestar locais e que, grazas á xeración da confianza entre os actores, abran posibilidades de novas actuacións posteriores.

D) Os coidados.

Un dos alicerces das políticas de benestar locais é o relacionado cos coidados ás persoas, tendo en conta a necesaria complementariedade entre as diferentes formas de coidados entre as que salientan, pola súa potencialidade, os coidados no fogar prestados a través do SAF; os coidados prestados a través de equipamentos especializados de proximidade como poden ser os Centros de Atención ás Persoas Maiores, as Escolas Infantís ou os Centros de Día e Centros Ocupacionais para persoas con discapacidades ou necesidades especiais; os coidados prestados a través de prazas de carácter residencial; ou os coidados prestados a través das redes familiares.

Neste sentido, é preciso salientar a situación das prazas de atención ás persoas maiores, tanto de carácter residencial como non residencial que, a pesar da súa evolución ascendente, presenta unha salientable diferenza con respecto ás ratios establecidas como obxectivo. Ademais, esta diferenza tamén afecta ós centros de atención á primeira infancia, polo cal a Comarca ten unha situación de infradotación con respecto a estes equipamentos de benestar.

Con respecto a outro tipo de equipamentos, obsérvase unha importante dotación na Comarca de centros de atención a persoas con discapacidade, contando cun total de 9 centros entre os que se atopan 4 centros ocupacionais, 3 centros de día e 2 centros de carácter residencial.

Outra das grandes ferramentas das políticas locais relacionadas cos cuidados é o SAF que, tanto na súa modalidade de dependencia como na de libre concorrencia, conta cun salientable impacto na Comarca. Así, no ano 2018 o SAF chega a 400 persoas prestando máis de 100.000 horas de servizo por parte de 109 profesionais auxiliares e 10 de coordinación, o cal amosa non unicamente a intensidade do servizo, senón a elevada capilaridade do mesmo, sobre todo tendo en conta o perfil medio da persoa usuaria (persoas maiores) e a evolución da poboación.

Con todo, un dos elementos que na actualidade está a marcar a actuación do SAF municipal ou libre concorrencia, é a necesidade de cubrir as elevadas esperas derivadas do proceso de tramitación e valoración da dependencia e conseguinte prestación posterior dos seus abanos de servizos. Así, esta realidade seguida en boa parte dos Concellos supón que o SAF básico non sexa utilizado con criterios proactivos, senón como recurso previo á dependencia para persoas *de facto* dependentes pero que se atopan inmersas no proceso administrativo de valoración e tramitación de servizos.

Neste sentido, e co obxectivo de mellorar na prestación do SAF, considérase preciso acometer diferentes medidas.

Recomendación 18. Posta a disposición dos Concellos da Comarca de ferramentas para a mellora do SAF.

Tal como se mencionaba nas conclusións, o SAF é unha das principais ferramentas coas que contan os Concellos da Comarca para traballar nos cuidados das persoas, sobre todo tendo en conta a situación de infradotación na Comarca de prazas residenciais e non residenciais de atención ás persoas maiores, polo que é preciso focalizar a atención nas necesidades do servizo, que van alén da expansión cuantitativa do mesmo.

Así, os Concellos están a prestar este servizo de xeito maioritariamente mixto, contando só A Pobra coa modalidade de libre concorrencia prestada de xeito integramente directo. Neste sentido, aínda que tódolos Concellos contan con persoal auxiliar propio, só o Concello de Ribeira conta con ferramentas informáticas de xestión do devandito servizo, sendo este un elemento importante á hora de mellorar a eficacia/eficiencia do servizo.

Ademais, outro elemento a ter en conta é a elevada tensión operativa que está a supoñer o SAF para os equipos técnicos municipais. Esta tensión supón que, sobre todo se plasma nos Concellos que teñen xestión directa, a coordinación do SAF supoña unha elevada carga chegando a un tope operativo nas posibilidades de prestación de horas do propio servizo.

Deste xeito, a introdución de ferramentas para a mellora da xestión do SAF permitirá unha maior organización e capacidade por parte dos equipos técnicos. Ó mesmo tempo, no caso dos

Concellos que optan pola externalización de todo ou parte do servizo, é preciso avanzar na mellora do asesoramento xurídico para o deseño das licitacións, así como do proceso de seguimento posterior da actividade do prestador externo.

Como se pode observar, a recomendación céntrase no fortalecemento das capacidades dos equipos técnicos municipais para o deseño, planificación, control e avaliación do SAF, co obxectivo de avanzar na mellora do servizo como parte fundamental da política de benestar local.

Recomendación 19. Deseño dun Plan de Formación territorializado con especificidade para o SAF.

A elevada intensidade do SAF en recursos humanos, así como a variación dos casos individuais ós que se enfrontan no seu traballo diario tanto os equipos técnicos como as profesionais auxiliares, fan preciso o deseño de accións formativas específicas que permitan a actualización constante das persoas ás esixencias do traballo.

Ademais, é preciso ter en conta un elemento que, en numerosas ocasións non é ponderado con suficiencia. Trátase da elevada esixencia emocional á que se enfrontan as persoas profesionais dos equipos de benestar e que, con respecto ás auxiliares do SAF, viven en primeira persoa situacións de elevada tensión. Este elemento é preciso afrontalo a través de técnicas psicolóxicas co obxectivo de mellorar a saúde laboral e diminuír o risco do *profesional queimado/a*.

Finalmente, as accións formativas comarcais presenciais para as persoas profesionais do SAF levan implícito o establecemento de relacións entre estes profesionais, co cal se xeran dinámicas positivas de valor para o desempeño do servizo.

Recomendación 20. Deseño de protocolos de actuación para intervencións derivadas do SAF.

O SAF é un servizo que na Comarca está a chegar a 400 fogares no ano 2018, polo que a súa elevada capilaridade convérteo nunha fonte de información dun enorme valor para os departamentos locais de benestar. Neste sentido, é preciso aproveitar este caudal para xerar novas intervencións que superen a atención directa á persoa usuaria e que se focalicen, entre outras, na valoración da (I) necesidade de realizar obras de rehabilitación, accesibilidade ou mellora da habitabilidade das vivendas; e (II) a necesidade de realizar intervencións coas familias e coas persoas coidadoras principais en materia de formación, respiro ou apoio psicolóxico a nivel individual e grupal.

A actuación dos departamentos de benestar municipais nestes aspectos é fragmentada, polo que é preciso crear procedementos para a intervención e homoxeneizala, sobre todo tendo en conta a importancia das devanditas actuacións.

Así, recoméndase o deseño de protocolos internos de actuación dos diferentes departamentos municipais (SAF, equipo técnico de benestar, urbanismo...) en relación á redacción (de ser preciso)

de proxectos de obras de mellora da habitabilidade dos fogares e de solicitude de apoio económico (de ser o caso); en tanto que tamén se recomenda tal, como se menciona con anterioridade, a expansión dos programas de atención ás persoas coidadoras ou de intermediación en conflitos familiares, de acontecer.

Neste sentido, é importante salientar que na Comarca é preciso avanzar na mellora da habitabilidade das vivendas e da adaptación das súas estruturas e servizos, así como da súa accesibilidade, atendendo sobre todo ás necesidades das persoas maiores. Esta liña de actuación, que ten no SAF unha fonte de información básica, segue o traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa creación de contornas amigables – housing para as persoas maiores.

Recomendación 21. Deseño dun proxecto piloto para a mellora do SAF a través da Terapia Ocupacional.

Como se vén comentando, o SAF é un servizo que na actualidade está a ocupar un volume importante de recursos municipais, chegando a numerosos fogares da Comarca e amosando a posibilidade de xerar novas intervencións con maior profundidade, sobre todo tendo en conta o profundo proceso de avellentamento do territorio.

Este é o obxecto do proxecto piloto que se recomenda acometer na Comarca, dotando ós equipos SAF do/a profesional da Terapia Ocupacional que, para cada fogar, elabore un estudo de adaptación funcional e prevención de caídas. Estas funcións serán complementadas con obradoiros de memoria descentralizados onde o/a profesional da Terapia Ocupacional, en coordinación co resto do equipo de benestar, realizará actividades de reactivación e de prevención.

Este tipo de obradoiros terá dúas modalidades básicas. Os realizados en lugares públicos (centros sociais ou sociocomunitarios, por exemplo) ós que acudirán as persoas que non teñan dificultades de mobilidade ou que contan con posibilidade de transporte. Por outra parte, deseñárase unha metodoloxía específica para realizar estes obradoiros en fogares de persoas con dificultades de mobilidade, xuntando en función das posibilidades, a veciños do núcleo favorecendo a socialización e o contacto.

Ademais, os/as profesionais da Terapia Ocupacional formarán ás persoas integrantes do SAF da Comarca para mellorar as súas habilidades e coñecemento, así como asesorarán ás persoas usuarias na adquisición de axudas técnicas.

E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.

Un dos aspectos fundamentais nas políticas de benestar locais é o relacionado coa súa continuidade no tempo e, polo tanto, a súa estabilidade. Esta continuidade das actuacións, que é a fonte dos efectos que se procuran, non se acada sen contar coa continuidade dos equipos que as xestionan e implementan.

Como se puido comprobar, unha parte salientable dos recursos que os Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes utilizan para financiar as políticas de benestar procede da Deputación da Coruña que, a través da convocatoria anual, achega recursos ós Concellos para financiar parte dos equipos e parte do custo do SAF libre concorrencia. Con todo, este sistema de financiamento, alén de evolucionar de xeito substancial ó longo dos últimos anos, segue a ser de carácter anual, aspecto este que pode limitar a continuidade procurada nas políticas de benestar locais a través da introdución de elementos de discontinuidade nos equipos.

Neste sentido, un dos aspectos que inflúen, a nivel xeral, na presenza de retencias locais á hora de realizar a contratación efectiva de profesionais unha vez garantida o financiamento anual, é precisamente esta temporalidade, de tal xeito que avanzar na superación do marco temporal supón avanzar na cobertura definitiva dos equipos.

Ademais, na análise da situación dos equipos municipais salienta a presenza de persoal técnico complementario ó do/a traballador/a social. Neste sentido, a posta a disposición por parte da Deputación da Coruña de financiamento para cubrir estes perfís está a ser axeitado ó contribuír á multidisciplinariedade dos equipos e, polo tanto, á xeración de novas intervencións en campos de actuación de interese como é o relacionado cos centros educativos, por exemplo.

Con respecto ó persoal de apoio administrativo, a súa presenza tamén se atopa estendida, considerándose indispensable este apoio ós equipos técnicos para unha correcta prestación dos servizos.

Tamén é preciso ter conta, con respecto ós equipos técnicos municipais, a necesidade de dotación dende unha perspectiva comarcal de perfís técnicos diferentes ós xa habituais nos Concellos que apoiem, amplíen e incrementen a profundidade tanto das accións xa desenvolvidas como doutro tipo de programas propostos que respondan ós salientables retos detectados.

Así, dentro dun marco xeral avance na estabilidade do apoio técnico e financeiro que a Deputación da Coruña presta ós Concellos e ás entidades da Comarca, é preciso incidir nas seguintes recomendacións.

Recomendación 22. Reforzo da posta a disposición dos Concellos da posibilidade de contar con perfís complementarios.

Na actualidade, os Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes aproveitan o financiamento da Deputación para a integración de persoal técnico complementario ó do/a

Traballador/a Social. Así, en Boiro estase a financiar 1 praza de A2 e outra praza de C1 ou C2. No Concello de A Pobra, estase a financiar 1 A2 correspondente á Educadora Familiar e 1 auxiliar administrativo. Finalmente, en Rianxo o financiamento do equipo corresponde a 1 A2 (Educadora Familiar) e 1 auxiliar administrativo.

En primeiro lugar, considérase que este apoio financeiro debe superar o horizonte temporal anual, camiñando na liña da estabilidade plurianual, co obxectivo non unicamente de reforzar a continuidade dos programas, senón de garantir a seguridade no fluxo financeiro para os Concellos, evitando así posibles dúbidas ou reticencias xurdidas dos departamentos municipais xurídicos ou económicos.

En segundo lugar, é preciso facer fincapé á experiencia do Concello de Ribeira que, como se menciona, conta cun amplo equipo técnico que lle permite facer fronte a intervencións de carácter multidisciplinar. Este é un elemento a ter en conta de cara ó futuro, xa que é preciso mellorar a complementariedade dos perfís técnicos introducindo novas figuras que amplíen o abano de servizos e o seu alcance para atender ás novas necesidades sociais dende o punto de vista dos equipos básicos, ou ben introducindo melloras na coordinación cos equipos técnicos que traballan dende un punto de vista especializado como acontece no Concello da Pobra.

Neste sentido, considérase preciso mellorar a coordinación comarcal e provincial da actuación dos perfís financiados, o cal redundará nun maior rendemento institucional e nunha maior integración das actividades.

Recomendación 23. Financiamento das actividades de benestar.

Como se pode comprobar, na actualidade o modelo de apoio financeiro da Deputación ós Concellos específico para as políticas de benestar locais céntrase no equipo e na actuación do SAF de libre concorrência. Por outra banda, dentro do POS+ inclúese o financiamento que en modelos de colaboración previos se destinaba a actividades relacionadas, por exemplo, co avellentamento activo.

Con todo, estes dous sistemas de financiamento (o POS+ e o Programa anual para o Financiamento dos Servizos Comunitarios Municipais – FOPSS-), aínda que complementarios, xeran lóxicas de actuación diferenciadas relacionadas coa súa condicionalidade. Así, en tanto o POS+ reforza a autonomía local outorgándolle á axenda municipal unha elevada capacidade de distribución dos fondos, o FOPSS é un programa condicional de carácter sectorial. É dicir, é o maior ou menor peso da axenda local de benestar a que incide na asignación definitiva dos fondos do POS+ ás políticas de benestar, en tanto que a propia natureza do FOPSS garante a súa finalidade.

Neste sentido, no marco do avance na estabilidade e plurianualidade do actual modelo de colaboración entre a Área de Benestar da Deputación da Coruña e os Concellos proposta, é preciso incrementar esta colaboración a través da inclusión do financiamento de actividades de

benestar que vaian alén das xa recoñecidas no POS+ ou das que se poidan implementar de xeito directo por parte da Deputación.

Así, recoméndase incluír no novo modelo financiamento actividades que sexan de especial interese na Comarca da Barbanza como son as relacionadas coa xeración de sinerxias entre benestar e promoción económica e emprego, co deseño de actividades encamiñadas á mocidade e á prevención de adiccións, na expansión dos programas para o traballo con persoas coidadoras, na análise das posibilidades de mellorar ou coordinar os sistemas locais de transporte público, ou na mellora das actividades desenvolvidas en relación co tecido asociativo local, aspectos estes nos que se recoñecen salientables baleiros na actualidade e que de seren potenciados xerarán efectos multiplicadores das actividades de benestar mellorando a calidade de vida da poboación dende un punto de vista integral.

Recomendación 24. Programa de formación de benestar.

Dentro do Plan de Acción de Servizos Sociais contemplárase a necesaria elaboración dun Programa de Formación específico en materia de benestar de carácter territorializado que dea resposta ás necesidades de actualización dos equipos dos departamentos, e dentro do cal se insira de xeito específico a realidade do SAF como programa central cunha especial atención, como se menciona con anterioridade, ó traballo das profesionais auxiliares.

Este Programa de Formación en benestar terá como principal obxectivo a actualización das ferramentas e metodoloxías coas que actúan os equipos, favorecendo a interdisciplinabilidade, e poñendo especial atención a aspectos como a xestión do SAF, o avellentamento, o enfoque sociosanitario ou que incidan en ocos recoñecidos como son os relacionados, por exemplo, co traballo coa mocidade, coa inmigración ou coas persoas coidadoras, aspectos que están a marcar o presente das políticas de benestar nos Concellos da Barbanza.

O Programa de Formación en Benestar será complementado coa dotación, a nivel central, dun centro de recursos metodolóxicos e experiencias comparadas, completando así á formación presencial tradicional e poñendo a disposición dos equipos técnicos un abano de medios para a actualización e adaptación dos sistemas de traballo.

4.3 CONSIDERACIÓNS FINAIS.

O conxunto de recomendacións deseñadas para a mellora das políticas de benestar locais dos Concellos da Comarca da Barbanza insírense nun abano máis amplo recollido no Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

Este Plan de Acción, na liña de mellorar na estabilidade e de incrementar o apoio da Deputación ós Concellos, asume unha actuación de carácter integral que pretende mellorar a autonomía local, mellorar e incrementar os programas de actuación locais e o seu alcance dentro dunha estratexia de actuación a medio prazo que incida, dende unha lóxica integrada e común, en diferentes grandes realidades sociais que están a determinar a actuación dos servizos locais.

Así, o Plan de Acción diseña actuacións a desenvolver a nivel central, empezando pola consolidación e avance do modelo de relación multinivel dende a óptica da estabilidade e da plurianualidade, e a nivel local en estreita coordinación cos equipos locais, para cuxo reforzo e apoio tamén se diseñan medidas específicas.

Neste sentido, a través destas medidas, así como dende un punto de vista multidisciplinar e de rede, preténdese incidir en grandes aspectos como o devalo demográfico, o avellentamento ou a soidade que, se ben son unha realidade, medrarán en incidencia nos anos vindeiros.

Ademais, préstase especial atención ás ferramentas de intervención dos equipos locais que, comezando polo Servizo de Axuda no Fogar e continuando pola introdución da perspectiva comarcal na dotación de equipos de apoio complementarios, serán potenciadas na liña de contribuír de xeito integral na mellora do benestar e da calidade de vida da poboación, así como a xerar territorios atractivos.

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DA BARBANZA

Plan de Acción de Servizos Sociais

